

הלכות מקוואות - סימן רא'י

ערך וסיכום: אסף הר-נוי

חש"ר תשע"ד

"דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו והרי הן מכלל החוקים, וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכוונת הלב, ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, ואעפ"כ רמז יש בדבר כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר כן המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור, הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם, השם ברחמיו הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו אמך".

(רמב"ם, הלכות מקוואות פרק יא', הלכה יב')

המים, בניגוד ליבשה, הם אותו החלק מכדור הארץ שאין בו תחום בניינו של עולם האדם. לפיכך אין הטומאה מגיעה אל תחום המים ואל השרויים בו. "כל שבים טהור (כל בריות שבים אם עשה מעורן כלים - אין מקבלין טומאה)" ו"העושה כלים מן הגדל בים- אינם מקבלים טומאה... נמצאנו למדים שהטבילה במים מסמלת יציאה גמורה מתחום האדם, תחום המקבל טומאה, וחזרה אל המצב הראשוני; הטבילה מוציאה אפוא את האדם מהקשר חייו הקודמים ופותחת בשביל עתידו חיים חדשים וטהורים:

(רש"ר הירש, שמות פרק כט', "ורחצת אתם במים")

בלתי מוגה

תוכן

5.....	סעיף א'- אשה נטהרת ע"י טבילה במעין או במקווה של 40 סאה:
7.....	סעיף ב'- דין טבילה בנהרות:
9.....	סעיף ג'- דין מים שאובים במקווה:
10.....	סעיף ד'- מקווה של עכו"ם:
11.....	סעיף ה'- דין ים וגל שנתלש:
11.....	סעיף ו'- פסול כלי:
12.....	סעיף ז'- ביטול כלי:
14.....	סעיף ח'- מעין המקלח לכלי:
16.....	סעיף ט'- טבילת כלי בתוך כלי:
16.....	סעיף י'- מעין שהמשיכו למקווה:
17.....	סעיף יא'- מעין שהמשיכו למים שאובים:
17.....	סעיף יב'- אחורי כלים:
18.....	סעיף יג'- מעין שירד מההר טיפין טיפין:
18.....	סעיף יד'- נוטפין שעשאן זוחלין:
18.....	סעיף טו'- ג' לוג שאובין שנפלו למקווה או למעין:
20.....	סעיף טז'- ספוג שבלועים בו ג' לוגין:
20.....	סעיף יז'- ג' לוגין שאובין באמצע ובצד מקווה חסר:
20.....	סעיף יח'- ג"ל שאובין מתחת או מעל מקווה חסר:
21.....	סעיף יט'- ג' לוגין שנפלו לשתי מקוואות שנצטרפו לאחר מכן:
21.....	סעיף כ'- החלפת מים שאובים שבבור למים כשרים:
22.....	סעיף כא'- החלפת מים פסולים שבמקווה לכשרים:
22.....	סעיף כב'- מקווה חסר שנפלו לו ג"ל שאובין וחצה לתקנו שיהיה כשר:
23.....	סעיף כג'- ג"ל שפוסלים היינו שלמים ועם מראה של מים:
23.....	סעיף כד'- אילו מים פוסלים מקווה חסר:
24.....	סעיף כה'- פסול שינוי מראה דווקא כשגוף הדבר המשנה נמצא:
24.....	סעיף כו'- שינוי מראה בחלק מהמקווה:
25.....	סעיף כז'- מקווה שנשתנה מראהו מחמת עצמו:
25.....	סעיף כח'- שינוי מראה במעין:
25.....	סעיף כט'- מקווה חסר שנפל לתוכו יין ואז נפלו לתוכו ג"ל שאובין:
26.....	סעיף ל'- דין שלג וכיו"ב-
27.....	סעיף לא'- מקווה שאוב שקפא:
27.....	סעיף לב'- מקווה שטיט משלימו:
27.....	סעיף לג'- דבר שתחילת ברייתו מהמים:

- 27..... סעיף לד' - גדר כלי הפוסל מקווה:.....
- 27..... סעיף לה' העברת מים למקווה ע"י טבלה:.....
- 28..... סעיף לז' - העברת מים בצינורות:.....
- 29..... סעיף לח' - רעפים שמכסין בהם הגגות:.....
- 29..... סעיף לט' - שקים וכד' לא חשיבי כלי:.....
- 29..... סעיף לט"ו - הוייתו ע"י אדם או בהמה:.....
- 30..... סעיף מ' - כלי נקוב אינו פוסל בשאובין:.....
- 31..... סעיף מא' - המניח כלי תחת הצינור:.....
- 32..... סעיף מב' - המניח קנקנים בראש הגג:.....
- 33..... סעיף מג' - סיד ששכח עציץ במקווה, מסדר קנקנים בבור:.....
- 33..... סעיף מד' - דין המשכה:.....
- 34..... סעיף מה' - שיעור ההמשכה:.....
- 35..... סעיף מו' - על מה מועילה המשכה:.....
- 35..... סעיף מז' - מעין שהתייבש והתמלא משאובין שבקרקע שלידו:.....
- 36..... סעיף מח' - פסול הוייתו שלא בטרה:.....
- 37..... סעיף מט' - השקה בדבר המקבל טומאה:.....
- 37..... סעיף נ' - פסול זחילה במקווה:.....
- 39..... סעיף נא' - זחילה שאינה ניכרת:.....
- 39..... סעיף נב' - הכשרת מקווה בהשקה:.....
- 40..... סעיף נג' - הכשרת מקווה שאוב בהשקה:.....
- 40..... סעיף נד' - כותל בין שני מקוואות שנסדק:.....
- 41..... סעיף נה' - שלשה מקוואות חסרים זה בצד זה:.....
- 41..... סעיף נו' - שני מקוואות של כ' סאה הצמודים זה לזה:.....
- 41..... סעיף נז' - המעורב למקווה כמקווה ודין גל שנתלש ממקווה:.....
- 42..... סעיף נח' - טבילה בחורי המערה ובסדקיה:.....
- 42..... סעיף נט' - עוקה שבתוך המקווה:.....
- 43..... סעיף ס' - מים זוחלין אינם מערבין (מחברין) מקוואות:.....
- 43..... סעיף סא' - הכופת ידיו ורגליו:.....
- 43..... סעיף סב' - טבילה במקווה שיש בו מ' סאה מצומצמת:.....
- 44..... סעיף סג' - הטבלת בגד וכלי במקווה מצומצם:.....
- 44..... סעיף סד' - המטביל כר וכסת:.....
- 45..... סעיף סה' - מקווה שמימיו מתמעטים:.....
- 45..... סעיף סו' - מקווה שמימיו מרודדין:.....
- 46..... סעיף סז' - ספק במים שאובים:.....
- 46..... סעיף סח' - ספק נוסף במים שאובין:.....

- 46..... סעיף סט'- מקווה שהניחו ריקן ומצאו מלא:.....
- 46..... סעיף ע'- ספק בצינור המקלח למקווה:.....
- 47..... סעיף עא'- הטמא בטומאתו עד שידע שטבל כראוי:.....
- 47..... סעיף עב'- ספק לאן נפלו הג"ל שאובין:.....
- 47..... סעיף עג'- ספק לאן נפלו ג"ל שאובין:.....
- 47..... סעיף עד'- מקווה הנמצא:.....
- 48..... סעיף עה'- חימום מקוואות:.....
- 50..... נספחים:.....
- 50..... אוצר זריעה ואוצר השקה:.....
- 52..... מקווה חב"ד:.....
- 52..... נקודות מרכזיות בבניית מקווה:.....

1 סעיף א' - אשה נטהרת ע"י טבילה במעין או במקווה של 40 סאה:

¹ הפסוק המרכזי ממנו נלמדים רוב הלכות מקוואות הוא מה שאמרה התורה - "אך מעיין ובור מקווה מים יהיה טהור" (ויקרא, יא, ו') ועליו דרשו בתורת כהנים הרבה מהלכות מקוואות.

שו"ע - אין האשה עולה מטומאתה ברחיצה במרחץ. ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם, עדין היא בטומאתה וחייבין עליה כרת עד שתטבול כל גופה בבת אחת במי מקווה² או מעין³ שיש בהם⁴ ארבעים סאה⁵, ושיעורם, אמה על אמה על

² **דין טבילת אדם וכלים במקווה: מהגמ' בחגיגה יא, א'** עולה שמקווה צריך שיהיה "כל בשרו" נכנס בו ושיערו חכמים שהוא 40 סאה. **40 סאה במקווה - דאו' או דרבנן:** אלא שיש לשאול האם 40 סאה אלה הם מדרבנן או מדאורייתא. כי מצד אחד - הגמ' בחגיגה לומדת את זה מהכתוב **בויקרא טו'** - "ורחץ במים את כל בשרו" - היינו דאו', אולם מאידך **הגמ' בנזיר לח, א'** מונה דברים שהתורה נתנה בהם שיעור רביעיית (ולא ארבעים סאה) ושואלת שם הגמ' - "והאיכא מקווה?" (= שגם הוא מטהר מהתורה ברביעיית בלבד?) ועונה הגמ' - "בר מההיא דבטלוה רבנן" (= את מקווה לא כתבנו ברשימה כי רבנן ביטלוה את דין התורה שמספיק בו רביעיית והעמידוהו על 40 סאה) - מגמ' זו משמע ש40 סאה במקווה זה רק מדרבנן! מפרש **תוס' במקום** שמה שהעמידו חכמים להצריך 40 סאה היינו בכלים קטנים שמדאו' מותרים בטבילה ברביעיית במקווה והצריכו חכמים גם בהם מ' סאה, אבל טבילת אדם לא איירי הכי והיא לעולם צריכה גם מהתורה מ' סאה.

- **רב הראשונים וביניהם רשב"א, רש"י, ריב"ש ועוד נקטו כתוס' - שטבילת אדם במקווה לעולם מדאו' צריכה מ' סאה וכן פסקו הרבה מן האחרונים.** ערוה"ש (שו"ת) הסביר שמהגמ' שכתוב שזה שיעור ששיערו חכמים אין פירושו שזה דין דרבנן אלא שחכמים למדוהו מן התורה כמו הלכה למשה מסיני ושחכמים למדו שאל תחשוב שמתר רק בצורה של אמה על אמה ברום ג' אמות אלא כל צורה שהיא שיש בה 40 סאה - כשרה.
- **אולם יש מעט מן האחרונים וביניהם הלבוש והב"ח שנקטו כשיטת הסמ"ג** שגם טבילת אדם מדאו' סגי ברביעיית ורק מדרבנן הצריכו בה מ' סאה כגמ' בנזיר.

³ מצינו **בתורת כהנים (שמיני ריש פרשה ט):** "תניא אילו נאמר (ויקרא יא לו) (ו) מקווה מים יהיה טהור יכול אפילו מילא מים על כתפו ועשה מקווה - לכתחלה יהיה טהור? תלמוד לומר "מעין" מה מעין בידי שמים אף מקווה בידי שמים אי מה מעין מטהר בכל שהוא אף מקווה מטהר בכל שהוא תלמוד לומר "אך מעין" - מעין מטהר בכל שהוא והמקווה במ' סאה אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקווה מטהר בזוחלין תלמוד לומר אך מעין מעין מטהר בזוחלין והמקווה באשבורן".

מברייאת זו עולים שני חילוקים בין מעין למקווה:

- המעין מטהר בכלשהו, והיינו שיכנס כל הדבר הצריך לטהרה לתוכו, בבת אחת, אבל מקווה צריך 40 סאה תמיד ואין מועיל מה שנכנס לתוכו המיטהר בב"א כולו. הסיבה לכך היא שבמעין נאמר (ויקרא, טו, יג') - "ורחץ בשרו במים חיים" - ולא הדגיש הכתוב "כל" בשרו - היינו כל שנכנס בו - טהר, אבל במקווה נאמר "כל בשרו" - היינו שיעור שאדם כולו נכנס וזה 40 סאה ולא פחות. וכמובא **בגמ' בעירובין דף ד:**
- המעין מטהר אפילו במים זוחלין ולא רק באשבורן - לא רק במים שנקוו ונעמדו במקום אחד, אבל המקווה מטהר רק במים עומדים שאינם זוחלים בו ממקום למקום. **לרוב הפוסקים** פסול זוחלין במקווה הוא מן התורה שכן למדוהו מהכתוב "אך מעין..." , אבל יש שהבינו **במרדכי** שזה פסול דרבנן בלבד.

שיעור טבילת אדם וכלים במעין:

נחלקו הראשונים האם דין זה שמעין מטהר בכלשהו הוא רק בכלים או גם בטבילת אשה:

- **רמב"ם, ראב"ד** - מעין מטהר בכלשהו גם אשה. כל שנכנסת כולה. ראייתם **מהמשנה בפרק א', מ"ד במקוואות** - שם רואים שמי מעין מעלתם גבוה מזו של מקווה שבהם מועילה טבילה בכלשהו וקאי על מה שעסקה בו המשנה כשדיברה על מקווה - מה שם דיברה על אדם שמיטהר במקווה רק של 40 סאה, אף במי מעין מדברת על טהרת אדם וכותבת שמעין מטהר בכלשהו.
 - **ר"י, רא"ש, רשב"א, ר"ן** - גם במעין צריך 40 סאה לטבילת אדם, וכל מה שהתירו במעין בכלשהו היינו לענין טבילת כלי. שיטה זו הביאה ראייה מהגמ' **בחגיגה דף כב, א'** (סוגיית קטפרס) - שם אומרת הגמ' "דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעינן מ' סאה" והרי במקווה לא שייך לומר חלחולי מחלחלא אלא רק במעין שהמים מתחברים לקרקע ומ"מ אומרת הגמ' שצריך מ' סאה - הא ראייה **שגם במעין צריך מ' סאה לטבילת אדם.**
- שאר הראשונים חזקו שיטה זו** מכיוון שלא מסתבר שחילוק חכמים בין בנ"א לפי גודלם שלאחד תועיל טבילה בכמות זו ולשני לא, אלא לא פלוג חכמים ולכ"ע צריך מ' סאה לטבילה - גם במעין, **ועוד** שאנו עוסקים כאן באיסור תורה חמור שעונשו בכרת ולכן ראוי לתפוס את הדין כשיטה המחמירה.

מי שמצריך 40 סאה במעין זה מדאו' או מדרבנן: **האחרונים נחלקו בשיטה זו** - האם מה שצריך במעין 40 סאה לטבילת אדם זה מדאו' או מדרבנן:

- פרישה (ג') - מדרבנן.
- גר"א (סימן קכ', ס"ק ד') - מדאו'.

הלכה למעשה: טבילת אדם: בשו"ע פסק **להחמיר** שגם במעין צריך 40 סאה לטבילת אדם.

חום שלש אמות במחובע, באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע⁶, ואם הוא רחב יותר ואינו גבה כל כך, כשר אם יכולה להתכסות כל גופה בהן בבת אחת; וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע (ד"ע בב"ה); וצריך שיהיה החרץ שבו המים גדול יותר משיעור זה, כדי שכשתכנס הטובלת ויפחתו המים ישאר שם ארבעים סאה⁷ (תוס' פ' ערבי פסחים).

סעיף ב' - דין טבילה בנהרות:

שו"ע - מי מעיין מטהרין אף בזוחלין (פירוש זוחלין נמשכים והולכים ואינן מכונסים); מי גשמים אין מטהרין אלא באשבורן⁸ (פירוש מקום עמוק שמתכנסים בו המים ונקרא אשבורן) (אבל על ידי זחילה פסולין מן התורה) (ב"י בשם

טבילת כלים: כתב הש"ך (ס"ק מב') שטבילת כלים הנלקחים מן הגוי צריכה ג"כ 40 סאה. כמבואר בשו"ע, יו"ד, סימן קכ', ס"א-אומה

שכתוב כאן שמעיין מטהר כלים ברביעית זה רק לעניין מטומאה לטהרה.

אשה שנכנסה כולה למעין אך ספק אם היה במעין 40 סאה: כתב ערוה"ש (שי"י) - שיש כאן ס"ס - ספק אם היו 40 סאה מים כשרים במעין, ואת"ל שלא היו - ספק שמא הלכה כראב"ד וכרמב"ם שכלל לא צריך 40 סאה במעין אלא מספיק שיכנס כל גופה - ולכן יש להקל ואפילו כנגד חזקת הטומאה שלה, כי ס"ס נגד חזקה - שרי.

⁴ **כתב בב"י שלכ"ע** מים המשוכין כמעין זורם שאין בהם במקום אחד 40 סאה, אבל בצירוף כל המים שבמעין יש מ' סאה - בודאי אם טבילה בו ונכנס כל גופה בב"א-מהני.

מקורות לדין 40 סאה:

1. בסוגית טבילת כלים, סוף מסכת ע"ז, דף עה: - "אך במי נידה יתחטא - מים שהנדה טובלת בהם היו אומר מ' סאה".
2. **חגיגה, יא, א'** - "תניא ורחץ את בשרו במים - במי מקווא, את כל בשרו - שכל גופו עולה בהם, וכמה הם - אמה על אמה ברומ שלוש אמות, ושיעורן חכמים מי מקווא מ' סאה".

⁶ בכל הש"ס מידת אמה היא ו' טפחים, אלא שבגמ' בעירוה"ב (ג) אמרינן שיש אמות מצומצמות ויש שוחקות, על כן, כיוון שעסקין בדין תורה מחמירין להוסיף חצי אצבע שמא נמדוד אותם מצומצמות.

⁷ **מקווא גדול שמימיו עולים על גדותיו כשטובלים בו:** גם אם יש במקווא אלף סאה, עלולה להתעורר בעיה אחרת המבוארת לקמן בסעיף נ' ומבואר גם כאן בפת"ש, ג' - שאם המים יוצאים מן המקווא בשעה שטובלת יש אומרים שיש בכך פסול של זוחלין, אולם יש שדחו באומרים שרק אם עולים על גדותיהם מעצמם חשיבי זוחלים ולא אם יוצאים ע"י אדם שנכנס אליהם.

⁸ עיין לעיל בהערה על סעיף א' שם למדנו מתורת כהנים (שמיני פרשה ט') שמי מקווא אין מטהרין אלא באשבורן - היינו בעומדים אבל בזוחלין - אסור - "אי מה מעיין מטהר בזוחלים אף מקווא מטהר בזוחלים? ת"ל אך מעיין, המעיין מטהר בזוחלים והמקווא באשבורן".

הקדמה לדין "רבו נוטפין על זוחלין":

בגמ' בבכורות, נה: - נחלקו רב ושמואל בדין "רבו נוטפין על זוחלין" - וז"ל הגמ' -

"ולמה נקרא שמו פרת - שמימיו פרים ורבים. מסייע ליה לשמואל, דאמר שמואל: נהרא מכיפיה מיבריך; ופליגא דרב, דאמר רב אמי אמר רב: מיטרא במערבא - סהדא רבה פרת. אבהו דשמואל עביד להו לבנתיה מקווא ביומי ניסן, ומפצי ביומי תשרי; מקווא ביומי ניסן - סבר לה כרב, דאמר רב אמי אמר רב: מיטרא במערבא - סהדא רבה פרת, שמא ירבו נוטפין על הזוחלין, והוון להו מי גשמים רובא. ומפצי ביומי תשרי ופליגא - דידיה אדידיה, דאמר שמואל: אין המים נטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי".

הסבר: נחלקו רב ושמואל לגבי התרבות המים בנהר, שמואל אמר - "נהר מכיפיה מיבריך" - היינו שמתוכו בפנים קיימת פעולה של הוספה של מים וכך מתרבים המים בנהר, ורב סובר שאין זה עניין פנימי בתוך הנהר אלא הנהר מתרבה ע"י הגשמים היורדים לתוכו - "מיטרא במערבא סהדא" - היינו שנהר פרת מתרבה ע"י הגשמים היורדים לתוכו ולא מעצמו.

המחלוקת בין רב לשמואל היא השורש למחלוקת האם מותר לאשה לטבול בנהר: לפי שמואל כיוון שהנהר מתרבה מעצמו הרי שמים שבו תמיד הם (רוב) מי נהר שמטהרים גם בזוחלין ולכן מותר לטבול בו. אבל לפי רב התרבות המים בנהר נובעת ברובה ממי הגשמים היורדים לתוכו ומי גשמים אינם מטהרים בזוחלין אלא באשבורן - בעומדים, כמו במקווא. לכן אבהו דשמואל היה עושה מקוואות לבנותיו ולא התיר להם לטבול בנהר כי חשש שמא יש יותר מי גשמים ממי נהר וממילא כבר לא מועילה טבילה בנהר כי הנהר הוא זוחל ורוב המים בו הם מי גשמים שאינם מטהרים בזוחלים אלא בעומדים ולא תעלה להם טבילתם.

שמואל הביא ראיה לשיטתו שהנהר מתרבה מעצמו מהגמ' **במסכת תענית דף כה: שאומרת- ש"אין לך טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראת טפחיים** וכך יוצא שלעולם הזוחלים רבים מן הנוטפין= ממי הגשמים הנוטפים מן השמים ולכן תמיד תועיל טבילה במי נהר כי רובם מי נהר עצמיים- זוחלים. ואפילו אם נראה בעיניי שמי הנהר מתרבים בשל ריבוי הגשמים עדיין נאמר שרוב המים באים דווקא מהמעין הפנימי שנובע ומוציא מים פי שניים(שני טפחים ביחס לטפח אחד) ממי הגשמים.

נחלקו הראשונים כמי ההלכה:

- **ר"ת, ר"ש, תרומה-** הלכה כשמואל, לקולא כייש לו ראיה חזקה מהברייתא בתענית. ואע"פ שבד"כ במחלוקת של שמואל מול רב הלכה כרב, ואע"פ שאבוח של שמואל לא עשה כשמואל, ואע"פ שישנה סתירה פנימית בשמואל כמובא בגמ' בבכורות שהוזכרה לעיל- מ"מ הלכה כמותו בשל ברייתא זו. **דברי שמואל הם דווקא בנהר איתן ורק בו אמרין שמתברך מעצמו, אבל בנהר כזיב לא מקילים לומר שרוב מימיו הם של עצמו. בכך יש לתרץ ג"כ את הסתירה לכא' בדברי שמואל עצמו שהובאה בגמ' בבכורות- שמה שאמר שמואל ש"אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי"- ששמואל בא לומר שדווקא בנהרות הדומים לפרת הוא אמר את חידושו שהמים מתרבים מאליהם, אבל בנהרות כזיב- אין אומרים דין זה. ומה שכתב דווקא בתשרי- היינו לאדם שאינו בקי, אבל מי שבקי ויודע שיש פה נהר שאינו יבש בד"כ- יכול לסמוך שהנהר התרבה במים זוחלין יותר מנוטפין גם שלא בתשרי אלא בכל השנה כולה**
 - **מהר"ם, רי"ף, רמב"ם, ר"ח-** הלכה לחומרא כרב. וכיוון שאנו חוששים לריבוי מי גשמים- אין לטבול בנהר שמא רוב המים הם מי גשמים שזרמו מן ההרים או מי שלגים שהופשרו, מלבד ביומי תשרי שאז כבר אין חשש לגשם ולא לשלגים שהופשרו, ולכן אבוח דשמואל עשה לבנותיו מקוואות ורק ביומי תשרי התיר להם לטבול בנהר. יומי תשרי אין הכונה חודש תשרי בדווקא אלא כל שידוע לו בבירור שכל המעיין או רובו הוא מי מעין עצמו ולא מי גשמים/שלגים. **בתוך שיטה זו נחלקו הראשונים- באיזה חלק מהנהר אנו חוששים שרבו הנוטפין על הזוחלין:**
 - א. **הראב"ד כתב-** שה"מ דווקא בחלק הנהר שלא זרמו בו מים לפני כן, אבל בחלק הנהר שהיו בו מים גם קודם לגשמים- ודאי שמועילה שם טבילה ולא חששו שהתרבו מי הגשמים על הזוחלין.
 - ב. **רמב"ם, מהרי"ק-** בכל מקום אנו חוששים שהתרבו מי הגשמים על הזוחלין וגם בחלקים שזרמו בהם מים אף לפני כן. שיטה זו הביאה ראיה ממעשה אבוח דשמואל שכן- מדוע עשה לבנותיו מקוואות הרי יכול לקחת אותם לחלקים בנהר שתמיד היו שם מים ויכולו לטבול? אלא שמכאן הביא ראיה שלא מועילה טבילה גם שם כי גם בחלקים אלו חוששים למי נוטפין שרבו על זוחלין.
- אבל הראב"ד וסיעתו** סוברים שאין ראיה מכך ובאמת אה"נ שהיו יכולים לטבול שם בנותיו של אבוח דשמואל באותם חלקים שתמיד עברו שם מים, ומה ששמואל עשה להם מקוואות זה מצד טכני- כי זו טרחה גדולה מאוד להביא ספינה ולהוביל את הבנות לאותו חלק בו תמיד זרמו מים, אבל תיאורטית- שרי. **הלכה למעשה:** פסק בשו"ע כמחמירים שאין מי נהר מטהרים בזוחלים מכיוון שאנו חוששים שרבו עליו מי גשמים **והרמ"א** הסכים לשיטתו וכתב: "וכן נכון להורות ולהחמיר" אולם בהמשך הביא את השיטה המקילה של ר"ת ועליה כתב- "ואין למחות ביד הנוהגים להקל כייש להם על מי שיסמוכו". מלשון הרמ"א נשמע שכתב להקל במקום שנהגו רק אם זה מקום שאין בו מקווא.
- חידוש הט"ז בדעת השו"ע:** הט"ז(ג') **מחדש** כאן שגם השו"ע מודה לשיטה המקלים ובאמת אין לחוש אפילו רבו בנוטפים כי תמיד נהר מכיפיה מתברך יותר(מהזוחלין) וכל מה שאסר השו"ע טבילה בנהר הוא מחשש אחר- שמא הפשרת השלגים והגשם היורד מגבוה יורדים ליד שפת הנהר ואין חיבור ביניהם וחוששים שתטבול שם וכיוון שאין חיבור תהיה חייבת מקווא שהרי זה מי גשמים ולא תעלה לה טבילה. החידוש בשיטה זו היא שבמקום שאין לחוש לחשש זה יהיה מותר לשו"ע לטבול בנהר גם אם רבו בנוטפין על הזוחלין בו! אבל **רוב אחרונים** חלקו על שיטתו.
- דהיינו,** לפי שיטת הט"ז בהבנת השו"ע- מה שאסור לטבול בנהרות אינו מחשש לריבוי נוטפין אלא מדין אחר שנקרא **"גזירת חרדלית"** כפי שהוסבר, וממילא זה רק חשש דרבנן שיהיה אפשר להקל בו יותר, לעומת שאר הפוסקים שהבינו בשו"ע שאוסר משום ריבוי נוטפין והוי פסול זחילה שהוא מדא'.

פסיקת ערוך השולחן(ס"ק מב') לגבי טבילה בנהרות:

"ועל זה(על שיטת הרמ"א) סומכות בנות ישראל שבכפרים או במקומות שאין מקווא וטובלות בקיץ בנהרות ובימי הגשמים בלא"ה א"א לטבול בנהרות מפני הקור הגדול לבד מה שאסור לדעת המחמירין אמנם הנשים שיש להם כח לשאת הקור מותר להן לטבול תמיד במקום שאין מקווא ולסמוך על דעת המקילין כפסקו של רבינו הרמ"א ולא להתבטל מפריה ורביה וק"ו אם ע"י העדר הטבילה יכשלו באיסור נדה ח"ו רק בזאת מחויבות ליזהר שהנהר תהיה נהר ממש שאינה פוסקת כמ"ש רבינו הרמ"א ולא אגמים המתייבשות אא"כ האגם אינו הולך בזחילה רק המים נחים על מקומם הוי כמקווא וטובלת בו וכך יש להורות לרבים בפרט בעתים הללו שעם בני ישראל מפוזרים בקצוות רחוקות ומהם מעטים בעיר ומקווא אין להם ובהכרח להן לטבול בנהרות ויארורות ואגמי מים".

(מהרי"ק שורש קט"ו) אם הם לחוד בלא מעיין היו הזוחלין מן המעיין מתערבים עם הנוטפים שהם מי גשמים, הרי הכל כמעין לכל דבר⁹; ואם רבו¹⁰ הנוטפים על הזוחלין, וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר, אינם מטהרים בזוחלין אלא באשבוך. לפיכך צריך להקיף מפץ (פי' כעין מחצלת) וכיוצא בו באותו הנהר המעורב, עד שיקוו המים ויטבול בהם".

רמ"א - "וכן נכון להורות ולהחמיר (מהרי"ק ות"ה שם ושאר אחרוני' כתבו ויש להחמיר כשטת הר"ם ורא"ש וסייעתם); אבל יש מתירים לטבול בנהרות כל השנה, אף בשעת הגשמים והפשרת שלגים ורבו הנוטפים על הזוחלין, משום דעיקר גידול הנהר הוא ממקום מקורו (טור בשם ר"ת וב"י בשם רש"י וסה"ת וסמ"ג); וכן נהגו בחוב המקומות במקום שאין מקווה, ואין למחות ביד הנהגין להקל כי יש להם על מי שיסמוכו (מהרי"ק ובת"ה שם ומהרי"ו סימן ע' וב"ז סימן קנ"ד). מיהו יש ליזהר מלטבול בנהר המתהווה לגמרי ע"י גשמים, וכשאר גשמים פוסק לגמרי, אף על פי ששאר נהרות שופכים לתוכם בשעת הגשמים ומתהווה על ידן, מ"מ הואיל ופוסק לגמרי בשעה שאין גשם, אסור לטבול בו דרך זחילתו עד שיקוו המים שבתוכם (שם במהרי"ק); אבל בנהר שאינו פוסק, אף על פי שבשעת הגשמים מתרחב ומתפשט על כל גדותיו, מותר לטבול בו בכל מקום (ב"י לדעת המרדכי והאשירי והתוספות), לפי סברת המקילין ולפי מה שנהגו".

סעיף ג' - דין מים שאובים במקווה:

שו"ע - ארבעים סאה שאמרו, צריך שלא יהיו שאובים; שאם הם שאובים, פסולים¹¹.

- 9 **כתב הש"ך (י')** - שמכאן עולה שאפילו אם הם שווה בשווה הזוחלין והנוטפין - שרי. ובהמשך מביא קושיא על כך ומתיר שבאמת מעיקר הדין שרי כשהם שווים אלא כיוון שא"א לדקדק וכד' הצריכו שיהיה רוב זוחלין כדי להתיר מכיוון שזהו דין תורה שמחמירים בו.
- 10 **קושיית תרומת הדשן ותירוצה:** הקשה בתרומת הדשן, סימן רנ"ד (מובא בט"ז, ג') - מדוע לעניין מים שאובין שנפלו למקווה אין דין רוב ואפילו נפלו אלף סאה אינו פוסל את המקווה הכשר ואילו כאן לעניין דין נוטפין מול זוחלין כן אומרים שבטלים הזוחלין ברוב נוטפים? ומתיר:
 - **תה"ד -** הפסול בשאובין הוא שהם תלושין - היינו שהאדם תלשם והרימם, וברגע שהם מתחברים למקווה כשר - נחשבים ל"נזרעים" בתוכו וכבר אינם תלושים. אבל הפסול של נוטפין אינו בשל היותם תלושים, שהרי הם כשרים במקווה להיטהר בהם ולכן לא תועיל בהם "זריעה" להוציא אותם מ"תלישתם" כי כלל אינם תלושים.
 - **ב"ח -** הפסול של שאובים הוא רק מדרבנן לכן מקילים בהם לעומת מים נוטפין שמהתורה לא דמי למים זוחלין.
 - **ט"ז -** דוחה שיטתם ואינו מסכים. הט"ז סובר שאכן גם רוב מי גשמים שנוגעים במים זוחלין - נעשים ע"י זריעתם כזוחלין ממש, ואין שינוי בין רוב שאובין שנוגעים במקווה כשר לרוב נוטפין שנוגעים בזוחלין - בשניהם יש זריעה שעושה את המים שנוגעים כזוחלין. ומה שאומרת הגמ' שיש פסול של "רוב נוטפין" זה במקרה שהמעין היה עומד בתחילה ולא זוחל, כגון שהוא היה מעין קטן שלא יצא ממנו פלג מים ואז ע"י ירידת הגשמים התפרץ המעין על גדותיו והחלו לצאת ממנו נהרות - במקרה כזה שמי הגשמים עצמם יצרו מציאות של זחילה במעין - אין אומרים שמי הגשמים הנוטפים יתבטלו במי המעין הזוחלין ויהיו גם הם כדיון זוחלין מכיוון שבמקרה זה מי הגשמים עצמם גרמו למעין לזחול אז זה אבסורד לומר שהם יתבטלו ויקבלו דין זחילה כשהם עצמם גרמו אותה. אבל סתם כך מי גשמים אפילו רבים שנפלו על מעין שזורם כן בטלים ומקבלים דין זוחלין.
 - 11 **בברייתא בתורת כהנים שהזכרנו - שמיני, ריש פרשה ט'** לומדים מכך שכתוב "אך מעין ובור מקווה מים - מה מעין בידי שמים אף מקווה בידי שמים". ומכאן שמים שאובים לא מועילים לטהרה במקווה.
- אולם נחלקו הראשונים - האם פסול "שאובים" הוא מדרבנן או מדאורייתא (נפק"מ לדוג' לספק):
 - **ר"י, רשב"א, רמב"ן, רמב"ם -** פסול מים שאובים במקווה הוא רק מדרבנן. מדאורייתא עלתה טבילה בבריכה (למשל) אלא שחכמים גזרו לאסור שאובים שמא יטבול בכלי ממש שזה אסור מהתורה. הם הביאו לכך מספר ראיות:
 1. **פסחים יז', א'** - משקה בי מטבחייא שחזו לטבילת כלים קטנים אע"פ שהם מים שאובים.
 2. **ראיה חזקה מהתוספתא במקוואות, פ"ב, ה"א** שאומרת שמי שהשאר בור ריק וחזר ומצאו מלא (ויש ספק אם התמלא משאובים או ממי גשמים) - הבור כשר ומותר להשתמש בו.
 3. **בב"ק, טז, א'** - "שאני שאיבה דמדרבנן היא".
 - **רש"י, ר"ש, ר"ת, רא"ש -** אם כולו שאוב אסור מדאורייתא, אבל אם רובו (כא' סאה ומעלה) מים כשרים והשאר מים שאובים - פסול השאובים הוא רק מדרבנן. **ראיה לשיטתם:** פשט ה"תורת כהנים" - שלומדים מהכתוב שהקיש מקווה למעין ששניהם צריכים להיות בידי שמים.
 - **ראב"ד -** שאיבה ע"י צינורות הוי פסול מדרבנן בעוד ששאיבה ע"י אדם הוי פסול דאורייתא.

רמ"א - "ואם כל המקווה הוא שאובין, פסול מן התורה, וספיקא לחומרא; אבל אם רוב המקווה כשר והמיעוט הוא שאובין, אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא (טור בשם הרא"ש ור"ש והרבה פוסקים)".

סעיף ד' - מקווה של עכו"ם:

שו"ע - "מקווה שהיא של עובד כוכבים ומקבל ממנו שכר, אין להאמינו לסמוך עליו א"כ יש (תמיד) במקווה כ"א סאה"¹².

רמ"א - "דמאחר דרוב כשר, ספיקא לקולא. מקווה שהיתה חסרה לפנינו, ובא ומצאה מלאה (ב"י בשם תשובת הרשב"ץ) ולא ידענו מי מילא אותה, אי היתה כבר חובה בהכשר, דהיינו שהיה בה כ"א סאין, אזלינן לקולא; ואם לא היה חובה בהכשר, דעכשיו איכא ספיקא דאורייתא, אם יש לחוש שעובד כוכבים מילאה כדי לרחוץ בה, פסולה (כך משמע בתוספתא); ואם לאו, דודאי ישראל מילא אותה כדי לטבול בה, כשרה, (רשב"ץ שם) דרוב המצויין אצל מקווה ועושין כדי להכשירה בקיאיין הן ובדאי בהכשר מילא אותה; וכל שכן אם הישראל לפנינו ואומר שבהכשר מילא אותה, דנאמן (מהרי"ק שורש קט"ו ודלא כרשב"ץ) מאחר שבידו לתקנה וכהאי גוונא עד אחד נאמן באיסורין (שם עד"מ) כדלעיל סימן קכ"ז ועיין עוד לקמן סוף הסימן בדיון ספק שאובים".

- ר"ש** - אם זה שאוב ע"י דבר המקבל טומאה - פסול מהתורה, ואם ע"י דבר שאינו מקבל טומאה - פסול רק מדרבנן.

פסיקת ההלכה: השו"ע כתב "שאם הם שאובים פסולים" אבל לא ברור מפשט לשונו האם זה פסול דא"ו או דרבנן (ובסעיף הבא נראה שנחלקו בכך האחרונים).

אבל הרמ"א פסק במפורש לחומרא כרש"י וסיעתו - ואם כל המקווה היא שאובין - פסול מן התורה וספיקא לחומרא, אבל אם רוב המקווה כשר והמיעוט הוא שאובין אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא.

¹² המקור לדיון זה הוא בשו"ת הרא"ש (כלל יח', סי' ח') שם הוא נשאל על מקווה של גוי שנועל והמפתח אצל ישראל (כך שהגוי לא יכול להכנס ולהחליף ישירות את מי המקווה) אולם יש חשש שהגוי ישפוך על הגג מים שיכנסו בדרך המשכה אל המקווה וכך יהיו במקווה מים שאובים. מדובר כמובן במקווה שלא היה 40 סאה (כי אם כן הרי שכל מה שיוסיפו עליו לא יפסלו אותו).

הרא"ש השיב - שאם היה במקווה כ"א סאה של מים כשרים - אין לחוש לשפיכת מים שאובים של הגוי והכל שרי מכיוון שבסעיף מד' נפסק להלכה בדיון "המשכה" שמים שאובים מיטהרים בהמשכה, דהיינו מים שאובים שנמשכים על הקרקע/גג וכד' ברגע שהם פוגשים מים כשרים, והכשרים הם רוב ביחס לשאובים - אזי השאובים נעשים כשרים. ולכן כל שיש כ"א סאה של מים כשרים - גם אם שפך הגוי שאובים דרך הגג הרי הם מיטהרים.

פסיקת ההלכה: השו"ע בפשט כתב ממש כתשובת הרא"ש וכטעמו - "מקווה שהיא של עכו"ם... אין להאמין לעכו"ם, א"כ יש במקווה כ"א סאה". **הרמ"א** כתב הטעם - "כיוון דרובו כשר ספיקו לקולא".

האחרונים נחלקו בביאור השו"ע ובפסיקת ההלכה:

 - הב"ח והט"ז** - טעמו של השו"ע כמבואר ברמ"א, שמדא"ו כולו שאובים פסול, אבל אם רובו כשר (כ"א סאה) זה רק פסול מדרבנן, ולכן בספק היקל בשו"ע. אבל הם עצמם חולקים על השו"ע וכותבים שלא נאמן הגוי אפילו במילי דרבנן ובמיוחד כאן כשיש לגוי הנאה ותועלת בדבר כי רוצה שהמקווה יהיה נקי שימשיכו הנשים לטבול אצלו וירויח בכך כסף. וכל ההיתר של הרא"ש הוא מדין המשכה של שאובים דרך הגג המתחברים לרוב כשרים ששרי.
 - ש"ך** - לשו"ע אפילו כולו שאוב פסול רק מדרבנן. ומדוע אם כן תלה את העניין ב-כ"א סאה? (הרי אפילו בפחות מכך הוי מדרבנן) כיוון שאינו מיקל כאן מדין ספק דרבנן, שהרי יש כאן גריעותא שהגוי רוצה לשקר ולהחליף המים כדי שימשיכו לטבול אצלו ויש לו נגיעה בדבר, ולכן יש להוסיף את טעם הרא"ש - שמלבד מה שזה דין דרבנן יש כאן גם קולא של המשכה שבגללה המים נעשים לכשרים בכל גוונא ולכן שרי.

וגם ברמ"א הוא מסביר שטעמו כטעם הרא"ש אלא שמצריך להוסיף ספק דרבנן כי הרמ"א סובר שלכתח' אין לסמוך על ההיתר של המשכה (כפי שיתבאר לקמן).

לסיכום: לכו"ע יש את ההיתר של המשכה בשאובים. אלא שנחלקו מהו טעם ההיתר של השו"ע - האם משום היתר זה (ש"ך) או משום שהיקל בספק דרבנן (ט"ז, ב"ח).

חשוב לזכור - שכל זה דווקא במקווה נעול שכל החשש הוא שמא שפך הגוי מן הגג אבל במקווה פתוח אפילו כולו מלא מים כשרים - יש לחוש שהגוי יחליף המים כדי שיהיו נקיים וימשיכו לטבול אצלו.

סעיף ה- דין ים וגל שנתלש:

שו"ע- "כל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה"¹³; הילכך גל שנתלש מהים ובו ארבעים סאה¹⁴ ונפלו על האדם או על הכלים, עלתה להם טבילה¹⁵. אבל אם הטביל בגל כשהוא באויר, קודם שיפול על הארץ, אף על פי שיש בו ארבעים סאה, או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי ככפה, לא עלתה להם טבילה¹⁶.

סעיף ו'- פסול כלי:

שו"ע- "צריך שלא יהיו ארבעים סאה של מקווה בתוך הכלי, שאין טובלין בכלים"¹⁷.

¹³ דין זה מקורו **במשנה מקוואות, פ"ה, מ"ד**- "כל הימים כמקווה שנאמר (בראשית א') ולמקווה המים קרא ימים **דברי ר' מאיר, ר' יהודה** אומר הים הגדול כמקווה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה **ר' יוסי** אומר כל הימים מטהרים בזחלין ופסוליין לזבין ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת".

נחלקו הראשונים בהבנת מחלוקת התנאים במשנה:

• **רש"י, ר"ש, רא"ש**- לר' מאיר דין כל הימים כמקווה לכל דבר, לרבי יהודה רק הים הגדול (אוקיינוס) כמקווה, ולר' יוסי כל הימים מטהרין בזחלין כמעין ואינם כמעין לענין "מים חיים" הנצרכים לזב, אפר פרה וכד'.

• **רמב"ם**- כל התנאים מסכימים שהים כמעין לטהר בזחלין את כל הטמאים, וכל המחל' היא ביחס ל"מים חיים" עבור זב וכיו"ב.

ונתבו הראשונים שהלכה כר' יוסי שאמר שדין ים הוא כמעין ולכן מטהר גם בזחלין מלבד לענין "מים חיים" כגון לאפר פרה אדומה, טבילת זב וכד'.

וכ"פ בשו"ע- "כל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה".

¹⁴ **האם ים מטהר בכלשהו**: הזכרנו לעיל שלמעין יש 2 תכונות המייחדות אותו ממקווה- 1. שמטהר בזחלין ולא רק באשבורן (בור/מקום כנוס). 2. שמטהר בכלשהו. לענין זחלין זה עתה התבאר שנפסקה הלכה שים דומה למעין לטהר אף בזחלין. **נחלקו האחרונים** האם ים דומה למעין לטהר בכלשהו.

מקור הדיון שלהם הוא מקושי שעולה **מהמשנה במקוואות פ"ה, מ"ו וכן מפסק השו"ע כאן**- שגל שעלה מן הים **יש בו ארבעים סאה** גם מטהר- הרי לעיל בסעיף א' ראינו שלרמב"ם וסיעתו מעיין מטהר בכלשהו בין כלים ובין אדם וגם לסיעת ר"י שכמוה פסק השו"ע ראינו שכלים כן מיטהרים בכלשהו במעין, אם כן- אם דין ים כמעין כפי שנפסקה ההלכה כר' יוסי **אז מדוע צריך בגל שנתלש 40 סאה?** הרי הוא חלק מהים והים כמעין לטהר בכלשהו?

• **ב"ח**- באמת דין הים כמעין רק לענין זחלין אבל אינו דומה לו לטהר בכלשהו, ולכן צריך 40 סאה בגל שנתלש.

• **ש"ך**- באמת דין הים כמעין גם לענין לטהר בכלשהו, אלא שכאן הצריכה המשנה 40 סאה בגל מכיוון שהגל נתלש ודבר הנתלש אינו נחשב יותר כדין מעין לטהר בכלשהו אלא צריך 40 סאה.

• **ט"ז**- כמו הש"ך לענין זה שהים דינו כמעין לכל דבר וגם בפחות מ-40 סאה מטהר. אלא שמה שכתב התנא במשנה להצריך בגל 40 סאה זה מכיוון שזה השיעור הרגיל שכל גופו של אדם מתכסה בו אבל לא בדווקא נקט ולכן גם בפחות מכך מיטהר- כל שמתכסה כולו.

הנפק"מ בין השיטות: אשה נדה/תינוקת הצריכה גיור שנפל עליה גל שנתלשוהו בו רק ל' סאה (לדוג'):

לפי השו"ע ממ"נ זה לא יועיל כי גם במעין הצריך 40 סאה לאדם ולא שרי בכלשהו. אבל לסיעת הרמב"ם שכן עלתה טבילה במעין בכלשהו גם לאדם הרי שדין גל שנתלש ונפל על האשה/תינוקת תלוי במחל' האחרונים הנ"ל- לב"ח זה לא יועיל כי דין ים שונה מדין מעין שאינו מטהר בכלשהו, להבנת הש"ך ג"כ לא עלתה הטבילה כי דין גל שנתלש אינו כמעין (אע"פ שים כן) כי הוא תלוש אז בעי 40 סאה. אבל להבנת הט"ז עלתה הטבילה אם הגל כיסה כולה בב"א. אמנם עדיין יש לדון מצד הכוונה בטבילה שהתבארה **בסימן קצ"ח שם פסק השו"ע** שהטובלת בלא כוונה עלתה לה טבילה והרמ"א החמיר בזה לכתח'.

¹⁵ גם הוא **במשנה שם- משנה ו'**- "גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים כל מקום שיש בו ארבעים סאה טובלין ומטבילין". והטעם הוא כי הגל הזה דינו כמו הים, וכמו שהים מטהר בזחלין כך גם הגל שנפל על האדם או הכלים.

¹⁶ **מדוע לא עלתה טבילה אם זרקם באויר**: הא דלא עלתה לו טבילה אם זרק לאויר מקורו **בתוספתא פ"ד דמקוואות מ"ד**, והובא גם **בחולין לא**-

"מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין- שאין מטבילין באויר". **וביאר הטעם בב"י**- "ומשמע דנפקא להו מדכתיב אך מעין ובור מקווה מים- דהנך אין דרכן להיות אויר".

והביא שם טעם אחר בשם הרמב"ם בסו"פ ט' מהל' מקוואות- "לפי שאין מטבילין בזחלין (אז) ק"ו (שאינו מטבילין) באויר" והסביר בב"י שאין כוונתו לומר שאין מטבילין בזחלין של מעין שהרי ודאי שמעין כשר לטבילה גם בזחלין אלא כוונתו בזחלין של מקווה- שהיית אומר- אם התירו לטבול באויר (של) של מעין יהיה ג"כ מותר לטבול בזחלין של מקווה- ק"ו שהרי זחלין קל דינם מאויר, אז אם אויר התירו אפשר גם בזחלין של מקווה- לכן קמ"ל שבאויר אסור היינו בגל.

¹⁷ המקור לפסול כלי הוא **בתורת כהנים (שמיני, פרשה ט')**- "אי בור, יכול אפילו בור שבספינה יהיה טהור? ת"ל מעין, מה מעין שעיקרו בקרקע אף מקווה שעיקרו בקרקע".

סעיף ז' - ביטול כלי¹⁸:

שו"ע- הלוקח כלי גדול, כגון חבית גדולה¹⁹ או עריבה גדולה, ונקבו נקב המטהר²⁰ (רמ"א: ו"א דבעין נקב כשפופרת הנוד²¹ (טור והרא"ש בתשובה) וכן יש להחמיר) וקבעו בארץ ועשהו מקווה, ה"ז כשר. וכן אם פקק הנקב בסיד ובבנין,

לפי תוס' והרא"ש פסול כלי הוא מדאנן, וע"כ זה יותר מסתם פסול מים שאובים (שי"א שפסולים רק מדרבנן). לכן, אפילו נתמלא הכלי מי גשמים שלא מדעת, (דהמים אינם נחשבים לשאובים) - מ"מ אסור מהתורה לטבול בו משום פסול טבילה בכלי.

כלי שקבעו ולבסוף חקקו: מה דין כלי שעוד קודם שהיה לכלי קבעו בקרקע, היינו חיבר את החומר לקרקע ורק אחרי שקבעו הוא חקקו להיות לו בית קיבול להיות כלי-האם גם בזה יהיה פסול של כלי או לא?

הגמ', במסכת ב"ב, סה:- "ת"ר צינור שחקקו ולבסוף קבעו- פוסל את המקווה. קבעו ולבסוף חקקו- אינו פוסל את המקווה".

מפשט הגמ' וכן הש"ר (כא') מוכיח מלשון הטור כאן ומלשון הרמ"א בסעיף ז' - שאם לא היה שם כלי קודם שקבעו בקרקע ורק אח"כ חקקו- כשר.

בפת"ש (ז') הביא מחל' אחרונים בכך:

• **נוב"י, רעק"א** - רק בדינים דרבנן יש לסמוך על היתר זה.

• **הרבה מן האחרונים** - הסכימו עם הש"ך שאם לא היה שם כלי- שרי. **והחת"ס כתב** שכך דעת רמב"ם, רשב"א, רא"ש ועוד, והעיד **שכך המנהג בכל ערי ישראל ואסור לפקק על היתר זה.**

¹⁸ בסעיף קודם למדנו שאסורה טבילה בכלי מהתורה. עוד ראינו שם שאפשר לקבוע את החומר לקרקע ואז ליצור=לחקק את הכלי ואין עליו שם כי מעולם היה לו שם כלי קודם שחיברו לקרקע ושרי.

בסעיף זה נעסוק בכלי שלם שרוצה להשתמש בו לטבילה כגון לטבול בו או לחברו לקרקע (כגון להכניסו לבור שהוא חפר) ולטבול בו. באופן פשוט ברור שאסור שכן זהו כלי, אלא שישנה אפשרות לבטלו משם הכלי שעליו ואז להשתמש בו למקווה ועל כך ידון סעיף זה.

¹⁹ **טבילה בחבית שמחבר אותה לנהר: בספרי האחרונים דנו** על חבית הנקובה בשוליה כשפה"נ וצפה על המים והיו סותמים הנקב

בפקק וממלאים אותה במים חמים והייתה האשה נכנסת ופותחת הפקק וטובלת-האם כשר לטבילה כך או לא. **רעק"א היקל בדבר בהסתמך על הרא"ש** ואע"פ שהשו"ע פסק כרמב"ם שצריך שיהיה גם חיבור לקרקע ואין כאן- מ"מ **בנהר אפשר לסמוך על שיטת הרא"ש.**

אולם, **החת"ס החמיר בדבר** שכיוון שאינו מחובר לקרקע- אסור לטבול בחבית זו ועוד שהעידו בפניו הרבה מהנשים שטבלו שם שאין הם מצליחות לפתוח הפקק ממש כי אינם מצליחות לראות הנקב בתוך המים.

²⁰ **את הדין בסעיף זה נעשה בע"ה ביחס ל-ג' מקורות:**

❖ **משנה, מסכת מקוואות, פרק ד', משנה ה'** - "השוקת שבסלע... ואינה פוסלת את המקווה היתה כלי וחברה בסיד... פוסלת את המקווה, ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם כשירה וכמה יהיה בנקב כשפופרת הנוד אמר רבי יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבה".

מפשט משנה נראה שהיא עוסקת בשוקת והיינו מין כלי שהמים עוברים ממנו למקווה. מהמשנה עולה שכל שיש בשוקת נקב יחסית גדול- בגודל שפופרת הנוד (שפה"נ) אין עליה שם כלי ואין המים שבה נחשבים לשאובים לעניין לפסול את המקווה שהם זורמים אליו.

❖ **אולם ישנה גמ' ביבמות טו'** ממנה נשמע שהמשנה העוסקת בשוקת לא דנה לעניין שוקת שעברו בה המים למקווה שנמצא אחריה (ושדנה המשנה מתי השוקת אינה פוסלת את המים להחשיבם לשאובים) אלא שהמשנה עוסקת בדין עירוב מקוואות, דהיינו שבשוקת היו מי גשמים אך לא היה בה שיעור מ' סאה לטבילה והמשנה שאמרה צריך נקב כשפה"נ היינו לחבר בין המקווה לשוקת כדי שגם בה יוכלו לטבול ולהטביל.

הרא"ש והרמב"ם דנו בהבנת הסתירה הזו ונחלקו בכך מחל' גדולה הלכה למעשה.

❖ קודם שנביא את מחלוקתם נציין **גם את את התוספתא במקוואות** (מובאת בב"י) העוסקת בדין זה: "דתניא קסטילון המקלח מים בכרכים אם היה נקוב כשפופרת אינו פוסל את המקווה ואם לאו פוסל את המקווה הלכה זו עלו בני אסיא שלש רגלים ביבנה ולרגל השלישי הכשירו להם אפילו נקב כמחט אמר רבי אלעזר בר"י יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית במה דברים אמורים מן הצד אבל מלמטה אינו פוסל את המקווה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקווה"

המשך התוספתא העוסקת בדרך בה סותם את הנקב:

"פקקו בסיד ובבנין אינו פוסל את המקווה בסיד ובגפסיס פוסל את המקווה על גבי הארץ או על גבי סיד וגפסיס או שמרחו בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקווה".

מחל' הרא"ש והרמב"ם בדין ביטול כלי:

- הרא"ש** פירש ע"פ הגמ' ביבמות ששוקת יהוא היתה מקוואה חסרה שהכשירה לטבילה ע"י עירוב כשפוח"נ למקווא מלאה הסמוכה לה. וזו כוונת המשנה במקוואות להצריך שפה"נ אבל לענין ביטול כלי סגי בנקב כלשהו. הרא"ש מבין שזה בדיוק מה שכתוב בתוספתא-שחבריו של ר"א אומרים לו יפה אמרת שמה שצריך שפה"נ זה בנקב מן הצד אבל מלמטה אינו פוסל אפילו אם ניקב רק כמלוא מחט.

הסבר הסיפא של התוספתא: את הסיפא של התוספתא המדברת על חיבור וסתימת הנקב בצורות/סיד/גפסיס וכד' - **מבין הרא"ש** שהסתימה גורעת ואם סתם הנקב בסיד וגפסיס יחד הוי סתימה מעלייתא והכלי חוזר לפסולו, אבל אם סתם הנקב בסיד וצורות- אינה סתימה מעלייתא וממילא אינו פוסל את המקוואה.

אבל הרמב"ם הבין שזה חלק מהדרך בה הכלי יוצא משם כלי- לא רק ע"י נקב אלא גם ע"י חיבורו לקרקע דרך בניין או עם משהו הדומה לבניין. **מכאן עולה נק' מחלוקת נוספת בין הרא"ש לרמב"ם** - שמלבד המחל" מה גודל הנקב כדי להוציאו משם כלי הרי שנחלקו האם יש הכרח לחברו לקרקע או לסותמו בדרך בניין כדי להוציאו משם כלי: לרא"ש מספיק הנקב כדי להוציא משם כלי אבל לרמב"ם מלבד מה שמנקבו צריך גם לחברו לקרקע או לסותמו בדרך בניין ורק אז יוצא משם כלי.
 - הרמב"ם** פירש את המשנה כפשטה, היינו דבעינן נקב כשפוח"נ לבטל כלי שחיברו בסלע. ואיך הוא מסביר את הגמ' ביבמות ממנה משמע ששוקת יהוא שהצריכו בה שפה"נ היא לא לענין ביטול כלי אלא לענין עירוב מקוואות? **כתב הב"י:**

א. מדובר בשוקת יהוא אחרת שבה היה ענין של עירוב מקוואות ואילו המשנה במקוואות דיברה על שוקת יהוא אחרת בה היה דין של ביטול כלי והמשנה כתבה שצריך כשפה"נ גם לשם כך.

ב. הגמ' ביבמות עוסקת בביטול כלי ומה שהזכירה את הענין של עירוב מקוואות זה רק כדי ללמדנו שגם לענין ביטול כלי צריך שיעור של שפה"נ.

וגם מה שמהתוספתא משמע "במה דברים אמורים" - מן הצד שצריך שפה"נ אבל מלמטה בכלשהו סגי- זה רק לת"ק, אבל לר"א שהלכה כמותו גם מלמטה לא סגי בכלשהו אלא צריך נקב המטהרו(היינו כמוציא זית שהוא פחות משפה"נ ובב"ד מתי מצריך הרמב"ם שיעור שפה"נ ומתי שיעור לטהרו).
- מסוף התוספתא לומד הרמב"ם** שכדי להכשיר את הכלי לטבילה לא מספיק שינקבו אלא יש גם לחברו לקרקע כדרך בניין או לסתום החור כדרך בניין ורק ע"י שני תנאים אלו(א. נקב. ב. חיבור לקרקע או מעשה של בניין) ביטול מתורת כלי. החיבור לקרקע או מעשה של בניין שעושה בו מסמל ומראה שאינו נחשב עוד לכלי אלא לבניין וכגון שיסתום אותו עם צורות של אבנים המשמשים לבניין וכד'.(פרטים אלו יתבארו לקמן, לתוספת ביאור עיין בש"ך, כה' שמבארם).

פסיקת ההלכה:

- השו"ע פסק כרמב"ם** שכדי להכשיר כלי למקווא יש לנקבו נקב המטהרו וצריך לקבעו בארץ ואז כשר הוא לטבילה. **הרמ"א מחמיר מעט(כהבנת הטור בדת הרא"ש)** ומצריך נקב כשפה"נ. **בדרכ"מ כתב** שלכ"ע אם עשה ניקב כמוציא רימון- שרי אפילו לטבול בתוכה וראיה מים שעשה שלמה(שע"פ שהיה כלי-טבול בו מכיוון שהיה בונקב גדול שחיברו למעין שתחתיו).
- הש"ך(כג') הקשה מסעיף מ'** שם משמע מהשו"ע שפסק כרא"ש- שכלי שניקב בשוליו אפילו כלשהו אינו חשוב כלי לפסול המקוואה(ולא הצריך נקב המטהרו?) **ותירץ** שגם שם כתב שלכתח' אין להקל להביא מים בכלי מנוקב כזה, אבל נשאר בדוחק.
- בפת"ש(כו')** ג"כ הקשה קושיה זו **ותירץ בשם הגרעק"א** שבסעיף ז' איירי בטבילה בכלי שאסורה מדאו'- החמיר כרמב"ם, אבל בסעיף מ' שדנים לגבי המים וזהו פסול של שאובים ש"א שהוא רק מדרבנן הקל כשיטת הרא"ש.

- כיצד בונים בור של מקווא והאם יש לחוש בכך לפסול כלי(ע"פ ספר "שערי מקוואות, ס"ק לג'):**

- בעבר היו בונים מקווא ע"י חפירת בור בקרקע ובתוך החפירה היו בונים קיר ע"י חיבור אבנים זו לזו- באופן כזה ודאי שאין בעיה של כלי, שהרי מעולם לא היה כאן כלי. אלא שבזמנינו מה שעושים הוא שאחרי חפירת הבור יוצקים בטון כדי ליצור את הכתלים. רוב האחרונים התירו דבר זה לכתח' וכתבו שאין לחוש בכך משום כלי כיוון שזה נעשה בדרך בניין ועמ"נ שיתבטל בקרקע ונעשתה על הקרקע אז אין כאן כלל הו"א לאיזה כלי שנוצר. אבל אם הבניה לא נעשתה בקרקע אלא יצקו בטון ויצרו תבנית ואחרי כן לקחו את התבנית הזו וחברוה לקרקע- יש לפסול כיוון שאינו דרך בניין ודמי גיגית שקבעוה בארץ.
- ברז שסותם את הנקב(פת"ש, ז')** - האם במצב בו פותח את הברז ויש נקב- האם עדיין חשיב כלי שהרי סו"ס זה דרך השימוש בכלי ולכך הברז והנקב נוצרו ולכן יפסול את המים(נוב"י), או שכיוון שסו"ס יש עכשיו נקב כי הסיור את סתימת הברז מהמים לצאת-ה"ז מבטל את הכלי ושרי(שו"ת בית אפרים). **למעשה חשב בפת"ש לשיטת הנוב"י לאסור.**

אינו פוסל והמים הנקיים בתוכו מקוהו כשר. סתמו בסיד או בגפסית, עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ²² או יבנה. ואם הוליכו על גבי הארץ ועל גבי הסיד, ומירח בטיט מן הצדדין, ה"ז כשר²³."

רמ"א: "מותר לעשותו על הגג, ובלבד שלא יהיה תוך כלי או אבן אחת שחקקו ולבסוף קבעו, אבל חבור אבנים הרבה לא מקרי כלי²⁴ (תשובת הרשב"א סימן ת"ת)".

סעיף ח' - מעין המקלח לכלי²⁵:

שו"ע - "מעין שמקלח לתוך כלי, פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצאו מהכלי²⁶. ואם המעין מקלח על שפת הכלי ולתוכו, תוך הכלי אסור לטבול; וחוצה לו, מותר, אפילו אם המים שבתוכו מחבין".

²¹ **ים שעשה שלמה:** לכא' קשה על פסיקת ההלכה שצריך נקב המטהרו או כשפה"נ מ"הים שעשה שלמה", שכן בירושלמי, יומא, פ"ג, ה"ח שאלו - כיצד ים שעשה שלמה היה כשר לטבילה, הרי לכא' המים שבו שאובים? כי הוא כלי גדול שהמים בתוכו? ותימצו - "רגלי שוורים שהיה עומד עליהם היו נקובים כמוציא רימון ומחוברים למעיין שתחתייהם". **הראשונים התקשו** מדוע צריך נקב כמוציא רימון ולא מספיק נקב כשפה"נ?

להלן מספר תירוצים שהובאו בראשונים לשאלה קשה זו:

1. **תוס' (פסחים קט:)** - נקב גדול זה אינו שייך לדין המים אלא לעניין טומאה של השוורים - שלא יקבלו טומאה מן הטובלים ולכן צריך כמוציא רימון שלא יחשבו כלי לקבל טומאה ולא לעניין שאובין (שמספיק פחות מכך).
2. **רמב"ן (ב"ב, ב, סה:), רשב"א (שו"ת ח"ג, סימן רכח') -** מעשה שהיה כך היה, ובאמת מדין שאובין לא היה צריך בכך אלא שעשו כן מבחינה טכנית כדי שיכנסו המים לים יותר בשפע.
3. **עיין בריטב"א, מכות ד, עמ' א' -** מביא תירוצים נוספים.

²² **כלי שעשה בו נקב כשפה"נ וקבעו בקרקע ורוצה להעבירו למקום אחר (פת"ש, יב'): כתב ב"באר יעקב** שכוון שכשחברו לקרקע סתמו אחרי כן היטב כגון ע"י צורות כדי שלא ייצאו ממנו מים, הרי שעכשיו כשתולשו ורוצה להעבירו למקום אחר - צריך לנקבו פעם נוספת כי חזר כך לשם כלי.

²³ **יציד יכול להשלים את הנקב שבכלי ולהשאירו כשר לטבילה (ש"ך, כה):** כדי שיוכלו להשתמש בכלי לטבילה יש לעשות שני דברים: א. להוציא אותו משם כלי, אחרת יש בו פסול כלי שאסור מדאו', כפי שכבר התבאר. ב. צריך לאפשר מבחינה טכנית שיכנסו מ' סאה בכלי כדי שיוכלו לטבול בו וזאת ע"י השלמת הנקב כדי שלא ייצאו ממנו המים. אלא שאם ישלים הנקב יש לחשוש שיחזור לתורת הכלי ולפסול הכלי ובכך עוסק כאן השו"ע. הכלל עם מה ואיך מותר להשלים הנקב הוא שזה יהיה דבר שאינו דומה לסתימת כלי אלא לבניין. הדרך הטובה ביותר היא ע"י שיקבע את הכלי בארץ או שאפשר בדרך אחרת - שישגור את הכלי עם חומר כזה שיש בו הוכחה שהוא דבר של בניין ולא דבר של כלי. ועפ"ז מובנת פסיקת ההלכה בשו"ע - אם פקקו בסיד ובבניין (= צורות של אבנים שדרך לבנות איתם) - מוכחא מילתא שזה בניין ולכן הכלי שנוקב אינו חוזר לשם הכלי שעליו אלא כשר עדיין לטבילה והמים שבו אינם נחשבים לשאובים. אבל אם סתמו בסיד או בגפסית לבד ולא עם צורות וכד' - הם בפ"ע אינם מעידים שזה דרך בניין ולכן הם מחזירים את הכלי לשם כלי כי עכשיו אינו מנוקב וממילא הם פוסלים אותו ואת המים שבו להחשב לשאובים. אבל אם משלים אותו בסיד כשהוא קבוע בארץ או אפילו מורח אותו בסיד ע"ג הארץ (כסוף דברי השו"ע) - נחשב כדרך בניין ושרי.

הדברים כאן הם רק לשיטת הרמב"ם שכמוה פסק השו"ע, ולא כרא"ש.

²⁴ **בניית מקוה שלא ע"ג הקרקע:** בשו"ת הרשב"א (ח"א, סימן תת") נשאל האם מקוה שנעשה על הגג כשר. והוא ענה שכל שזה נעשה בדרך בניין (ולא ע"י יצירת כלי וחיבורו לקרקע) שרי. והביא לכך ראיה מלשכת הפרווה בביהמ"ק שהמקוה היה בגגה. ואה"נ לימינו אנו - כל שעושה הדבר לא ע"י חיבור כלי אלא כגון שיש בניין ועליו יוצק כתלים מבטון או מחבר אבנים זו לזו - כיוון שזה מחובר לקרקע חשיב דרך בניין ושרי.

²⁵ סעיף זה עוסק בשאלה מה דין מעין שמימיו עוברים דרך כלי לעניין טבילה בתוך הכלי ובמים היוצאים מן הכלי וממשיכים הלאה. לעניין זה מחלקת המשנה ואחריה הראשונים והאחרונים בין מים שעוברים בתוך הכלי למים שעוברים על שפת הכלי ואינם נכנסים אליו.

²⁶ **הקדמה חשובה:** בסעיף ו' למדנו שיש פסול דאו' לטבול בכלי וזה נלמד מגזירת הכתוב. אולם, במקרה שהכלי מחובר למעין הוא נחשב לבטל למעין כבר אין פסול דאו' לטבול בו וכמו שאומרת המשנה במקוואות, פ"ו, מ"ה - שמטבילין כלי בתוך כלי או בתוך שידה ותיבה המחוברים לים - היינו שכלי המחובר למקור מים כמו ים או מעין כבר אין בו פסול טבילה בכלים. אלא שישנה משנה במסכת מקוואות פרק ה', משנה א' שממנה רואים שיש איסור לטבול

בשוקת (=כלי) המחובר למעין- "מעין שהעבירו על גבי השוקת פסול, העבירו על גבי שפה כל שהוא- כשר חוצה לה, שהמעין מטהר בכל שהוא", ועל כך התקשו הראשונים- מדוע המים שבשוקת אינם טהורים לטבילה מכוח ההשקה למעין.

הראשונים נחלקו בפירוש הרישא והסיפא של המשנה הנ"ל- באיזה מקרה מדברת הרישא שפסול ובאיזה מקרה מדברת הסיפא שמותר:

פירושי הראשונים לרישא- "מעין שהעבירו על גבי השוקת פסול": הראשונים התקשו מדוע המים שבשוקת אינם טהורים מכוח ההשקה(החיבור) שלהם למי המעין?

- **ר"ש-** מעיקר הדין צריך להיות מותר להטביל בכלי כמו שוקת כי הוא מחובר למעין, אבל חכמים חששו שמא לא יהיה חיבור מספיק של כשפה"נ ולכן גזרו בכל כלי קבוע- המחובר לקרקע שהמים שבו פסולים לטבילה. אבל בכלי תלוי- כיון שאינו קבוע אלא רק זמני ואין לחוש בו לתקלה תמידית- בו באמת מותר להטביל כל שהוא מחובר למעין כי מעיקר הדין באמת יש השקה שמתירה הכל.
- **רא"ש-** גזרו חכמים על השוקת ועל כל כלי העומד מחוץ למקווה- שאע"פ שיש חיבור הגורם לכך שהמים שבכלי יהיו טהורים- מ"מ גזרו לאסור ולהחשיבם כשואבים שמא לא יהיה חיבור בין הכלי למעין של כשפה"נ. לענין זה הרא"ש לא מחלק בין כלי תלוש למחובר(לעומת הר"ש דלעיל שכן חילק). לכן גם המים שנכנסים לשוקת ואחרי כן יוצאים החוצה פסולים כי הם נחשבים לשואבים.
- **סמ"ג-** במשנה מדובר שאין במקווה מ' סאה, לכן אע"פ שיש חיבור לשוקת ויחד איתה יש מ' סאה- סו"ס כיוון שבמקווה עצמו אין כמות זו- אין הוא יכול לטהר את מי השוקת ע"י ההשקה והחיבור אליהם. (לשיטתו יוצא שאם היו במעין מ' סאה באמת השוקת תהיה טהורה גם היא לטבילה, וקשה על הסבר זה שכן חילוק זה לא מוזכר כלל במשנה).

הלכה למעשה: פסק בשו"ע כרא"ש שכן כתב- "מעין שמקלח לתוך כלי- פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי, בין לאחר שיצאו מהכלי"- ולא חילק בין כלי מחובר לתלוש כפי שחילק הר"ש וכן לא חילק אם יש או אין מ' סאה במקווה- משמע שפסק בפשטות כרא"ש שכל כלי שמחוץ למעין גזרו בו שמא אין בחיבור בינו לבין המעין כשפה"נ.

האם צריך שהכלי יונח שם מדעת או לא: בסעיף מא' יתבאר שכדי שהמים הנכנסים לכלי ייחשבו לשואבים חייבים שהכלי יונח שם מדעת, כגון שמניח דלי תחת המרזב לקבל מי הגשמים, אך אם היה שם במקרה- אין המים שבכלי נפסלים משום שאובים.

נחלקו כאן האחרונים האם במקרה דידן שאנו דנים בפסול השואבים שעושה השוקת- האם היא הונחה בדווקא מדעת או לא-

- **ט"ז(יד')-** כמובן שמדובר שהכלי הונח מדעת, אחרת אין פסול של שאובים בכלי.
- **ש"ך(לקמ"ס ז"ב)-** רק במי גשמים הוצרכה דעת כי הם מעשה שמים שאינו תלוי באדם, אבל כאן שמדובר בכלי ליד מעין נחשב ככיון בדעתו כי בהכרח הדבר שהמעין יעבור אליו.

פירושי הראשונים לסיפא- "העבירו על גבי שפה כל שהוא- כשר חוצה לה": במה הסיפא שונה מהרישא שכאן המים שמחוץ לשוקת (היינו שעברו ויצאו ממנה) מותרים?

- **רמב"ם ורא"ש-** בשונה מהרישא שם מדובר שכל המים עוברים דרך הכלי- השוקת ויוצאים משם החוצה, הרי שכאן מדובר שרוב המים כן נכנסים לשוקת אבל מקצתם עוברים על שפת השוקת וכלל לא נכנסים אליה, במקרה כזה המעט מים הללו תמיד נשארים מי מעין ולא נעשים שאובים ולכן הם מטהרים את כל המים היוצאים אחרי כן מן השוקת כי מי מעין מטהרים בכלשהו.
 - **ר"ש ורשב"א להבנת הב"י-** ברישא מדובר שכל המים נכנסים לשוקת ונשארים שם ועליהם דנים ואומרים שהם פסולים כי הם שאובים, אבל בסיפא מדובר שהם נכנסים לשוקת ואז יוצאים ממנה והם כשרים משום שהם מחוברים למעין.
- שיטה זו מקילה ביותר** שכן לעניינה כל שהמים עוברים דרך כלים וממשיכים ויוצאים ממנו- אין כל משמעות למה שעברו דרך הכלי ונחשבים עדיין מי מעין.
- הלכה למעשה:** פסק בשו"ע לחומרא כשיטת הרמב"ם והרא"ש- שאם המעין מקלח על שפת הכלי ולתוכו- תוך הכלי אסור בטבילה(שכן טבילה בכלים אסורה וכפי שנתבאר ברישא של סעיף זה), אבל המים שחוצה לו- מותר!

מי מעין המגיעים לעיר דרך צינורות: סעיף זה הוא המקור לשאלה האם מי מעין העוברים לבני העיר דרך צינורות נחשבים עדין כמי מעין ויכולים להועיל לטבילה או שמא הם נפסלו בגלל המעבר שלהם בצינורות(מקביל לשוקת) ונחשבים לשואבים.

לפי השיטה המקילה דלעיל- הר"ש והרשב"א- הרי שכל שזרמת המים נמשכת אחרי הכלי- נחשבים עדיין המים כמחברים למעין. אולם לשיטת הרמב"ם והרא"ש שלא סגי שימשיכו בזרמתם אלא כדי להתיר צריך שיעברו מקצת מהמים על שפת הכלי ולא יכנסו לתוכו אזי בצינור כזה אין הדבר כן ולכן המים יפסלו ולא ייחשבו עוד כמי מעין. וכן עולה מדעת אחרוני דורינו שאין להקל בכך כלל והמים נחשבים לשואבים.

סעיף ט' - טבילת כלי בתוך כלי:

שו"ע - כלי טמא שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכלי, עלתה להם טבילה אף על פי שפי הכלי צר ביותר, שהרי המים נכנסים לו, ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדול עלתה טבילה לכלים שבתוכו²⁷; ואם הטוה על צדו והטביל, לא עלתה להם טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנאד²⁸; וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים טמאין והטבילן, לא עלתה להם טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד²⁹.

רמ"א - "ומותר לטבול כלים בסל או בשק, דכיון דאינו מחזיק מים עדיף טפי מניקב כשפופרת הנוד³⁰ (בית יוסף בשם משנה ופירש הר"ש פ"ו דמקוואות ורמב"ם פ"ו)".

סעיף י' - מעין שהמשיכו למקווה:

שו"ע - "מעין שהמשיכו לבריכת מים שהם נקיים ועומדים, יש לו דין מעין³¹; ואם הפסיק ראש הקילוח, חזר להיות לה דין מקווה; ואם חזר והמשיך קילוח המעין לתוכה, חזרה לדין מעין³²".

²⁷ **זהו לשון הבית יוסף כאן המבאר דין זה** - "בריש פרק חומר בקודש (חגיגה כב.) אמר רבא שהמטביל כלי בתוך כלי שאין בפיו כשפופרת הנאד לא עלתה לו טבילה, והני מילי בכלי טהור כלומר שהחיצון טהור אבל בכלי טמא כלומר שהחיצון טמא מגו דסלקא טבילה לכליה גופיה דמנא (= כיוון שעלתה הטבילה לכלי החיצוני שהכלים בתוכו, שהרי הוא עצמו טמא) סלקא להו נמי לכלים דאית ביה (= עלתה הטבילה לכלים שבתוכו, ואע"פ שלא היה נקב כשפה"נ), דנתן כלים שמילאן כלים והטבילן הרי אלו טהורים, ואם אינו צריך להטבילן (= את הכלי החיצון שהכלים בתוכו, כי הוא טהור) המים המעורבים (= המים מן המקווה הנכנסים לכלים לא טהרו א"כ) עד שיהיו מעורבים כשפופרת הנאד". **וכן פסק הרמב"ם** בפרק ג' מהלכות מקוואות (הכ"ו).

²⁸ **בשו"ע פסק כרמב"ם** שגם במקרה שהכלי החיצוני טמא - אם מטביל אותם כשמטה את הכלי החיצוני על הצד - לא עלתה להם טבילה א"כ היה נקב כשפה"נ.

השאלה היא מדוע יש לחלק שבמקום שמטהו על הצד לא עלתה טבילה עד שיהיה בו כשפה"נ?

וכתב בספר "שערי מקוואות", ס"ק נב', לבאר חילוק זה - שכשמטה הכלי על הצד אין זו דרך הטבילה הרגילה ויש לחוש שמא יכניס את הכלי החיצוני רק עד מקום שבו הכלים הפנימיים ולא את כולו. במקרה כזה הכלי החיצוני לא יטהר שהרי לא היה כולו בתוך המקווה ואז כבר א"א לומר את המיגו - שמיגו שנטהר החיצוני נטהר גם הפנימי וממילא חוזרים להצריך נקב של כשפה"נ כמו במקרה בו החיצוני טהור.

²⁹ **סיכום:** מותר להטביל כלי בתוך כלי. אם הכלי החיצוני טמא גם הוא - לא צריך בו נקב גדול כשפה"נ אלא כלשהו, ומתוך שהחיצוני מיטהר גם הפנימי מיטהר. אבל אם החיצוני כבר טהור צריך נקב כשפה"נ. אולם אם מטביל את הכלי כשמטה אותו על הצד - הצריכו נקב כשפה"נ גם אם החיצוני טמא. ראוי להוסיף כאן את דברי הרמ"א **בסימן רב', סעיף ו'** - "מותר לטבול כלי בתוך כלי, אם יש בפי החיצון כשפופרת הנוד (טור), ויזהר שכלי הפנימי יהא רפוי בתוך כלי החיצון (מרדכי סוף עבודת כוכבים), ולכן לא יתחב סכינים תוך דלי ויטבלם, כי לא תעלה טבילה בראשם (או"ה כלל נ"ח). וכן אם הכלי הפנימי הוא כבד ומונח תוך החיצון, לא תעלה לו טבילה במקום שמונח, ועיין לעיל סימן ר"א סעיף ט".

³⁰ **מקורו במשנה במקוואות (פ"ו, מ"ה)** - "אם היה שק או קופה - מטבילין בהם כמו שהן, מפני שהם מעורבים", היינו שהנקבים שבשק נחשבים בצירופם ליותר מנקב בגודל שפה"נ. **וכ"פ הרמב"ם**.

³¹ **ריבוי נוטפין על זוחלין:** ישנה כאן בעיה שצריך להתייחס אליה והיא ריבוי נוטפים (מי גשמים) על זוחלין (מי מעין) - שראינו לעיל סעיף ב' וכן להלן סעיף טו' - שאם רבים הנוטפים על הזוחלין בטל דין זוחלין מן המים.

- **הש"ך לשיטתו** בדין "רבו הנוטפים" סבור דמיירי הכא במיעוט נוטפים ביחס לזוחלין (היינו שמי המעין רבים יותר מהמים (הנוטפין) שיש בבריכה).
 - **אבל הט"ז לשיטתו** בדין זה מעמיד שאפילו אם רבים הנוטפין על הזוחלין עדיין יש דין זוחלין אם המעין קדם וזחל תחילה.
- כל זה יתבאר בע"ה **לקמן בסעיף טו'.**

³² לעיל **בסעיף ח'** למדנו דין מעין המקלח לכלי - מתי הכלי עושה את המים היוצאים ממנו לשאובים ומה דין מים שעברו על שפת הכלי. בהמשך המשנה שהיא המקור לסעיף ח' נאמר (**מקוואות פ"ה, מ"א**) - "העבירו על גבי בריכה והפסיקו הרי הוא כמקווה חזר והמשיכו פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים". בפשטה מדברת המשנה על מעין שהתחבר לבריכה - שכל שהמעין מחובר לבריכה יש לבריכה את דין המעין, אבל אם הופסק החיבור דין הבריכה נעשה כמקווה (אשבורן, מ' סאה וכד').

סעיף יא' - מעין שהמשיכו למים שאובים:

שו"ע - "מקווה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעין, אפילו מי המעין מועטים, המועטים של מעין מטהרין את השאובים המחובים, בין קדמו מי מעין לשאובים בין קדמו שאובים למעין".

רמ"א - "כמו שיתבאר למטה; ומכל מקום אין לטבול בו רק באשבורן, דלא עדיף מנהרות שרבו הנוטפים על הזוחלין³³ (מהרי"ק)".

סעיף יב' - אחורי כלים:

שו"ע - "מעין שהעבירו על גבי אחורי כלים³⁴ והמשיכו למקום אחר חזר להיות לו דין מקווה, ובלבד שלא יטבול על אחורי כלים ממש³⁵".

הראשונים נחלקו האם מהמשנה ניתן ללמוד שמים הבאים ממעין דינם כמעין רק כשמחבורים למקורם, אבל אחרי שנפרדו אבד מהם טבע המעין ודינם כמקווה (כשרים לטבילה כמקווה הם בטוח שהרי הם מי מעין שנקוו), או שנאמר שדין המעין הוא בחפצא של המים עצמם ולכן כל מים שיצאו מן המעין - נשארים כך על כל דיניהם.

- **ה"ש והרא"ש** - פירשו שמדובר במשנה שמשך את המעין לבריכה שכבר מלאה במי גשמים ועל כך אומרת המשנה שכל עוד שהמעין מחובר יש לבריכה זו דין מעין, אבל אם הופסק החיבור - יש לבריכה דין מקווה - שהרי זה מה שהוא היה - מי גשמים שנקוו. **הב"י מסיק מדבריהם שאפשר שליטתם** - דין מי מעין נשארים כמעין תמיד, אפילו אחרי שנותקו מן המעין כגון אם נשפך מן המעין מים לבריכה ריקה. כי רק בהתחבר המעין לבריכה עם מי גשמים אמרה המשנה לשיטתם שחוזר לבריכה דין מקווה, אבל אם יש בבריכה מי מעין - יש להם דין מי מעין, לקולא, אף אחר שנפרדו מהמעין עצמו.
- **המהרי"ק מיעז** - אם המים נפסקו ממקורם יישאר להם דין מעין רק אם הם ממשיכים בחזיתם ולא נקווים במקום אחד כאשבורן.
- **הראב"ד והרשב"א החמירו** - והסבירו את המשנה אפילו במי מעין היורדים לבריכה ריקה - שסו"ס כיוון שניתק הקשר בין מים אלו למעין - כבר אין להם דין מעין אלא רק מי מקווה כשרים לטבילה, כדיני מקווה.

הלכה למעשה: מהשו"ע משמע שפסק לקולא כר"ש וכרא"ש שכן כתב - "מעין שהמשיכו לבריכת מים שהם נקוים ועומדים (= נשמע שהיא מלאה) - יש לו דין מעין...".

אולם הש"ך חלק והחמיר לפסוק כראב"ד וכרשב"א - שמי מעין שנפסקו ממקורם אינם מטהרים בכל גונו. הש"ך דוחה את ראיית המהרי"ק מגל שנתלש שיש לו עדיין שם מעין אע"פ שהוא כבר נתלש, כיון שפה הוא נתלש מעצמו ולא אדם הפסיקו ועוד שבים החזילה חזקה וגדולה מאוד ועוד שזו דרך החזילה בים - ע"י גלים ולא כמעין שהחזילה היא רק ע"י מחבורים.

³³ שבטל דין הזוחלין אבל מ"מ הועיל המעין לעשות את המקווה שהיו בו מים שאובים שפסולים לטבילה - למים כשרים לטבילה.

34 באילו כלים גזרו שלא לטבול ע"ג אחוריהם:

הסיבה בגללה אסרו לטבול על אחורי הכלי מבוארת **בגמ' בנדה דף סו:** - "אמר רבא, אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול" ונחלקו שם מדוע אסרו חכמים - האם משום גזירת מרחצאות והיינו שדרך המרחצאות היה לישיב ע"ג אדמה מוגבהת וחששו שאם נתיר לה לטבול ע"ג כלי תבוא לטעות ולחשוב שגם במרחצאות תועיל טבילתה. או מסיבה אחרת - כי על כלי האשה ביעתא = מפחדת להחליק וכד' ולא תטבול כמו שצריך.

השו"ע בסימן קצח' (ס' לא') פסק שעל כלים המקבלים טומאה אסור לה לעמוד כשטובלת (משום גזירת מרחצאות) ואם טבלה על גביהם - גם בדיעבד לא יצא י"ח. אבל כלי חרס שאינם מקבלים טומאה מגבם אסור לטבול עליהם לא משום גזירת מרחצאות (כי אין גזירה זו בכלים שאינם מקבלים טומאה) אלא משום ביעותא - שתפחד ולא תטבול כראוי. לענין כלים אלו פסק השו"ע - שבדיעבד אם טבלה עליהם כגון על כלי חרס - עלתה לה הטבילה.

³⁵ **במשנה במקוואות פרק ה', מ"ב נחלקו הראשונים** - מה דין מעין שהמשיכו למקום אחר ע"י כלים: "העבירו על גבי כלים או על גבי ספסל ר' יהודה אומר הרי הוא כמו שהיה, ר' יוסי אומר הרי הוא כמקווה ובלבד שלא יטביל על גבי הספסל". **הסבר:** לר' יהודה אין כל משמעות לכך שהמשיכו את המעין ע"ג כלים וממשיך דינו להיות כפי שהיה - כמעין, אבל לר' יוסי זה הוריד את המים ממדרגת מעין למדרגה של מקווה, והוסיף הוא גזירה - שמ"מ לא יטביל ע"ג הספסל או הכלי עצמו.

סעיף יג' - מעין שירוד מההר טיפין טיפין:

שו"ע - "מעין שירוד מההר טיפין טיפין בהפסק, יש לו דין מקוואה אלא אם כן יורד בקילוח בלא הפסק"³⁶.

סעיף יד' - נוטפין שעשאן זוחלין:

שו"ע - נוטפין שעשאן זוחלין, כגון שסמך למקום המנטף טבלא של חרס חלקה והרי המים זוחלים ויורדים עליה, הרי הם כשרים. וכל דבר שמקבל טומאה, ואפילו מדברי סופרים, אין מזחילין בו. וזוחלין שקלחן בעלי אגוז, כשרים".

סעיף טו' - ג' לוג שאובין שנפלו למקוואה או למעין:

שו"ע - "מקוואה שיש בו ארבעים סאה"³⁷, ומעין כל שהוא³⁸, יכול לשאוב כל מה שירצה ליתן לתוכה והם כשרים³⁹, אף על פי שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחלה. (ואין חילוק בין קדם המעין לשאובין או לא, כמו שנתבאר, ועיין לקמן סעיף

הרא"ש ביאר טעמו של ר' יוסי - מדוע גזרו שלא להטבילו על אחורי הכלי עצמו - "גזירה אחורי כלי אטו תוך כלי", ולכן גם גזרו שהמעין נחשב לנפסק מרגע שעבר באחורי הכלי, להחשיבו כמקוואה בלבד ולא כמעין לטהר בכלשהו. השו"ע פסק כר' יוסי - שמעין שהעבירו אותו ע"ג אחורי הכלים - נעשה כמקוואה ושאיין לטבול על אחורי הכלים ממש. הש"ך והט"ז כתבו שדין זה הוא אפילו מחובר עדין למקורו - שכיון שעבר על אחורי הכלי הוריד אותו למדרגת מקוואה, אבל הדרישה חלק שהעמיד המקרה דווקא בנפסק ממקורו, והוא קשה. מעין שעובר מקצתו על אחורי הכלי - כתב הש"ך להתיר במקרה כזה שעדין דינו כמעין.

³⁶ שנינו במשנה במקוואות, פרק ה', משנה ה' -

"הזוחלין כמעין והנוטפים כמקוואה (=מים זוחלין דינם כמעין לטהר בכלשהו ובזוחלין, אבל הנוטפים דינם כמקוואה שאינם מטהרים בזוחלים ובכלשהו אלא ב-40 סאה ובנקווים ועומדים). העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים שהם כשרים (= כשרים הכוונה שדינם כזוחלין ולא כמי גשמים הנוטפין שאינם מטהרים בזחילה אלא באשבורן) ונוטפים שעשאן זוחלין (היינו מעין שירודות ממנו טיפות שנחשבות כבר כדין נוטפין - יכול לחזור ולעשותו כזוחלין - אם יתן מקל וכד' כך שלא יירדו ממנו המים בדרך של טיפות אלא כזוחלין) סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו (היינו שאין מניחים כלי וכד' המקבל טומאה תחת הטיפות כדי להמשיכם בבת אחת כזוחלין ולהחזירם לדין מעין).

עד כאן המשנה וההסבר שלה ע"פ פירוש הרמב"ם, אולם נחלקו הראשונים בהבנתה ואלו דבריהם:

- הר"ש - הנוטפין כאן הם מי גשמים, ומה שאמרה המשנה "נוטפין שעשאן זוחלין" פירושו מקוואה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאים וזוחלים ממנו - שיכול לסמוך מקל וכד' כדי להעמיד את הזחילה ולהחזירו לדין מקוואה שמימיו עומדים שכשר. אולם לדעת ר' יוסי אין מעמידין את זחילת המים ע"י דבר המקבל טומאה. וכן פסק מרן בסעיף נ'.
- הרא"ש - נוטפין שעשאן זוחלין היינו המשך מי גשמים למקום אחר ולעשותם מקוואה ונחלקו התנאים ע"י מה יכול להמשיכם לאותו מקום - שלר' יוסי אסור להמשיך מי גשמים אלו ע"י כלי המקבל טומאה. וכ"פ בשו"ע ס' מח'.
- הרמב"ם - כפי שהסברנו לעיל בסוגריים במשנה - מדובר במעייין שזוחל על ההר ובסוף ההר הוא יורד טיפות טיפות, במקרה כזה שהטיפות יורדות תכופות זו אחר זו אך בהפסק - יש להם דין מקוואה. אבל אם רוצה לעשותן זוחלין - יכול לסמוך מקל או קנה שירדו המים דרכם בלי הפסק ואז חוזר להיות דין המים כמעין שאפילו זב כשר לטבול בו, אולם לדעת ר' יוסי אסור לסמוך דבר שמקבל טומאה. וכ"פ כאן בשו"ע.

הלכה למעשה: פסק בשו"ע כאן כרמב"ם, אבל בהמשך הסימן פסק וחשש גם לדברי הרא"ש (סעיף מח') ולדברי הר"ש (סע' נ').

³⁷ מקורות לכך שמקוואה שיש בו מ' סאה יכול להוסיף לו אפילו אלף סאה שאובין:

- משנה במקוואות פ"ז, מ"ג - גבי מקוואה שנשתנה מראוה ע"י יין או מוהל - "היו בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה המים".
- שם, פ"ו, מ"ח - "היה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה" (זה המקור לאוצר זריעה).

וכ"פ כאן בשו"ע הלכה למעשה - שמקוואה שיש בו מ' סאה יכול להוסיף לו כל מה שירצה וכשר.

מ' די ש חולקין) (ב"י בשם תשובת רמב"ן סימן רל"א). אבל כל זמן שאין במקווה מ' סאה, אפילו אם אינו חסר אלא כל שהוא, אם נפלו לתוכו ג' לוגים מים שאובים, פסלוהו⁴⁰. לא שנא שאבן בכלי, לא שנא סוחט כסותו והגביהו⁴¹ והמים שבה נפלין ממקומות הרבה (רמב"ם פ"ה); וכן המערה מהצרצור ומטיל ממקומות הרבה לתוכו, או שזרקם בפניו, ואפילו נפלו בו משני כלים או משלשה, מזה מעט ומזה מעט, מצטרפין. במה דברים אמורים, שמתחיל מכלי השני עד שלא פסק מהכלי ראשון, אבל אם פסק הראשון קודם שהתחיל השני, אין מצטרפין. ואם התחיל השני עד שלא פסק (הראשון), דוקא משלשה כלים, אבל מד' אין מצטרפין. בד"א שמארבעה אין מצטרפין, שלא היה דעתו מתחלה ליתן כל השלשה

מקווה כזה שריבה בו מים שאובים נחלקו האם המים היוצאים ממנה למקווה אחר שהיה ריק- האם המקווה כשר כי ס"ס המים הללו כבר הוכשרו ונחשבו כמי מקווה כשרים או שמא רק כל עוד הם מחוברים למקווה הכשר הם מותרים, אבל אם ניתקם והעבירם למקווה אחר- המים פסולים.

³⁸ **דין ג' לוגין שאובין שנפלו למעין כל שהוא (=שאינו בו מ' סאה):**

מקוואות, פרק א', משנה ז' - "למעלה מהן מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין שוה למקווה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא".

נחלקו הראשונים מה דין מעין כזה שאין בו מ' סאה ושפכו לתוכו ג' לוגין מים שאובים:

- **רב הראשונים (רמב"ם, רא"ש, מרדכי, רשב"א ועוד)** - מפשט המשנה עולה שמעין שהיה בו כלשהו טהור ולא נפסל בשאיבה, והטעם הוא מכיוון שפסול השאובים הוא בתלישתם ועכשיו כשמחברם למעין הם "נזרעים בתוכו" ומתחברים שוב לקרקע.

- **מרדכי, שאילתות** - מעין כל שהוא כמקווה חסר הנפסל ב-ג' לוגין מים שאובין. ומה שעולה מפשט המשנה שאפילו רבו עליו מים שאובים - אינו נפסל כל שהיה בו כלשהו היינו לעניין טבילת כלים, אבל לעניין טבילת אדם - פוסל בג' לוגין.

הרמ"א בסעיף מ' החמיר לכתח' לחומרא שגם מעיין נפסל בג' לוגין כל שלא היו למעין מ' סאה.

³⁹ מה שהמעין כשר אפילו הרבו עליו היינו לעניין טבילה כמקווה, אבל לעניין זוחלין - ברגע שרבו עליו השאובים כבר אינו כשר בזוחלין אלא רק באשבורן - כמקווה.

⁴⁰ **פסול ג' ל שאובין (במקווה חסר): מקורו במשנה, מסכת עדיות פרק א, מ"ג** - "...שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון שלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקווה וקיימו חכמים את דבריהם". וכן **במקוואות פ"ז, מ"ב** - "מקווה שיש בו ארבעים סאה... פוסלו בשלשה לוגין". וכן **בפרק ב' משנה ד'**.

ג' הלוגין פוסלין דווקא כשנפלו בפילה אחת או כעין בפילה אחת, אבל אם נפלו מעט מעט - כבר נתבטלו. ואפילו הגיעו מ-ג' כלים בזה אחר זה - מצטרפין לפסול, אבל מ-4 כלים ומעלה אינם פוסלים אלא כ"כ התכוון לשופכם לתוך המקווה.

בעיה המתעוררת בניקוי המקווה - לאור הנ"ל עולה בעיה שכאשר מנקים המקווה במים ולא יבשוהו לגמרי - אין למלא בו מי גשמים או מים זרועים - כי יש לחוש שלא ניגבו אותו כראוי ויש בו ג' לוגין מים שאובים שעכשיו כשיתן עליהם מים כשרים-ה"ל שאובין שבפנים יפסלו אותם.

❖ **מדוע דווקא ג' לוגין פוסלים המקווה?**

- **ראב"ד** - ג' לוגין זה שיעור חשוב כי הם ראויים לנסכי ציבור ("רבע ההין").

- **רא"ש** - הואיל והם ראויים להדחת הגוף, ע"פ מסכת שבת, דף יד'.

⁴¹ **מדוע בגד שהגביהו ונפלו ממנו ג' ל פוסל?**

הרי פסול שאובין הוא רק בכלי, וכלי שיש בו נקב כבר אינו פוסל כי פקע ממנו שם כלי (כמבואר בסעיף ז'), אם כן מדוע כאן כשמרים את הבגד וכלל לא מכווין להכניס מים חזרה, ועוד שאין פה בכלל כלי להחשיב את המים לשאובים-מדוע המים שיוצאים מן הבגד למקווה פוסלים אותו?

וישב הט"ז (כז') שע"פ סעיף לט' מבואר הדבר - שם פסק בשו"ע שכל מים שהגיעו למקווה ע"י אדם (כגון שזילף והתיז בידיו ממעין לבור סמוך וכד') = שהויתו ע"י אדם - פוסל את המקווה. ודין זה הוא אפילו רק ג' ל, ואף שאין כלי ואפילו אינו מתכווין-מ"מ פסול, שזהו דין מיוחד שהויתו ע"י אדם פוסל.

לוגין; אבל אם מתחלה היה דעתו⁴² ליתן כל הג' לוגין, אפילו אם לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים לג' לוגין, פסול".

רמ"א- "ואם העביר ג' לוגין בידי ע"ג קרקע, או שנתזו מרגלי בהמה, כשר (טור). וי"א דרגלי הבהמה כדין רגל אדם, ובשניהן אינם כשר אלא בהעביר על גבי קרקע דהוי כהמשכה, אבל לא בנתזו (ר"ש פ"ב בדמקוואות רמב"ם פ"ה) ועיין לקמן בסימן זה סעיף ל"ט"⁴³.

סעיף טז'- ספוג שבלועים בו ג' לוגין:

שו"ע- "הספוג שבלועין בו ג' לוגין וכשנפל למקווה נתערבו המים הבלועין עם מי המקווה, וכן דלי שפיו צר ובו ג' לוגין מים שאובין ונפל למקווה ולא יצאו כל המים שבתוכו אלא נתערבו עם מי המקווה, לא פסלוהו, שלא אמרו אלא שלשה לוגין שנפלו ונתערבו כולם עם מי המקווה"⁴⁴.

סעיף יז'- ג' לוגין שאובין באמצע ובצד מקווה חסר⁴⁵:

שו"ע- "מים שאובין שהיו בצד המקווה, אף על פי שהמים נוגעים במי המקווה, לא פסלוהו"⁴⁶.

סעיף יח- ג"ל שאובין מתחת או מעל מקווה חסר:

שו"ע- "שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן ואחד מהן מלאה מים כשרים וחברתה מלאה שאובין ונקב ביניהם, אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין מים שאובין, נפסלה. כמה יהא בנקב ויהיה בו שלשה לוגין, אחד משלש מאות ועשרים לבריכה"⁴⁷.

מה הכוונה "שהיה בדעתו ליתן כל הג' לוגין"?⁴²

- **רמב"ם וב"י-** כוונת האדם לרבות מים במקווה כדי שיהיו בו הרבה מים שלא ייפסד משיעור של מ' סאה ובכה"ג חשיב הג"ל לפסול אפילו בכמה כלים.
- **ראב"ד, רי"ז-** פירושו שנתכווין בהתחלה לשפוך כל הג"ל יחד.
- **רשב"א-** שנתן את הג"ל (בהרבה כלים) למקווה בכוונה ולא שבטעות נפלו לשם וכד'.

⁴³ שיש דין שונה למים שאובים שזוחלים ע"ג הקרקע ואז נפגשים עם המקווה - שכל שיש רוב מים כשרים - אין השאובים שזחלו פוסלים את המקווה. דין המשכה יתבאר להלן **סעיף מד'**.

⁴⁴ איסור ג' לוגין היינו שנופלים ה-ג' לוגין למקווה איך שהם ומתערבים בו, אבל אם מסיבות טכניות ה-ג' לוגין אינם מתערבים במי המקווה, כגון שהם ספוגים בספוג או שהם בכלי שיש לו פיה קטנה ואין המים השאובים יוצאים ממנו בב"א להתערב במי המקווה - בכה"ג אינו נחשב ל-ג' לוגין שפוסלים.

⁴⁵ גם סעיף זה וגם הסעיף שאחריו איירי באין במקווה 40 סאה כשרים, אבל אם יש 40 סאה מים כשרים - כל מים שבעולם לא יפסלו את המקווה הזה, כפי שהתבאר במפורש **בסעיף טו'** (ש"ך, נג').

⁴⁶ מקורו **ברמב"ם, פ"ו, הי"א**. במקום בו המים השאובים עומדים בצד אזי מי המקווה אינם נפסלים כי זה דומה למשנה **במקוואות פ"ו, מ"י-** "האביק שבמרחץ - בזמן שהוא באמצע פוסל, מן הצד - אינו פוסל מפני שהוא כמקווה סמוך למקווה". וכך הסביר הרב קהתי שם - האביק הוא קערה קטנה של מתכת השקועה בתחתית המקווה שבמרחץ ויש בה נקב עם פקק שכשמנקים את המקווה ומוציאים את המים פותחים את הנקב שבאביק. אם האביק הוא באמצע אזי הוא פוסל את המקווה מכיוון שהוא עמוק יותר משאר רצפת המקווה והרי הוא כלי שלתוכו המים יורדים ראשונים כשחוזרים למלא את המקווה במים ואז יוצא שהמים במקווה מתמלאים בראשונה באביק שהוא כלי ואז בשאר המקווה וכיוון שהמים עוברים דרכו בראשונה הם פוסלים משום שאובים ולכן המקווה פסול. אבל אם האביק הוא מן הצד - אע"פ שהמים עוברים ג"כ ממנו אל שאר המקווה - מ"מ זה נחשב כשני מקוואות סמוכים זה לזה ואין האביק פוסל את שאר המקווה.

⁴⁷ גם כאן מדובר שאין בבריכה של הכשרים 40 סאה כשרים אלא שחסרה ועכשיו ע"י החיבור לבריכה השניה נכנסים אליה ג' לוגין של מים שאובים ונפסלת. החידוש הוא שלא מיבעי היכא שהעליונה היא של שאובין וממנה יורדים מים שאובים למקווה הכשר אלא אפילו

סעיף יט' - ג' לוגין שנפלו לשתי מקוואות שנצטרפו לאחר מכן:

שו"ע - "שתי מקוואות שאין בשום אחת מהן מ' סאה, ונפל לזו לוג ומחצה ולזו לוג ומחצה ונתערב ב' המקוואות, הרי אלו כשרים מפני שלא נקרא על אחד מהם שם פסול; אבל מקוואה שאין בו מ' סאה, שנפלו לתוך ג' לוגין מים שאובין ואחר כך נחלק לשנים, וריבה מים כשרים על כל אחד מהם, הרי אלו פסולין"⁴⁸.

סעיף כ' - 49 - החלפת מים שאובים שבבור למים כשרים:

שו"ע - "בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב⁵⁰ שלא נשאר מהשאובים שהיו בבור שלשה לוגין".

המקווא העליון הוא עם המים הכשרים וממנו יורדים מים לבריכת השאובים - מ"מ בשל החיבור ביניהם פוסל מקוואה השאובים התחתון את העליון.

⁴⁸ משנה במקוואות ריש פרק ג' - כשיטת ר' יוסי וחכמים.

הרמב"ם, בפ"ה ה"ה כתב על מקוואה שנפסל ע"י ג' לוגין ואז נחלק לשניים וריבו על כל חלק מים כשרים - "הרי אלו פסולין - שכל המקוואה כולו שנפסל (בהתחלה ע"י ה-ג' לוגין) כמים שאובין הוא חשוב וכאילו כל מימיו נשאבו בכלי" - וזה מקור למחל' שנראה בהמשך מה דין המים הכשרים שנפסלו ע"י ג' לוגין - האם נשארים ככשרים או שגם הם נפסלים.

⁴⁹ הקדמה לסעיפים כ' - כב': סעיפים אלו יעסקו במקוואה שנפסל משום שאובים - כיצד וכמה מים צריך להכניס במקוואה כדי להחזירו לכשרות.

בריש פרק ג' ממקוואות ישנן ג' משניות שעל היחס ביניהם עוסקים סעיפים אלו:

משנה א' - "שהיה רבי יהושע אומר כל מקוואה שאין בו ארבעים סאה ונפלו לו שלשה לוגין וחסר אפילו קרטוב - כשר מפני שחסרו לו שלשה לוגין. וחכמים אומרים לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלאו ועוד".

משנה ב' - "כיצד הבור שבחצר ונפלו לו שלשה לוגין לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלאו ועוד או עד שיעמיד בחצר ארבעים סאה ויטהרו העליונים מן התחתונים...".

משנה ג' - "בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלשה לוגין".

הסבר המשניות והדין - (ע"פ הראב"ד בבעלי הנפש, שער המים סימן ג', מובא ברמ"א על סע' כב', וכן מסבירו הש"ך כאן (נו') והט"ז):

משניות א' - ב' עוסקות במקוואה עם מים כשרים שהיה חסר ונפסל ע"י ג' לוגין שאובים ואילו **משנה ג'** עוסקת במקרה חמור יותר - שהבור כולו מלא במים שאובים.

לאור כך מובן החילוק הדיני בין המשניות: במשניות א' + ב' משמע שהמים יוצאים ע"י מים כשרים שנכנסים, ואע"פ שהמים היוצאים הם מעורבים במים הכשרים שעכשיו יורדים למקוואה עם המים הפסולים שבמקוואה ולא בטוח שיצאו מהמקוואה עצמו שיעור מילואו ועוד משהו - דהיינו כל המים הפסולים שהיו בו לפני כן - מ"מ אנו רואים כאילו כל המים היוצאים הם מהפסולים (אע"פ שבטוח יש בהם מן הכשרים שעכשיו ירדו - מ"מ מקילים כפי שיתבאר לקמן מדוע) וסגי ביציאת "מילואו ועוד" (=מלאו שיעור המים שהיו בבור קודם שנפל בו השלושה לוגין ועוד שיעור מועט כדי שיתמעטו ה-ג' לוגין כל שהוא).

משא"כ במשנה ג' שקטני "עד שיתחשב" ופירושו שלא ניתן להקל כדלעיל, אלא צריך לחשב את יציאת הפסולים ע"פ היחס הכמותי שלהם לעומת הכשרים שעכשיו ירדו לבור. דהיינו - יש לוודא שהמים שיצאו הם מן הפסולים כשיעור שהיו קודם שנפל לתוכם ה"ל שאובין וללא צירוף המים הכשרים שיוצאים גם הם עכשיו (=זוהו שיעור גבוה בהרבה שצריך לצאת מאשר החישוב של כדי מילואו שבמשניות הקודמות, שכולל גם את המים הכשרים שירדו, בחישוב של כמה יצא), אי נמי מחצה מהכשרים ומחצה מהפסולים.

הט"ז (לב) דקדק מלשון הרמב"ם - ש-כ' סאה כשרים או פחות, שנפסלו בג' לוגין שאובין דינם ככולו שאוב ולא מספיק "מילואו ועוד" אלא "עד שיתחשב".

פסיקת ההלכה: השו"ע בסע' כ' כתב את הדין של בור מלא מים שאובים - שאזלין בו לפי חשבון עד שיצאו ע"פ היחס כל השאובים.

בסע' כא' כתב את הדין המיקל של "מילואו ועוד" וכן בסעיף כב'.

סעיף כא- החלפת מים פסולים שבמקווה לכשרים:

שו"ע- "מקווה שנפל לתוכו מים שאובים ונפסל, ואחר כך ריבה עליו מים כשרים עד שנמצאו הכשרים מ' סאה, הרי הוא בפסול עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפחתו השאובים פחות מג' לוגין⁵¹. וכן אם עשה מקווה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים, ועירבו עם המקווה הזה הפסול, טהרו אלו את אלו (וה"ה במעין כל שהוא שהמשיך אליו השאובין, נטהרו כמו שנתבאר לעיל)⁵²."

סעיף כב'- מקווה חסר שנפלו לו ג"ל שאובין ורוצה לתקנו שיהיה כשר:

שו"ע- "היה המקווה חסר ג' לוגין, ונפלו לו ג' לוגין מים שאובים, לעולם הוא בפסול עד שירבה עליו מי גשמים או שישטפו עליו מים כשרים עד כדי שנשער שנפלו עליו במלאן הראשון ועוד, שהמים הבאים עליו דוחין את המים שבתוכו ומוציאין אותן. היה המקווה פחות, ואפילו קורטוב, ונפלו עליו מים שאובין פחות מג' לוגין והשלימוהו, לא פסלוהו ולא הכשירוהו; כיצד, הרי הוא בפסול עד שירדו עליו מי גשמים או שישטפו כשיער המים שהיה חסר. נפלו עליו מי גשמים כשיעור, הרי זה כשר. היה חסר אפילו קורטוב, ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים, פסלוהו והרי הוא בפסול עד שיצא ממנו מילואו ועוד."

רמ"א: "ודוקא בג' לוגין שאובין מכשרין בכהאי גוונא, אבל אם היתה כולה שאובה אפילו נתן עליה עד שיצאו כדי מילואה ועוד, לא מהני אלא מחשבין המים היוצאין לפי ערך הכשרים והפסולים (ב"י בשם הראב"ד)".

⁵⁰ "עד שיתחשב" פירושו שלא מספיק שתצא כמות של המים שהיו קודם שנפסלו ועוד משהו ונתלה לומר שכל הפסולים יצאו, אלא יש לחשב את היחס שבין השאובים לפסולים ועפ"ז לחשב מתי יצאו לגמרי כל המים השאובים שהיו. וזו כמות יותר גדולה שצריכה לצאת מאשר עד שייצא "מילואו ועוד".

⁵¹ **האם ג"ל מים שאובין שפוסלין את המקווה הופכים את כל מי המקווה לשאובין או שרק פוסלים אותו:**

נחלקו הראשונים- האם מקווה שנפסל בג"ל שאובין נחשב או לא ככולו שאוב:

- **רמב"ן, רמב"ם-** כל המים נעשים לשאובים ולכן צריך להחליף את כל מילואו ועוד קצת.
 - **ראב"ד(עפ"י ביאורי האחרונים)-** לא כל המים נחשבים לשאובים, והסיבה בגללה הצריכו להחליף את כל המים היא חומרא. **הסבר:** יש לברר האם ג' לוגין שאובין שנפלו למקווה הפכו את כולו לפסול או רק פסלו אותו אבל שאר המים שלו לא נחשבים לשאובים. ע"פ פסיקת ההלכה בשו"ע בסעיף כב' אנחנו רואים שג"ל שנפלו למים כשרים- אינם הופכים את כל המקווה למים שאובים שהרי אם כן היה צריך לחשב כמו בסעיף כ' עד שבודאות ייצאו כל מי המקווה ע"פ חישוב, אבל משלא הצריכו להוציא ע"פ חישוב במקרה שנפלו ג"ל שאובין- משמע שלא הפכו כל המים לשאובין. אלא שמצד שני- קשה מדוע הצריכו להוציא מילואו ועוד קצת? הרי אם לא כל המים נהפכו לשאובים מספיק שייצאו רק ג"ל השאובים ותו לא?
- ומתוך כך הגיעה מחלוקת הראשונים שהוזכרה לעיל. **הראב"ד הבין** שלא כל המים הפכו לשאובים ומה שהצריכה המשנה בכה"ג שייצאו מילואו של המקווה ועוד- זה חומרא בעלמא, כי מספיק שייצאו הג' לוגין וזהו.
- אבל שאר הראשונים** הבינו שבאמת כל המים הפכו לשאובים ולכן הצריכה המשנה שייצאו מילואו ועוד קצת, כי הכל נהפך לשאובין, אלא שהקלו שלא צריך להוציא הכל ע"פ חישוב מכיוון שזהו מקרה קל יותר מהיה כל המקווה שאוב.
- חידוש הט"ז:** הט"ז חידש את הגדר- מתי אנו מתייחסים להחשיב שנפלו ג"ל שאובין למים כשרים ולהקל שמספיק שייצאו מילואו ועוד, ומתי נו מתייחסים למקווה שכולו מים שאובין וצריך להוציא הכל ע"פ חישוב(שזה הרבה יותר).
- וכך כתב: אם היו במים ס' סאה ועוד כשרים- אזי המים שנפלו שם נחשבים לג' לוגין שאובין שנפלו צריך להוציא מילואו ועוד, אבל אם היו למשל רק 19 סאה כשרים ונפלו לשם ג"ל זה נחשב למקווה שכולו שאוב וצריך שהכל ייצא ע"פ חישוב.
- ⁵² אפשרות נוספת לטהר את המקווה שנכנסו אליו ג"ל שאובין היא לא ע"י החלפת המים אלא ע"י חיבורו למקווה כשר של 40 סאה או למעין שמטהר בכלשהו.

סעיף כג'-ג'ל שפוסלים היינו שלמים ועם מראה של מים:

שו"ע- "אין ג' לוגין פוסלין אלא אם כן יהיו של מים ומראהו מראה מים⁵³; לפיכך ג' לוגין מים שנפל לתוך יין, והרי מראהו מראה יין, שנפלו למקווה, לא פסלוהו⁵⁴. וכן שלש לוגין חסרים כל שהוא, שנפל לתוך מעט חלב והשלימוהו לג' לוגין ונפלו למקווה חסר, לא פסלוהו".

סעיף כד'- אילו מים פוסלים מקווה חסר:

שו"ע- "מי כבשים ומי שלקות ותמד שלא החמיץ, וכן מי צבע⁵⁵, פוסלין המקווה בג' לוגין⁵⁶; אבל כל שאר המשקין ומי פירות ומורייס ותמד משהחמיץ, אין פוסלין מקווה החסר בג' לוגין וגם אין משלימים אותו להכשיר, שאם היה בו ל"ט סאין ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, אין משלימים אותו; אבל אם יש בו מ' סאה ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, ונטל מתוך סאה אחרת, כשר אפילו עשה עד י"ט פעמים⁵⁷. אבל במים שאובים שנפל סאה למ' סאה כשרים, ונטל מתוך סאה אחת ונפל לתוך סאה מים, כשרים, אפילו עשה כן עד עולם, כשר".

⁵³ מקורו **במשנה במקוואות פרק ז', משנה ה'** - "שלשה לוגין מים ונפל לתוכן קרטוב יין והרי מראהו היין ונפלו למקווה - לא פסלוהו. שלשה לוגין מים חסר קרטוב ונפל לתוכן קרטוב חלב והרי מראהו המים ונפלו למקווה - לא פסלוהו, ר' יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר המראה" - נפסקה הלכה כתנא קמא שכדי שג"ל שאובין יפסלו **בעיני תרתי-גם חזותא וגם שיעורא**, דהיינו שיהיה להם גם מראה של מים וגם שיהיו ג"ל שלמים של מים, אבל אם יש חסרון באחד מאלו - אין פסול של ג"ל.

⁵⁴ **כתב הרא"ש** והוא דין פשוט - שמה שג"ל מים שנשתנה מראהו בשל יין שנפל לתוכו - שאינם פוסלים את המקווה החסר ה"מ לענין פסול של ג"ל שאובין, אבל אם בשל היין שנפל לג"ל נשתנה מראה כל המקווה - ודאי שהמקווה נפסל וכפי שיתבאר בסעיפים כה' - כו'.

⁵⁵ **הרמב"ם הוסיף** שגם **השכר** פוסל בג"ל, כי נחשב למים.

⁵⁶ מקורו **במשנה במקוואות, פרק ז', משנה ב'** - "אלו פוסלין ולא מעלין המים בין טמאים בין טהורים ומי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ כיצד פוסלין ולא מעלין מקווה שיש בו ארבעים סאה חסר קרטוב ונפל מהם קרטוב לתוכו לא העלהו פוסלו בשלשה לוגין אבל שאר המשקין ומי פירות והציר והמורייס והתמד משהחמיץ פעמים מעלין ופעמים שאינן מעלין כיצד מקווה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת נפל לתוכו סאה מהם לא העלהו היו בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר".

מדוע רק מים פוסלים בשאובים: המשותף למשקים שפוסלים הוא שהם מים ממש ונאמר "מקווה מים" - רק מים מכשירים או פוסלים מקווה ולא משקים אחרים. לכן, שאר המשקים אינם פוסלים ואינם מעלים כי הם לא מים.

⁵⁷ **דין "נתן סאה ונטל סאה":**

מקוואות, פרק ז', משנה ב' - "היו בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר".

- **במשקים שאינם מים -** אמנם אינם פוסלים המקווה בג"ל אבל אם יש מקווה כשר של 40 סאה ונתן לתוכו סאה משקים כגון מי פירות ונטל ממנו סאה של מים כשרים - כל שיישאר רוב מים כשרים שרי. אבל אם יעשה כן (שיתן סאה משקים ויטול כנגד סאה מים כשרים מהמקווה) יותר מ-19 פעמים כבר לא יהיה רוב כשרים ופסול. [הסברא שעומדת מאחורי דין זה היא שמי פירות וכד' אינם מתערבים או "נזרעים" במי המקווה הכשרים שהם נודעים בהם - וכלשון המשנה - "אינם מעלים ואינם מורידים", לכן רק כל עוד יש רוב כשרים כנגדם - שרי, אבל במים שאובים יש את היכולת לפסול מקווה חסר כי מים שאובים מתערבים עם מי המקווה הכשרים החסרים - וחסרון ויכולת זו היא שמלמדת שמים שאובין "נזרעים" בתוך מי המקווה הכשרים ולכן אם יש 40 סאה כשרים של מים שאובים שיכנסו אפילו אלף סאה - לעולם "זרעו" בתוך מי המקווה הכשרים ולא יפסלום לעולם].
- **במים -** לעומת שאר משקים, במים פוסלים יכול לעשות כן (לתת סאה וליטול סאה) אפילו אלף פעמים מכיוון שכל שהיו 40 סאה כשרים כל מים שיגעו בהם נזרעים בתוכם ונעשים ככשרים - ולכן אפילו אם יוציא סאה ויתן מכאן ועד עולם - תמיד המים השאובים שיתן "נזרעים" במקווה הכשר ונעשים הם בעצמם למי מקווה כשרים.

אבל **הרמב"ם והראב"ד חולקים** שגם לענין מים שאובים שרי רק כל עוד יישארו שם רוב מי מקווה כשרים, ומהש"ך (סג') נשמע לחוש לשיטה זו. **הב"י ביאר טעם הרמב"ם - משום מראית עין -** דמיחזי לאינשי שניטלו המים הכשרים ונכנסו שאובים ומתוך כך יבואו להכשיר בכולו שאובים - בכל מקום.

סעיף כה' - פסול שינוי מראה דווקא כשגוף הדבר המשנה נמצא:

שו"ע - "מי צבע יש להם דין מים לפסול את המקווה החסר בג' לוגין, אף על פי שמשונים מראיהן ממראה המים⁵⁸. אבל המקווה השלם, אעפ"י שנפלו בו מי צבע ושינוי מראיו, לא נפסל. וכן אם הדיח בו כלים ונשתנו מראיו, או ששרה בו סמנים או אוכלין ונשתנו מראיו, לא נפסל (ראב"ד ורשב"א). אבל אם נפל לתוכו יין או מוהל (פי' המים היוצאים מהזיתים בתחילת טעינת הזיתים ויש בהן צחצחי שמן) ושינוי מראיו מכמות שהיה⁵⁹, נפסל⁶⁰. כיצד יעשה, אם הוא חסר ימתין לו עד שירדו גשמים ויתמלא ויחזרו מראיו למראה מים; ואם יש בו מ' סאה שאינו נפסל עוד בשאיבה, ימלא בכתף ויתן לתוכו עד שיחזרו מראיו למראה המים".

סעיף כו' - שינוי מראה בחלק מהמקווה:

שו"ע - "היו בו מ' סאה, ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חציו, אם אין בו מראה מים מ' סאה הרי זה לא יטבול בו"⁶¹.

הלכה למעשה: השו"ע פסק כרוב הראשונים (ולא כרמב"ם וכראב"ד) שבמים שאובין יכול לעשות כך עד עולם. **אבל הש"ך הביא בשם הרשב"ץ** שראוי לחוש לשיטת המחמירים - שגם במים שאובים אין לעשות כך אלא שישארו רוב מים כשרים ולא יותר. **בפת"ש כתב בשם הדגו"מ** שבמעין אפשר להקל אפילו לשיטת הרמב"ם, כיוון שאין חשש מראית עין, כדלעיל. **למעשה, היום,** נוהגים לחוש למחמירים ולכן לא מסתפקים באוצר זריעה הבנוי על כך שממלא את האוצר במים שיורדים אל בור הטבילה, מכיוון שחוששים לשיטת הראב"ד והרמב"ם שאחרי שיש רוב שאובין כבר לא נעשין לכשרים. עיין באריכות **בנספחים שבסוף סיכום זה**.

⁵⁸ **ההבדל בין מים צבועים למים שנשתנה מראהם בשל משקה (כגון יין) שנפל לתוכם:** למרות שלעיל בסעיף כג' קבענו שרק מים שנראים כמים ושיש בהם ג"ל מים שלמים - פוסלים את המקווה בשאובין, כאן מתחדש שמים שקיבלו צבע ג"כ נחשבים כמים לענין שפוסלים בשאובין.

ובאמת קשה מסעיף כג' שם משמע שאין דין שאובין אלא במראה מים? וכאן נשתנה מראה המים בשל הצבע שהיה בתוכם? **ונראה לתרץ** ששם בא ללמד שמים שקיבלו צבע ע"י **ממשות** של דבר אחר שנפל אליהם - אין עליהם שם מים לפסול בשאובין, כגון שנפל יין לתוך המים, וכאן איירי במים שאין בהם ממשות של דבר אחר כמו יין אלא שפשוט קיבלו צבע ע"י שהדיחו בהם כלים או שהיו בתוכם סממנים - אבל ממשות הדבר שנתן צבע הלכה מכאן ולכן עדיין שם מים עליהם.

תירוצ זה מובן ע"פ הדין שיוצא מסעיף זה שפסול שינוי מראה של מקווה הוא דווקא בממשות שנותנת צבע אחר במי המקווה כגון יין שנשפך למקווה וכד' ולא במקווה שנשתנה מראהו כי נשפכו לתוכו מים שהיו בהם סממנים - שכיוון שאין פה את גוף הפרי/ הדבר שמשנה את המראה לא חשיב לשינוי מראה לענין לפסול את המקווה.

דהיינו - פסול ג"ל הוא דווקא במים ולכן מים שנצבעו מדבר אחר עדיין חשיבי מים ופוסלים בג"ל אבל מצד שני פסול בשינוי מראה אינו במים אלא בגופו של דבר אחר שמשנה המראה ולכן מים שקיבלו צבע מדבר אחר אינם פוסלים כי שם מים עליהם.

⁵⁹ **כתב הש"ך (סו') - שמלשון השו"ע** מדוקדק שלא צריך שישתנה מראה מי המקווה למראה יין פסול וכד' אלא **כיוון שנשתנה מראה מים - פסול**.

⁶⁰ את החילוק בין מי צבע שאין גוף הדבר ששינה מראהם נמצא בתוכם לבין מים שנשתנה מראהם וגוף הדבר ששינה מראהם נמצא בתוכם ופוסלים את המקווה אפשר ללמוד **מהמשנה במקוואות, פרק ז', משנה ג'** - "הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים ושנו את מראיו כשר. ר' יוסי אומר מי הצבע פוסלין אותו בשלשה לוגין ואינן פוסלין אותו בשנוי מראה, נפל לתוכו יין ומוחל ושנו את מראיו פסול כיצד יעשה ימתין לו עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה המים היו בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה המים". **הראב"ד הוסיף -** שאם שרה סממנים או אוכלים במים ושינוי את מראה המים ואז הוציאים - אינם פוסלים מכיוון שגוף הדבר המשנה לא התערבב.

ומכאן מובנות גם ההלכות הבאות בשו"ע שמים שנשתנה מראהם מצד עצמם והיינו כגון ע"י לכלוך הטובלים או מחלודה שיש בצינורות או בהסקה המחממת את המקווה - אינם פוסלים כי גוף הדבר שנותן את הצבע אינו נימוח ואינו מתערבב עם המים לעומת יין למשל שמתערבב לגמרי עם המים ולכן פוסל ע"י מראה.

⁶¹ **דין מקווה גדול שנצבע חלקו: כתב הש"ך (זו') שאם נשאר במקווה שנשתנה מראהו - מ' סאה עם מראה מים - טובל באותן מ' סאה שמראיהן מים.**

סעיף כז' - מקווה שנשתנה מראהו מחמת עצמו:

שו"ע - "מקווה שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו⁶² ולא נפל לו דבר, הרי זה כשר"⁶³.

סעיף כח' - שינוי מראה במעין:

שו"ע - "אין שינוי מראה פוסל אלא במי גשמים שנעשו מקווה, אבל מעין אינו נפסל בשינוי מראה (רמב"ם ורשב"א בשער המים); ולא עוד, אלא אפילו המקווה שנפסל, אם המשיך אליו מי מעין, המעין מטהר אותו אפילו לא חזרו למראיהו⁶⁴. (לשון רשב"א שם)⁶⁵."

סעיף כט' - מקווה חסר שנפל לתוכו יין ואז נפלו לתוכו ג"ל שאובין:

שו"ע - "נפלו לו שלשה לוגין יין, כאילו לא נפל (ומותר לטבול) בין במקום היין בין במקום המים⁶⁶; היה שאוב והשיקו, השיק במקום היין, זה וזה לא טהר⁶⁷. השיק במקום המים, מקום המים טהר, מקום היין לא טהר."

רמ"א - "מקווה חסר שנפל שם יין ונשתנה מראהו ונפל שם ג' לוגין מים שאובין, אינו פוסל וכשחוזר והשלים המקווה במים כשרים וחזרה למראה מים, כשרה⁶⁸ (ב"י בשם התוספתא בשם הראב"ד/הר"ש/ש)".

⁶² כגון שנשתנה המראה בשל ריבוי הטובלים שעם הזמן המים נעשים עכורים ומלוכלכים או מחלודה של צינורות וכד'.

האם שינוי טעם או ריח פוסל המים לטבילה:

כגון מקווה שמימיו מלוחים או מקווה שיש בו ריח רע- האם כשר לטבול שם?

הרמב"ם בפ"ז, ה"א כתב - "אין המקווה נפסל לא בשינוי הטעם ולא בשינוי הריח, אלא בשינוי מראה בלבד". **בכס"מ שם ציין לחולין קו, א'** - שם מובא שמוותר לטבול במים סרוחים שאינם ראויים לשתית בהמה.

⁶⁴ לפי זה יוצא שמוותר לאדם לטבול במקווה שכולו אדום מין אם הוא מחובר ומושק למעין!!

סיכום - ההבדלים בין פסול ג"ל שאובין לבין פסול מראה:

- 1. שיעור המשקים הפוסלים** - שאובין פוסלים דווקא בג' לוגין ושנפלו בפילה אחת או בכעין נפילה אחת, בעוד שמשקים הפוסלים בשינוי מראה אין שיעור מסויים אלא תלוי בשינוי המראה.
- 2. סוג המשקים הפוסלים** - פסול שאובים הוא דווקא במים (וגם במי צבע) ואילו פסול שינוי מראה הוא דווקא ע"י יין/ מי פירות או כל משקה שבעצמו נמצא במקווה ומשנה מראהו.
- 3. שיעור המקווה הנפסל** - ג"ל שאובין פוסלים רק מקווה חסר בעוד שפסול שינוי מראה הוא גם במקווה כשר.
- 4. הכשר ע"י השקה למקווה** - פסול שאובין יכול לתקנו ולהכשירו ע"י שישק את המקווה החסר שנפסל למקווה כשר אחר, אבל בשינוי מראה אינו מועיל גם אם ישיקו למקווה כשר אלא רק למעין מועיל חיבורו כדי להכשיר טבילה במקווה שנשתנה מראהו.
- 5. אופן החזרה לכשרות**: מקווה חסר שנפסל ע"י ג"ל שאובין חוזר לכשרותו רק ע"י שייצאו ממנו "מילואו ועוד" (סע' כב'), אבל מקווה שנפסל בשינוי מראה חוזר לכשרותו ללא שיעור מסויים אלא מיד לאחר שחזר מראהו למראה הרגיל.

⁶⁶ מיירי שלא שינה מראהו שהרי אם שינה כבר ראינו שפסול.

⁶⁷ כיוון שההשקה במקום היין- אינה מועילה.

⁶⁸ הטעם הוא מכיוון שנחשב כולו ליין וביין אין פסול של ג"ל שאובין אז ברגע שמסלק את פסול המראה ע"י מים כשרים- שרי, ולא צריך לחכות שייצאו כל המים ומשהו.

האם היין מצטרף להשלים את שיעור המקווה:

- **ראב"ד** - כשם שהיין והמים נידונים כאחד לעניין פסול שינוי המראה כך נידונים כאחד לעניין לעלות ל-מ' סאה, וגם היין עולה להשלים מ' סאה.
- **ר"ש** - היין אינו משלים ל-מ' סאה.

סעיף ל' - דין שלג וכיו"ב⁶⁹

שו"ע - "אין שאיבה פוסלת אלא במים, אבל השלג והברד והמלח והטיט שהוא עב קצת אפילו יש בו רכות שיכולין להריקו מכלי אל כלי, אין שאיבה פוסלת בהם שאם שאב מאלו למקום החסר, לא פסלוהו. ולא עוד, אלא אפילו עשה כל המקווה משלג או כפור או ברד שהביאו בכלי ועשה מהן מקווה, כשר⁷⁰".

⁶⁹ **הקדמה לדין שלג**: המשנה במקוואות אומרת ששלג וכיו"ב הם מהדברים ש"מעלין ולא פוסלין" את המקווה, ובהמשך מביאה סיפור על ר' ישמעאל שאמר לאנשי מידבא לצאת ולהביא שלג ולעשות ממנו מקווה.

הראשונים נחלקו באיזה אופן בדיוק דיברה המשנה ששלג מועיל למקווה. מכל שיטות הראשונים (מלבד שיטה אחת) נראה שסתם שלג קפוא שהופשר - מותר לטבול בו אפילו כל המקווה נעשה ממנו, וכל הדיון הוא סביב שלג שעדיין לא הופשר אם מועילה בו טבילה או לא. אלא שיש בעיה אחרת שכן כשמובילים את השלג בכלים - יש הסוברים שדין כמים וממילא בהיותו בכלי נחשב לשאוב וצריך לפתור בעיה זו כגון ע"י העברתו בכלי מנוקב שאין עליו שם כלי ואינו פוסל בשאיבה. אבל ישנה שיטה אחת של גירסת כמה אחרונים בראב"ד שאפילו בשלג שהופשר - אסור לטבול כלל כי אין לו דין מים - ולפי שיטה זו אין שום אפשרות לעשות מקווה משלג (וחששו לכתח' לשיטה זו בדיון חמור של מקווה שנוגע באיסור כרת - כפי שיתבאר בהמשך).

⁷⁰ שנינו **במקוואות, פרק ז', משנה א'** - "אלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והמלח והטיט הנרוק אמר ר' עקיבא היה ר' ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקווה והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקווה בתחלה".

שיטות הראשונים בשלג וכיו"ב:

- **רא"ש וטור** - אפילו עשה כל המקווה משלג וכיו"ב והביאם בכלי - כשר.
- **ראב"ד** - שלג וכיו"ב - משלימים ל-מ' סאה אבל אין עושין מקווה שלם משלג וכיו"ב, שהרי המשנה כתבה רק "מעלין" = משלימים אבל לא לעשות הכל משלג. אולם גם לשיטתו המחמירה - **ברגע שהשלג הופשר - נחשב למי גשמים הכשרים לטבילה ובזה** איירי הסיפור על אנשי מידבא שהשלג כבר הופשר ולכן מותר לעשות מקווה שלם משלג זה שהפשייר.
- **יש אחרונים שגורסים בראב"ד** שאסור לעשות מקווה משלג אפילו אם הפשייר, כיוון שמתחילתו לא היה ראוי - שיטה זו מחמירה ביותר ולפיה א"א בכל דרך שהיא לעשות מקווה משלג.
- **רד"ה** - דין השלג כדין המים - בין להכשיר ובין לפסול, ולכן כל שמכניס השלג לכלי נחשב השלג למים שהוכנסו לכלים שדינם כשואבים ופסולים. לפי שיטה זו ישנה בעיה בהובלת שלג למקומות רחוקים היבשים ממים שכן ההובלה נעשית בכלים ואלו הופכים את השלג לשאוב. כדי לצאת מבעיה זו נוהגים לעשות נקבים בכלים וכך יוצא מהם שם הכלי וכבר אינם פוסלים השלג.
- **רבינו שמחה וה"ר אליעזר** - מותר לעשות המקווה משלג שאוב אבל לטבול רק אחרי שיפשייר, שלא **כרבינו שמריה** שהכשיר טבילה בשלג שאינו מופשר.

פסיקת ההלכה: השו"ע פסק **בפשטות כרא"ש וטור** - שמותר אפילו לכתח' לעשות כל המקווה משלג וכיו"ב, אפילו הביאו בכלי. **אולם בב"י החמיר** שאין להקל באיסורי תורה נגד האוסרים לטבול בשלג **שלא הפשייר** (אבל בהפשייר מותר) (כמעט לכ"ע), אבל בדרבנן כמו נט"י ללחם יש להקל לטבול בשלג גם קודם הפשרו.

הרמ"א כתב שטוב להחמיר כסוברים שאין לטבול בכל המקרים אלא רק אחרי שנימוח השלג ונעשה מים. **והש"ך (עא')** כתב גם כן להחמיר שלא להתיר לטבול במקווה בשלג שלא הפשייר. **ערוה"ש (ס"ק קמז')** החמיר יותר שאף בדיעבד לא עלתה בהם הטבילה כשלא הופשרו עדיין. והסברא פשוטה - שהרי כמו שלרוב בדעות אין בשלג פסול שאיבה וכד' משום שאינו מים - הרי שמצד שני גם טבילה בו לא תעלה כי אינו נחשב למים.

עשיית מקווה במקום שאין בו גשמים או מעיין - הלכה למעשה: מהמובא לעיל עולה שמותר להוביל שלג ולטבול בו אחר שיופשר וכל שנחלקו הוא קודם הפשרה. אמנם בדיני מקוואות נוהגים לחוש גם לשיטות המחמירות שכן הלכות אלו נוגעות באיסור כרת, ולכן יש שחששו לשיטת הר"ה הסובר ששלג נפסל בהובלה שלו בכלי (כמו מים), ולפיכך הצריכו להביאו בכלים מנוקבים. אמנם **בספר "שערי מקוואות"**, **ס"ק קלו'** העלה שניתן להוביל שלג רק בשעת הדחק ובהשגחת מורה הוראה מכיוון שיש שיטות באחרונים הגורסות בלשון הראב"ד - ששלג אין עליו תורת מים כלל ואסור לעשות מכולו מקווה אפילו אחרי שיופשר.

למעשה בשעת הדחק, כשעושה מקווה משלג - יש לחוש לרז"ה כנ"ל ולהזהר שהשלג לא יפסל בשאיבה או בהוייתו ע"י אדם ועוד פרטים בדבר.

רמ"א - "וכשמסער שיעור המקווה בשלג, ימעך חללו תחילה (ב"י בשם הראב"ד והרא"ש וכ"כ הרמב"ם) ואז מותר לטבול בו כמות שהוא (מרדכי ס"פ במה תומנין בשם ר' שמריה). ויש מחמירין לטבול בכל אלה, עד שנימוחו ונעשו מים⁷¹ (שם במרדכי בשם הר"ר שמחה והר"א מביהם). וטוב להחמיר לכתחלה (ב"י) ועיין בא"ח סימן ק"ס".

סעיף לא' - מקווה שאוב שקפא:

שו"ע - "מקווה שאוב שהגליד, טהור משום מים שאובים. נימוחו, כשר להקוות⁷²".

סעיף לב' - מקווה שטיט משלימו:

שו"ע - "מקווה שיש בו מ' סאה מים וטיט רך שהפרה שוחה ושותה ממנו, אם המים צפים ע"ג הטיט יכולין לטבול אפילו בטיט; אין המים צפים על גבי הטיט, אין טובלין במקום הטיט. אבל במים, טובלין אפילו אין בו מ' סאה אלא ע"י הטיט".

סעיף לג' - דבר שתחילת ברייתו מהמים:

שו"ע - "כל שתחלת ברייתו מן המים, כגון יבחושים אדומים, מטבילין בו. ומטבילין בעינו של דג גדול שנימוק שומן עינו בחור".

סעיף לד' - גדר כלי הפוסל מקווה:

שו"ע - "אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה, אלא אם כן הוא ראוי לקבל קודם שיקבענו ושיתמלא לדעת⁷³, ואז פוסל בין אם הוא כלי גדול המחזיק ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש, בין אם הוא כלי קטן ביותר, ואפילו הם כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה".

סעיף לה' העברת מים למקווה ע"י טבלה:

שו"ע - "המניח טבלה תחת הצנור אצל המקווה כדי שיפלו ממנו המים למקווה, אם יש לה ד' שפות שראויה לקבל המים, פוסלת; ואם לאו, אינה פוסלת. זקפה על צדה לידוח, אפילו יש לה שפות, אינה פוסלת כיון שאינה עומדת בענין שראויה

נראה למעשה שעדיף אם אפשר להקפיא את המים במקווה ואז להפשירם, בלי שמזיז אותם וכפי שמתבאר בסעיף הבא, שכן בזה לכל השיטות אין שום פסול.

⁷¹ **הפשרת שלג ע"י מים רותחים (פת"ש, כא')**: מקווה של שלג שרוצה להפשירו ע"י שפיתת מים רותחים על השלג - האם מותר או

שהמים רותחים פוסלים משום שאובים?

בשו"ת תולדות יצחק כתב שהדין בזה תלוי בשאלה האם מותר לטבול בשלג קודם שנימוחו: לפי הסוברים שמותר (כמו פשט השו"ע) אזי מותר להפשיר השלג ע"י רותחים מכיוון שזה נחשב כבר כ-40 סאה כשרים, שהרי התירו לטבול שם, אז נחשב כמו מקווה כשר שמוסיפים עליו מים כשרים שאינו נפסל לעולם. אבל לפי הפוסקים שאסרו לטבול בשלג כל עוד אינו נימוח - הרי שאם שופך עליו מים שאובים רותחים כדי להמיסו נמצא שקודמים ג"ל של שאובין למי השלג המפשירים כעת והרי ג"ל שאובין פוסלים במקווה אם קדמו לו. ע"כ הרוצה להפשיר השלג במהרה יניח שם 70 ברזלעם גחלים עליו ולא ישפוך לתוכו מים רותחים וכ"פ **החת"ס**.

⁷² זוהי לשון התוספתא בטהרות, פ"ב, ה"ג. **בשו"ת הרא"ש (כלל לא', סי' ב') ובסמ"ג (עשין ס' רמח') הסבירו** - שכשר לטבול בו כמות שהוא כיוון שפנים חדשות באו לכאן לאחר שנימוח.

⁷³ כדי שמים שעברו בכלי יפסלו לטבילה צריכים להתקיים שני תנאים:

1. **שיעברו בכלי הפוסל אותם**, היינו עם בית קיבול, לאפוקי שתם דף חלק וכו' או צינור שקבעו ואחרי כן חקקו.
2. **שיתמלא הכלי לדעת**, דהיינו שהניחו שם מידיעה כל שהיא שיתמלא ולא דווקא בכונה למלאו למקווה. כמבואר במשנה **במקוואות, פרק ד, משנה א'** - "המניח כלים תחת הצנור אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים אפילו כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה פוסלין את המקווה אחד המניח ואחד השוכח כדברי בית שמאי ובית הלל מטהרין בשוכח" - והלכה כב"ה שבשוכח אינו פוסל.

לקבל; וכגון שהמים ראויים לבא למקווה זולתה, אבל אם אין המים ראויים לבא למקווה זולתה, אפילו זקפה על צדה או כפאה על פיה, פוסלת⁷⁴.

סעיף לו' - העברת מים בצינורות⁷⁵:

שו"ע- "צינור שאין לו ד' שפות אינו חשוב כלי וראוי להביא על ידו מים למקווה; ואם חקק בו גומא אחת קטנה קודם שקבעו, אם הוא של עץ אפילו אין הגומא מחזקת אלא כל שהוא נעשה כולה על ידה כלי וכל המים שעוברין עליו חשובין שאובים; ואם הוא של חרס, אין החקיקה פוסלתו אלא אם כן היא מחזקת רביעית, ואם נפלו צרוחת או עפר בגומא אינו חשוב סתימה לבטלו מתורת קבלה אלא אם כן יהיו מהודקים לתוכה. סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע, אינו חשוב קבלה לפסול בו המקווה"⁷⁶.

רמ"א: "ולכן מותר לעשות מקוואות ע"י צנורות וסלונות של עץ שמביאין מים מן הנהר או שאר מעין אל המקווה (מרדכי דקדושין בשם הר"ר שמריה ור"ן ה"נ ותשובת רא"ש וכן הוא דעת הטור ורמב"ם), או צנורות של הגגות (מהרי"ק שורש נ"ד/נ"ו); ולא חיישין שמא נעשה בהן גומא מכח לחלוחית ומקבלים, דלא מקרי קבלה אף אם היה בהן גומא הואיל ולא עשאו אדם בכונה⁷⁷ (שם טעמא דהר"ש). ואם המים באים אל הצינור על ידי כלים הקבועים בגלגל והם נקובים בדרך

⁷⁴ מקורו במשנה, שם, משנה ב'. מהלכה זו נלמד שאין כלי פוסל אלא כ"ש לו ד' שפות והוא עומד כדרכו, אך אם אינו עומד כדרכו - אינו פוסל, אלא כ"הכלי הוא הגורם למים להגיע לבור הטבילה ואז יש כאן בעיה אחרת של פסול הוייתו ע"י טומאה המתבאר בסעיף מט'.

⁷⁵ **הקדמה:** סתם צינורות שמעביר דרכם מים אינם פוסלים את המים מכיוון שאין הם כלי לפסול המים משום שאובים. אבל אם יש בצינור בית קיבול - כאן מתעוררת בעיה של פסול שאובים כי בית הקיבול הרי הוא ככלי לפסול את המים שעוברים דרכו משום שאובים.

במציאות ימינו, מים שעוברים בצנרת העירונית נחשבים שאובים כיוון שיש שם בית קיבול כגון בשעוני המים וכד'.

⁷⁶ מקור הדין במשנה במקוואות פרק ד, משנה ג' - (בסוגריים פירוש הר"ש):

"החוטט בצנור לקבל צרורות (דרך צנור להיות פתוח משני צדדין ואין פוסל את המקווה אלא א"כ חקק מעט כדמפרשי' כאן כדי לקבל צרורות המעכבין הילוך המים) בשל עץ כל שהוא ובשל חרס רביעית (דלא חשיב כלי בפחות מרביעית) רבי יוסי אומר אף בשל חרס כל שהוא לא אמרו רביעית אלא בשברי כלי חרס. היו צרורות מתחלחלים בתוכו (נכנסו צרורות למקום החקק אך לא באופן שמהודקים שם) פוסלים את המקווה, ירד לתוכו עפר ונכבש (קבוע ומהודק יפה) - כשר. סלון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה".

77 נעשה מעצמו בית קיבול בצינור - האם פוסל?

- **רמב"ם** - מהסיפא של המשנה לעיל שאמרה - "סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע - אינו פוסל - מפני שלא נעשה לקבלה" עולה שכל כלי שלא נעשה לקבלה, אע"פ שהוא מקבל - אינו פוסל את המקווה. לכן - סילונות צרים שרחבים באמצע שלהם - לא חשיב בית קיבל כי אע"פ שזה חלק שכן מקבל - לא עשאו לשם קבלה אלא כדי ליצור מצב של לחץ בצינור שהמים ייצאו בזרם חזק יותר.
- **ראב"ד** - סובר שכל בית קיבול פוסל, אע"פ שלא נעשה לקבלה, ומביא ראיה מהתוספתא (פ"ה, ה"ד) - "ואם נכפף הסילון כל שהוא - פוסל" - ואע"פ שלא נעשה לקבלה אבל סו"ס הוא מקבל. (הרמב"ם יסביר את התוספתא שקשה עליו שכוונתה דווקא שנעשה הכיפוף עמ"נ לקבל) הראב"ד מסביר את המשנה על הסילון שמתירה סילון שהתרחב באמצע - כי אינו נעשה שם בית קיבול שהרי הצרורות בפועל לא מתעכבים בו.

הלכה למעשה: בשו"ע פסק שצינור שהתרחב באמצעו אינו פוסל ולכא' זה דומה לרמב"ם, אולם, כפי שהסברנו, גם הראב"ד יכול להסתדר עם המשנה הזו.

אבל מהרמ"א עולה בפירוש שפסק כרמב"ם שהרי כותב שאם עשה צינור אינו צריך לחוש שמא נעשה בו בית קיבול ע"י שחיקת המים בו מכיוון שממ"נ גם אם תיווצר גומא - לא מיקרי קבלה אף אם היה בהן גומא הואיל ולא עשאו אדם בכונה

אמנם, הרבה מן האחרונים החמירו וחששו לדעת הראב"ד שכל בית קיבול פוסל (מהרי"ק, שלטי גיבורים, חזו"א, אג"מ ועוד).

לפיכך, למעשה נראה - שכל בית קיבול פוסל משום שאובין משום החשש לשיטת הראב"ד שלא מצריך דעת.

שלא מקרי כלי, מותר לטבול בהן אם יש מ' סאה במקווה (מרדכי הלכות נדה בשם חוקח); אבל אם אין בה מ' סאה, אין לטבול שם דלא מקרי חבור לנהר ע"י זה⁷⁸ ועין בא"ח סימן קנ"ט (ב"י ס"ס זה ולא כחוקח).

סעיף לז' - רעפים שמכסין בהם הגגות:

שו"ע - רעפים שמכסין בהן הגגות, אף על פי שיש בהן גומות וחוקים, אין פוסלין המקווה לפי שלא נעשו לקבל בהם".

סעיף לח' - שקים וכד' לא חשיבי כלי:

שו"ע - המניח שק או קופה תחת הצנור, אין המים הנמשכין מהן פוסלין את המקווה".

סעיף לט' - הוייתו ע"י אדם או בהמה⁷⁹:

שו"ע - "זה שאמרנו כל שאינו עשוי לקבל את המים אינו פוסל את המקווה, לא אמרו אלא כשנפלו מתוך המקווה מעצמן; אבל אם נתנם אדם למקווה, הרי זה פוסל; שכל על ידי אדם, אפילו זילף בידיו וברגליו ואפילו עובר במים ונזדלפו מאליהם ברגליו למקווה, פסלוהו⁸⁰. בד"א, כשנזדלפו ברגליו. אבל אם היה חוכב על גבי בהמה ונזדלפו מים ברגליו

⁷⁸ הש"ך (פ') הקשה כאן על הרמ"א - הטעם שהצריך הרמ"א שיהיו במקווה עצמו 40 סאה כדי להכשיר ולא נחשב למחובר לשאר המעין - כיוון שהחיבור לא מהני כשיש (בבתי קיבול שבגלגל) נקב קטן ככונס משקה, אבל בנקב גדול כשפה נ"י - יועיל החיבור ולא יצטרך מ' סאה במקווה עצמו אלא מספיק מה שמחובר למעין. ואם כן קשה על הרמ"א - שהרי הרמ"א כתב שכדי שהמים הבאים ע"י הגלגל לא ייחשבו לשאובים (בשל בתי הקיבול שעל הגלגל) צריך שהם יהיו "נקובים בדרך שלא מיקרי כלי" - והרי לרמ"א עצמו נקב להוציא משם כלי הוא כשפה (כן פסק בסעיף ז') - אז אם יש נקב כזה ממילא חשיב חיבור לשאר המעין ויהיה מותר אפילו אין במקווה עצמו מ' סאה!?

ב"דגול מרבבה" (פת"ש, כה"ה) תירץ - שמ"מ אין הנזחלין מערבים ומחברים.

⁷⁹ מסעיף זה נלמד שכל שהמים זורמים למקווה ע"י האדם יש פסול משום הוייתו ע"י אדם ולא ע"י שמים.

⁸⁰ הסבר - עד כה דיברנו על פסול המקווה ע"י שאובין וכדי שיהיה למים דין שאובין צריך שיהיה בית קיבול שיכנסו לתוכו - כלי וכל' ורק אז נחשבים לשאובים שפוסלים, אבל אם אין בית קיבול - אין פסול של שאובין. כאן מתחדש שכל מים המגיעים למקווה ע"י אדם - פוסלים אותו אפילו אם לא היו בבית קיבול ככלי וכל'. שכן זהו פסול מיוחד של "הוייתו ע"י אדם". לכן, אדם שעמד בנהר והתיז מים לבור - המים שבבור פוסלים, אע"פ לא נפסלו בשאיבה כי לא היו בכלי - מ"מ נפסלו כי הוייתו ע"י אדם - פסול.

המקור לדין הוא ממה שכתבה התורה "אך מעין..." ולמדו בתורת כהנים (שמיני פרשה, ט') - "מה מעין בידי שמים אף מקווה בידי שמים" ומכאן למדו חז"ל שמלבד הפסול של שאובין ישנו פסול נוסף של הוייתו ע"י אדם (ולא ע"י שמים).

תוספתא - "ר' יוסי אומר... לגיון העובר ממקום למקום... וזילפו בידיהם וברגליהם ג"ל למקווה - כשר".

הראשונים נחלקו לעניין דין זה:

- **בכמה פסול "הוייתו בידי אדם" פוסל - האם פוסל ג"כ בג"ל (רא"ש ורשב"א) או דווקא אם עשו כן את רוב המקווה (ראב"ד), מסעיף טו' עולה שהשו"ע פסק שגם בג"ל לוגין פוסל בפסול זה של הוייתו בידי אדם.**
- **האם ע"י בהמה חשיב בידי שמים או בידי אדם -**
 1. **רא"ש, רשב"א - חשיב בידי שמים.**
 2. **ר"ש - חשיב בידי אדם.**

השו"ע פסק כרא"ש ורשב"א - שע"י בהמה, אפילו רכב עליה אדם - כשר. והרמ"א כתב גם את השיטה המחמירה. הט"ז חלק על הבנת הב"י בר"ש וכתב שאין מי שאוסר בזילוף ג"ל מרגלי בהמה, ודלא כרמ"א שהביא שיש מי שאוסר בזילוף מרגלי בהמה.

מדוע המים שהתיז הלגיון כשרים:

- למ"ד שכל הפסול הוא בהתזת האדם ולא הבהמה שהור רוכב עליה - יעמיד את התוספתא בבהמות שהתיזו ולכן כשר, אע"פ שרכבו עליהם רוכבים.
- למ"ד שגם בבהמה שהתיז יש פסול - יתרץ שמדובר שזחלו המים ע"ג הקרקע והוי המשכה שהכשירה המים כדון.

הבהמה, לא פסלוהו; אעפ"י שע"י בהמה שהוא חכב עליה נזדלפו, אין זה כמזלף ברגליו (וכבר נתבאר דיש חולקין ועיין לעיל סעיף ט"ו)⁸¹.

סעיף מ' 82 - כלי נקוב אינו פוסל בשאובין:

שו"ע - כלי שניקב בשוליו, אפילו כל שהוא, אינו חשוב כלי לפסול המקווה; ומ"מ אין להקל לעשות מקווה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה⁸³. ואם הנקב בצדדין, אינו בטל מתורת כלי עד שיהא בחוב הנקב כשפופרת הנאד, שהוא כשתי אצבעות ראשונים מהארבעה שבפס היד, מתהפכות בחלל הנקב בריוח, בין שהוא מחובע בין שהוא עגול, ויהא קרוב לשוליו, שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה, אבל אם מקבל שום מים למטה ממנו, לא נתבטל מתורת כלי. ואם עירב סיד וצורות וסתם בהם הנקב, לא חשיב סתימה להחזירו לתורת כלי. או אם הושיבו על גבי הארץ, ואפילו על גבי סיד וגפסיס, לא חשיב סתימה; אבל אם עירב סיד וגפסיס וסתמו, חשוב סתימה⁸⁴. הלכך הוצה לשאוב מים מהמקווה

81 נפק"מ מעשיות לפסול "הוייתו ע"י אדם":

- **מים שעל הגג שנעצרו ע"י פקק/שסתום** - האם מותר לאדם להסירו ובכך לגרום למי הגשמים להכנס לבורות ההשקה? הבעיה בדבר היא שכדי שהמים יוכלו לבוא אל האוצרות צריך שאדם יסיר את הפקק, ויש כאן חשש "הוייתו בידי אדם". אלא שכאן אין זה מעשה אקטיבי של אדם שמתז/ מביא מים וכד' אלא הסרת מונע בלבד, ובכגון זה

נחלקו האחרונים:

1. **החת"ס (ס' רי"ד) כתב שאין בכך בעיה** שכן הוייתו ע"י אדם זה רק במעשה אקטיבי אבל כאן "רק מסיר המונע והמים נמשכים מאליהם".
 2. **אולם ה"ב איש חי" (בשו"ת רב פעלים, ח"ב, סימן כד') כתב** שגם בכה"ג יש לחוש להוייתו ע"י אדם ואסור.
- 82 הקדמה:** סעיף זה עוסק באדם המפנה מים בכלי מן המקווה כדי לנקותו ובחשש שמא יפלו מן הכלי מים שאובין למקווה ויפסלוהו. השו"ע נותן בעקבות הראשונים עצה טובה מה לעשות כדי למנוע חשש זה - שינקב הכלי ויוציאו משם כלי וממילא המים שבו כבר אינם שאובים. מתוך כך בא השו"ע לעסוק בשאלה מה נחשב נקב המוציא את הכלי משמו וכבר לא פוסל משום שאובים. שאלה זו על נקב שבכלי שמוציאו משם כלי נידונה כבר באריכות בסעיף ז' - ושם התבאר שנחלקו בדיון זה הרא"ש והרמב"ם סביב משנת "השוקת שבסלע" (פ"ד, מ"ה). באופן כללי נאמר שהם נחלקו בשני עניינים:
1. מהו גודל הנקב המבטל את הכלי מ"תורת כלי" - הרמב"ם סבר שצריך נקב יחסית גדול - נקב המטהרו, ואילו לרא"ש מספיק אפילו נקב כלשהו בתחתית הכלי כדי להוציאו מתורת כלי
 2. האם כדי להוציא מ"תורת כלי" יש מלבד הנקב לחברו ג"כ לקרקע או לעשות בו מעשה של בניין (רמב"ם) או שאין צריך לעשות כלום מלבד הנקב (רא"ש).

סתירה בפסיקת השו"ע - בסעיף ז' פסק השו"ע לחומרא כרמב"ם שרק נקב גדול "המטהרו" נחשב לנקב המוציא מתורת כלי ושצריך גם לקובעו בקרקע או כדרך בניין, **אבל כאן בסעיף מ' היקל לפסוק כרא"ש** - שמשפיק נקב כלשהו להוציאו משם כלי ואז יוכל להוציא איתו מים ולא יחשוש לנפילת ג"ל שאובין מהכלי. לתירוץ קושיה זו עיין בסעיף ז' או בהערה הבאה.

⁸³ מכאן ראה לתירוץ של רעק"א (מובא בפת"ש כו') כיצד פסק כאן השו"ע כרא"ש שמשפיק נקב כל שהוא להוציא הכלי מתורת כלי ובסעיף ז' פסק כרמב"ם שצריך נקב גדול המטהרו - שמה שהיקל כאן זה רק לעניין פסול מים שאובים שנופלים למקווה (שפסולו מדרבן) אבל לעניין טבילה בכלי (שאסור מדאו') החמיר כרמב"ם - וזה בדיוק מה שכתב כאן השו"ע שלא יסמוך על נקב כל שהוא לעשותו מקווה לכתח' - אלא רק בנקב בשיעור גדול יותר כנפסק בסעיף ז' - כרמב"ם שצריך נקב גדול יותר המטהרו ואז שרי.

⁸⁴ כאן פוסק השו"ע כשיטת הרא"ש שהובאה בסעיף ז' - איזו סתימה נחשבת לסתימה מעולה שמחזירה את הכלי לתורת כלי - אם סותמו טוב בסיד וגפסיס, אבל אם סתמו רק בסיד וצורות זו לא סתימה טובה להחשיבו חזרה ככלי שיפסלו המים שבו משום שאובים.

לנקותו, וירא שמא יחזרו מהכלי שמוציאין בו המים ג' לוגין למקווה, אחר שחסרו מ' סאה, ויפסלוהו⁸⁵, יקוב הכלי בשוליו כל שהוא, ואז לא יחשבו המים שבו שאובין⁸⁶; ואם הם מים מבעים, אין צריך לכך כי המעיין אינו נפסל בשאיבה".

רמ"א-' זמל מקום נהגו להחמיר גם במעיין (מרדכי ה"נ בשם השאלתות מהרי"ק שורש נ"ה הו"ה ד"ד סימן רנ"ח), כי יש חולקין אפילו במעיין ואומרים דשאיבה פוסלת; ולכן לכתחלה יש להחמיר לנקוב הכלי ששואבין בו, אף במעיין, ואם לא עשו כן ושאו כל הכלי שלם ונפלו שם שלשה לוגין שאובין ונפסלה המקווה ורצין לנקותה ולהכשירה, אם אפשר לפקוק נקבי הנביעה⁸⁷ בקלות טוב להחמיר ולעשות כן; אבל אם יש טורח גדול בדבר, או בדיעבד שלא עשו כן, יש לסמוך אמקילין דסוברין דאין שאיבה פוסלת במעיין (מהרי"ק שורש נ"ה), כי כן עיקר; ואפילו במקווה שאין בה מעיין, אם אין הכלי גדול כל כך שבדאי יפלו שם ג' לוגין שאובין⁸⁸, אלא שיש לחוש שמא נפלו בזה אחר זה וכיוצא בזה, אזלין לקולא; דספיקא דג' לוגין שאובין הוי ספיקא דרבנן, ואין לחוש בדיעבד. (מהרי"ק שורש נ"ו והגהות סמ"ק).

סעיף מא' - המניח כלי תחת הצינור:

שו"ע-' המניח כלים תחת הצינור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך המקווה, אם הניחם בשעת קשור עבים וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו, חשובים לדעת והווי שאובין; אבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחם, ואח"כ נתקשרו ונתמלאו; או אפילו הניח בשעת קשור העבים, ונתפזרו, ונשאר שם עד שחזרו ונתקשרו וירדו גשמים ונתמלאו, לא חשיב לדעת ואינם פוסלין⁸⁹; ובלבד שישבור את הכלי או יהפכנו בענין שלא יגביהו מעל הארץ, שאם מגביהו מן הארץ עם המים, חשובים שאובין ופוסלים את המקווה".

⁸⁵ החשש שלו זה שמא יפלו מן הכלי (שמוציא איתו את המים מהמקווה כדי לנקותה המקווה) מים שאובין והמקווה חסר כי כבר התחיל לרוקן אותו והמים השאובים יפסלו את כל המים שבו ואם לא יתייבש לגמרי המקווה וישארו בו ג' מים - הרי הם נפסלו וממילא כל מים אפילו כשרים שיוסיף עליו - יפסלו.

⁸⁶ מדוע מועיל מה שמנקב הכלי הרי סו"ס המים מגיעים למקווה ע"י אדם?

הקשה הש"ך (מו') - מה מועיל מה שמנקב הכלי וכבר אין חשש שיפלו ג' ל שאובין? הרי סו"ס מהנקב יפלו למקווה מים שהגיעו לשם ע"י האדם, ולמדנו לעיל בסעיף לט' שהווייתו ע"י אדם פסול?

- **תירוץ הש"ך** - כאן זה מקרה מיוחד שאין פסול של הווייתו בידי אדם מכיוון שהאדם בכלל רוצה ומתכווין להוציא את המים ולא ניחא ליה שיפלו.
- **תירוץ הט"ז** - כיוון שהמים היוצאים דרך הנקב כל הזמן מחוברים למקווה הוי כאילו כלל לא הופסקו ממנו ולכן הם כשרים ואין בהם שום פסול.

הנפק"מ בין השיטות: אדם שהעביר מים למקווה חסר ע"י כלי מנוקב - האם המים נפסלו?

אז אמנם לכ"ע לא יהיה פסול של שאובין שהרי יש נקב ויצא מבכלי"ש שם כלי" לעניין זה, אולם יש לשאול האם יש כאן בעיה של הווייתו ע"י אדם?

לש"ך - ודאי שכן שהרי כתב שרק כשהאדם מתכווין להוציא את המים אין פסול זה, אבל סתם ככה יש. **אבל לט"ז** יש לומר שאם מצליח להעביר את המים בכלי המנוקב ולשמור על כך שהמים היוצאים מן הנקב יהיו מחוברים כל הזמן למעיין/למקווה - אזי הם נשארים בכשרותם כל הזמן ולא נפסלו משום פסול של הווייתו ע"י אדם.

⁸⁷ כיוון שהבעיה היא שהמים שם נעשו לשאובין ע"י הג"ל שנפלו אליהם מהכלי (שהוציאו איתו מים) אז הדרך לפתור את הבעיה בוודאות היא לרוקן לגמרי את המקווה ול"יבשו ואז בוודאי שאין שם שום מים וגם לא שאובים כך שכשיתמלא במים כשרים אחרי הנקיון הוא בטוח כשר ואין מה שיפסול אותו.

⁸⁸ דהיינו שרק מסופק שמא נפלו ממנו ג' ל שאובין למקווה.

⁸⁹ מקור הדין במשנה במקוואות, פרק ד', משנה א' -

"המניח כלים תחת הצינור... פוסלין את המקווה. אחד המניח ואחד השוכח כדברי בית שמאי ובית הלל מטהרין בשוכח. אמר ר' מאיר נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל. ומודים (כולם) בשוכח בחצר שהוא טהור. אמר ר' יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת (=סתם מחלק' בית שמאי ובית הלל - הלכה כב"ה, שלא כר' מאיר שאמר שרבו ופסקו כבית שמאי)".

סעיף מב' 90 - המניח קנקנים בראש הגג:

ועל משנה זו דנה הגמ' בשבת, דף טז' עמוד ב-

"אמר רב משרשיא, דבי רב אמרי: הכל (ב"ש וב"ה) מודים כשהניחם (את הכלי תחת הצינור) בשעת קישור עבים - טמאים. בשעת פיזור עבים - דברי הכל טהורין, לא נחלקו אלא שהניחם בשעת קישור עבים, ונתפזרו, וחזרו ונתקשרו. מר סבר (ב"ה): בטלה מחשבתו (כיוון שהסיח דעתו מהכלים משעה שנתפזרו העבים וממילא אין דעתו במים שירדו לכלים אחרי כן ולכן אינם נפסלים כי אינם מדעת), ומר סבר (ב"ש): לא בטלה מחשבתו".

מחל' ראשונים בהבנת המשנה:

נחלקו הראשונים בהבנת דברי ר' יוסי במשנה וממילא בדין העולה ממנה:

- **לפי רש"י ורא"ש** - מה שאמר ר' יוסי - "עדיין מחלוקת במקומה עומדת" מוסב על מה שאמר ר' מאיר במשנה שנמנו וגמרו שהלכה בשוכח כב"ש לחומרא - שהמים נפסלו משום שאובים, שאומר לו ר' יוסי - לא נכון, לא נמנו וגמרו שהלכה כב"ש, אלא עדיין יש מחלוקת לגבי שוכח ובכל מקום שיש מחלק בין ב"ש לב"ה - הלכה כב"ה וממילא הדין בשוכח הוא לקולא - שלא נפסלו המים.
- **אבל לרמב"ם הסבר אחר במשנה** - הוא מבין שר' יוסי באומר "עדיין מחלוקת במקומה עומדת" מתכווין למה שאמרה המשנה ש"מודים בשוכח בחצר שהוא טהור" - שעל כך אומר ר' יוסי - לא נכון, בית שמאי אינם מודים וגם בכה"ג עומדים במחל"ע עם ב"ה וסוברים שהמים פסולים. לפי הסבר זה של הרמב"ם יוצא שר' יוסי כלל לא התייחס לדברי ר' מאיר שנמנו וגמרו שהלכה כבית שמאי ובאמת הלכה כב"ש שגם השוכח חייב. (ואדרבה - להבנה זו ר' יוסי מוסיף ומחמיר - שלא רק שהלכה כב"ש ששוכח חייב, אלא אפילו במקרה שהמשנה אמרה שהם מודים בשוכח בחצר שהוא טהור - גם שם חולקים ב"ש וסוברים שפסול - והרי הלכה כמותם, כי נמנו וגמרו כמותם!).

פסיקת ההלכה: בשו"ע פסק כר' יוסי ע"פ פירוש רש"י והרא"ש - שאם הניח הכלים תחת בצינור ושכחם, ואפילו הניחם בשעת קישור עבים ונתפזרו העבים ואז חזרו - ג"כ נחשב שלא מדעת הונחו שם והמים כשרים.

⁹⁰ **כתוב בתורה (ויקרא, יא', לו) -** "אך מעין ובור מקווה מים יהיה טהור", ומפוסק זה **דרשו בתורת כהנים** "אילו אמר מקווה מים יהיה טהור (מבלי לומר מעין ובור) יכול אפילו מילא בכתפו... יהיה טהור? ת"ל מעין - מה מעין בידי שמים אף מקווה בידי שמים. אי מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם (כי כולו ממש נעשה בידי שמים, ואין ידי אדם פועלות בו כלל) - אף מקווה שאין בו (כלל) תפיסת ידי אדם (ואז) יצא (נפסל) המניח קנקנים בראש הגג לנגבם ונתמלאו מים (מי גשמים, ויש בו תפיסת ידי אדם כי הוא הניחם על הגג ויהיה פסול?), ת"ל בור (שהרי הבור עשאו אדם בידי והתירתו התורה)" - **נמצינו למדים שעיקר המקווה צריך להיות בידי שמים והיינו שלא יהיו מימיו שאובים, אבל אינו נפסל כשיש בו תפיסת ידי אדם**, כמו המניח קנקנים בראש הגג לנגבם ונתמלאו מים, ולא נתכווין לשאוב המים - שכשרים הם למקווה.

במשנה, מקוואות פ"ב, מ"ז נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע - באיזה מקרה בדיוק קנקנים שנתמלאו מימיהם לא נחשבים לשאובים וכשרים הם למקווה:

- **ר' אליעזר** - צריכים להתקיים שני תנאים כדי להתיר המים שבקנקנים:
 1. הם לא כשרים בפני עצמם אלא צריך שיהיו שם גם מעט מים כשרים לפני כן באותו בור שהם יכנסו אליו. יש שכתבו הטעם בכך כי הוא מחמיר משום שמים שבקנקנים נראים כשאובים ואין להתירם כך אלא בתוספת של מעט מים כשרים.
 2. אסור שיגע האדם בקנקנים ואפילו לא להפכם, אלא מותר רק לשוברם.
- **ר' יהושע** - אין צריך תערובת של מעט מים כשרים אלא אפילו כל המקווה מהמים שבקנקנים - שרי, ועוד שמותר להטות אותם על צידם ולשופכם ואין צורך לשוברם ובלבד שלא יגביהם כי אז הפכו לשאובים.

פסיקת ההלכה: הרמב"ם והרא"ש פסקו כר' יהושע, שכן הלכה כמותו כנגד ר' אליעזר. **וכן פסק כאן השו"ע** - שהמניח קנקנים על הגג - יכול לכפותם והמים שבהם כשרים לטבול בהן אפילו כל המקווה נעשה מהם.

ההבדל בין סעיף מא' לסעיף מב' - מדוע כאן (בקנקנים שהניחם על הגג לייבשם) היקל שאפילו היא עונת גשמים ומשמע שזו שעת קישור עבים - עדיין שרי המים ולא חשיבי לשאובים כיוון שהניחם מדעת בעוד שבסעיף קודם פסל כלי שהניח תחת הצינור בשעת קישור עבים כי נחשב מדעת והיו שאובים??

תירץ הש"ך (צד) בשם הלבוש - כיוון שלא הניחם כאן כדי שיקבלו את המים אלא להיפך - כדי לייבשם, על כן אע"פ שזו שעת קישור גשמים גילה בדעתו שאינו מתכוון ואינו צריך למים לכן חשיב כבלי דעת, אבל בסעיף קודם שכל תכלית ההנחה של הכלי תחת הצינור

שו"ע- "המניח קנקנים בראש הגג, לנגבם, וירדו עליהם גשמים ונתמלאו, אף על פי שהיא עונת גשמים, הרי זה ישבור הקנקנים או יכפם; והמים שהיו בקנקנים, כשרים לטבול בהן ואף על פי שכל המים האלו היו בכלים, שהרי לא מילאן בידו; אבל אם הגביה הקנקנים ועירם, הרי כל המים שבהם שאובים".

סעיף מג' - סייד ששכח עציץ במקווה, מסדר קנקנים בבור:

שו"ע- "הסייד ששכח עציץ במקווה ונתמלא מים, אף על פי שלא נשאר במקווה אלא מעט והרי העציץ יש בו חב המקווה, הרי זה ישבור העציץ במקומו ונמצא המקווה כולו כשר. וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקווה כדי לחסמן, ונתמלאו מים, אף על פי שבלע המקווה את מימיו ולא נשאר שם מים כלל אלא מים שבתוך הקנקנים, הרי זה ישבור את הקנקנים, והמים הנקיים מהם מקווה כשר"^{91, 92}.

סעיף מד' - דין המשכה:

שו"ע- "אין המים שאובים פוסלים את המקווה בג' לוגין עד שיפלו לתוך המקווה מהכלי, אבל אם נגררו המים השאובים חוץ למקווה ונמשכו וירדו למקווה, אינם פוסלים את המקווה עד שיהיו מחצה על מחצה; אבל אם היו רוב מהכשרים, הרי המקווה כשר. כיצד, מקווה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים, והיה ממלא ושואב חוץ למקווה והמים נמשכים ויורדים למקווה, בין שהיו נמשכים על גבי קרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברים שאינם פוסלים את המקווה, הרי הוא כשר ואפילו השלימו לאלף סאין, שהשאובה שהמשיכה, כשרה אם היה שם רוב מ' סאה מן הכשר. וכן גג שהיה בראשו

הייתה כדי שיקבל מים - אזי כל עוד לא הוסחה דעתו חשיב מדעת ולכן אם הניח בשעת קישור עבים - מגלה שמניח מדעת שיקבלו מים ולכן נחשב לשאוב ואסור.

⁹¹ מקורו **במשנה במקוואות פ"ב משניות ח' ט'**.

הסבר הדין: הסייד שתיקן המקווה וסד וצבע אותו, ואחר סיום עבודתו שכח שם את ה"עציץ" שהוא הכלי שבו מביא את הסייד עמו ועכשיו רוב מי המקווה נכנסו לעציץ הזה ובמקווה עצמו לא נשאר אלא מעט מים - שובר את הכלי הזה וכל המים היוצאים ממנו כשרים. בהלכה זו החמיר השו"ע להצריך שני תנאים כדי להתיר את המים שבתוך העציץ (כלי הסייד): 1. שישארו קצת מים כשרים במקווה עצמו לפני ששובר את העציץ ונופלים למקווה המים שבו. הטעם שכאן הצריך שיהיו מעט מים כשרים הוא כי עציץ חמור בכך שהביא אותו לשם בכוונה לקבל בו מעט מים עם הסייד כי זו דרך העבודה איתו - וממילא זו דרך של שאיבה לכן צריך לחומרא יהיו מעט מים כשרים רגילים. יש שכתבו טעם אחר - שכיוון שיש לחוש שיראו את העציץ ויחשבו שהמים שבו זה מים שהביא הסייד עמו לעבודתו. אזי צריך שיהיו שם מעט מים כשרים וידעו האנשים שהיה שם מקווה עם מים והמים שבסייד הם מהבור עצמו ואינם שאובים שהביא הסייד למלאכתו. ולכן, במסדר קנקנים כדי לסותמם שלא יכנס אליהם יין ואין דרך להביא בהם מים - בהם לא הצריך השו"ע שיהיו מעט מים כשרים, כי בהם אין עניין של נראים כשאובים כמו בעציץ של הסייד.

⁹² **סיכום סעיפים מא' - מג' בנושא "דעת הפוסלת" (מהקל אל החמור):**

- א. הניח קנקנים על הגג לייבשם (סע' מב') - אין צריך תערובת מים אחרים ומותר אפילו לכפותם (לא חייב לשוברם), וכשרים אפילו הונחו בשעת קישור עבים - מכיוון שלא נתכווין כלל לשאיבה אלא אדרבה לייבשם.
- ב. הניח כלי תחת הצינור (סע' מא') - כדין קנקנים שהניחם על הגג אלא שכאן אם הניח הכלי בשעת קישור גשמים - פסולים מכיוון שהניחם על דעת לקבל בהם מים = מדעת.
- ג. מסדר קנקנים בבור לחסמן (סע' מג') - א"צ תערובת של מים אחרים אבל אסור לכפותם. הטעם - מצד אחד לא התכוון להכניס מים לתוכם, מצד שני רוצה שהדפנות ישאבו כדי שכשיכניס יין לא יבלעו הדפנות מן היין - לכן מצד אחד מקילים שא"צ תערובת מים נוספים, אבל מצד שני מחמירים שאסור לכפות אלא רק לשבור.
- ד. סייד ששכח עציץ (כלי הסייד שלו) צריך גם תערובת של מים אחרים כשרים (שהיו שם בבור) וגם אסור לכפות העציץ אלא רק לשבורו. הטעם שמחמירים הוא כיוון שדרך להכניס בעציץ מים ואם כן הביאו גם בשביל שיקבל מים (שכך היו מסיידים - מכניסים מעט מים לעציץ) ועוד שבעציץ יש לחשוש שיחשבו הרואים שהביא בו המים השאובים - לכן צריך שיהיו שם קצת מים כשרים לפני כן כדי שידעו שהמים בעציץ משם ועוד שלא יכפה אלא ישבור כיוון שהביאו כדי לקבל המים.

כ' סאה ומשהו מי גשמים, ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מל', שנמצא הכל פסול, ופתח הצנור ונמשכו הכל למקווה אחר, הרי זה מקווה כשר, שהשאובה שהמשיכה כולה כשרה, הואיל ויש שם חב מהכשר⁹³.

רמ"א- אבל אם המשיך תחילה מים פסולים, ואח"כ הביא עליהם חב מים כשרים, לא מהני (דקדוק הב"י מדברי הרמב"ם).

סעיף מה' - שיעור ההמשכה:

שו"ע- שיעור המשכה זו אין פחות מג' טפחים⁹⁴.

93 דין המשכה - סיכום מחלוקות הראשונים והלכה למעשה:

משנה במקוואות, פרק ד', משנה ד'- (בסוגריים פירוש הרמב"ם ע"פ ביאור הב"י):
 "מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה (וירדו משם למקווה בהמשכה) אם רוב מן הכשר- כשר, ואם רוב מן הפסול- פסול. מחצה למחצה- פסול (שהשאובים מיטהרים בהמשכה אם יש רוב כשרים). אימתי? בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקווה (שאינו פסול) שלא קדמו במקווה כ' סאה ומשהו כשרים- עדיין מיטהרים השאובים בהמשכה, הואיל וירדו למקווה מעורבים עם כשרים שרבו עליהם. אמנם במקרה שקדמו במקווה כ' סאה ומשהו כשרים- השאובים מיטהרים בהמשכה אף ללא עירוב קודם (ירידתם). היו מקלחין בתוך המים (ללא המשכה)- אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא ירד לתוכו שלשה לוגין מים שאובין כשר ואם לאו פסול".
בגמ' בתמורה יב', א'- "אמר רבי יוחנן- שאובה שהמשיכה כולה טהורה".

נחלקו הראשונים בהבנת דבריו של ר' יוחנן- ישנן שלוש שיטות עיקריות ונציגם מן הקלה לכבדה (היינו מהמסבירה את ר' יוחנן בחידוש קטן יותר עד למסבירה גדולה מאוד בדבריו):

- **רמב"ם-** ר' יוחנן מחדש כאן שמקווה שהיו בו כ' סאה ומשהו כשרים והשלימו אותו עם מים שאובין שפסלוהו- אם המשיך את כל המים הללו יחד- הוכשרו כל המים. זהו חידוש די פשוט ודומה למה ששנינו במשנה שרוב כשרים ומעט שאובין שהתערבו ואז המשיכן למקווה- כשרים, אלא שכאן החידוש הוא שאע"פ שהם כבר במקווה ממש והייתי חושב שהמשכה תועיל רק קודם ההגעה למקווה- קמ"ל שגם אם כבר היו במקווה מועיל להמשיכם כדי להכשיר הכל.
- **שאלות-** ר' יוחנן מחדש שגם מקווה שכולו שאוב- אם ממישכו ואח"כ נתן עליו מ' סאה כשרים- שרי. החידוש הוא שאע"פ ששנינו שג"ל שאובין שקדמו ל-מ' סאה במקווה- המקווה פסול, כאן כיוון שהמשיך את המקווה הפסול קודם שנתן עליו את ה- מ' סאה כשרים- המקווה נעשה כשר.
- **מקצת חכמי מערב-** מבינים בר' יוחנן חידוש גדול- כפשוטו- שכל מים שאובים מועילה בהם המכשה להכשירם. לשיטתם יוצא שאמבטיה שלנו שמלאה במים שאובים תהיה כשרה לטבילה מכיוון שאחר שנשאבו המים הם נמשכו בצינורות- הרי שהמשכה מועילה להוציא מדין שאוב אפילו בכה"ג וללא שהוסיף או ריבה מים כשרים וכד'!

פסיקת ההלכה: רוב הראשונים וכן השו"ע פסקו כרמב"ם- שמקווה שיש בו עשרים סאה ומשהו כשרים ונמשכו אליו מים שאובין-

כשרים. וכן שמים שאובים שנתערבו עם רוב כשרים ואז המשיכום למקווה- שרי כיוון שבטל ברוב. והרמ"א מביא את דין הרמב"ם

לעומת השאלות- שמים שאובים שהיו במקווה ואז המשיכום ואחרי כן הוריד עליהם מים כשרים- פסול, שלא כשאלות שהתיר אפילו

כולו שאוב והמשיכו ואז הוריד עליו מ' סאה כשר.

הב"ח והש"ך כתבו בשם הראב"ד- ששאובה שהמשיכה כולה שלא בכונה- כשר.

⁹⁴ **מהו שיעור המשכה:** נחלקו הראשונים איזה שיעור של המשכה מועיל להיתרי המשכה:

- ר"י, כל בו, רבינו פרץ- ג' טפחים, דפחות מכך אינו שיעור ניכר.
- רשב"א, רשב"ץ- כל שהוא.

סעיף מו' - על מה מועילה המשכה:

שו"ע - אין המשכה מועלת אלא על גבי קרקע או על גבי צנור שלא היה עליו שם כלי בתלוש, אבל אם המשיך על גבי כלים, אפילו כלי גללים וכיוצא בהם, לא הוי המשכה (הראב"ד).

רמ"א - וי"א דאין המשכה מועלת אלא דוקא על גבי קרקע הראוי לבלוע בה, אבל אם המשיך על גבי רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה, וכל שכן על גבי דף או כלי, אף על פי שאינו פוסל המקווה, לא מהני (ב"י בשם מרדכי פ"ב דשבועת שכ"כ בשם הרוקח). וטוב להחמיר לכתחילה⁹⁵.

סעיף מז' - מעין שהתייבש והתמלא משאובין שבקרקע שליחו:

שו"ע - מקווה שנבע ונתייבש בקיץ, והיה בר רחוק ממנו קצת ומלאוהו מים שאובים ונתמלא המקווה מתחת הקרקע מאותם מים שאובים, המקווה כשר כאלו הוא נבע⁹⁶.

על מה מועילה פעולת ההמשכה:⁹⁵

נחלקו הראשונים על איזה משטח מועיל שימשוך את המים כדי להכשירם לטבילה:

- **רמב"ם** - מים שאובים אינם פוסלים את המקווה אלא כנפלו לתוכו מכלי. ולכן אם המשיך את המים על קרקע, צינור או כל כיו"ב שאינו נחשב כלי - אינו פוסל את המקווה וכשר.
- **ראב"ד** - אין המשכה מועילה אלא ע"ג הקרקע עצמה או ע"ג צינור שקבעו ואח"כ חקקו (כי לא היה עליו שם כלי בתלוש), אבל ע"ג דברים שאינם פוסלים את המקווה (כגון דף עץ וכד') - לא מועילה המשכה.
- **יראים, רוקח** - החמירו יותר והצריכו המשכה על הקרקע ממש, ולא סתם קרקע אלא כזו הראויה לבלוע את המים, לאפוקי המשכה על רצפת אבנים, נסרים וכד'.

שורש המחלוקת - היראים כותב בדבריו שטעם ההמשכה הוא ביטול המים אל הקרקע שהרי הפסול של שאובים נגרם מחמת ניתוקם מהקרקע וכדי להכשירם יש "לחברם"/"לזרעם" מחדש בקרקע וזה רק על גבי קרקע הראויה לבלוע. מהצד השני נראה שטעמו של **הרמב"ם** הוא שפסול שאובים נובע מהיות המים מגיעים למקווה בכלי, וא"כ בכל דרך שיצליח למושכם כך שלא יעברו דרך כלי למקווה - יועיל, ואפילו על דברים שאינם פוסלים את המקווה וכד'. **והראב"ד** באמצע סובר מחד כיראים שצריך לעשות במים כי נשאבו ולכן צריך למושכם, מצד שני אינו צריך ליצור מציאות חדשה כיראים לכן אין הכרח שיוכלו להבלע בקרקע אלא שיעשה איזה מעשה חיובי של המשכה.

פסיקת ההלכה: **השו"ע בסעי' מד'** העתיק לשון הרמב"ם ומשם נראה שפוסק כרמב"ם - "בין שהיו נמשכים ע"ג קרקע, או בתוך הסילון וכיו"ב מדברים שאינם פוסלים את המקווה". אבל כאן בסעיף מו' פוסק במפורש כראב"ד - "אין המשכה מועלת אלא ע"ג קרקע או על צינור שלא היה עליו שם כלי בתלוש. אבל אם המשיך ע"ג כלים, אפילו כלי גללים וכיו"ב - לא הוי המשכה" - היינו כראב"ד שרק קרקע או צינור שקבעו ואז חקקו.

הרמ"א הביא את שיטת המחמירים - שדווקא ע"ג קרקע הראויה לבלוע, וכותב שטוב להחמיר בכך לכתחילה.

⁹⁶ פסק כן ע"פ **שו"ת הרא"ש, כלל לא' סימן יא'**.

הרא"ש כתב שם שני טעמים לדבר:

1. ע"י המים השאובים מוסיפה הקרקע מים מעצמה - (כמו שראינו בסעיף ב' שנהר מכיפיה מתברך ונמצא שיש יותר מים הנובעים מן השאובים) ונמצא שנטהרו השאובים גם ע"י רבייה (רוב מים כשרים הבאים מן הקרקע) וגם ע"י המשכה - שהמים נמשכים מבור זה לשני ומחללים בקרקע.
2. א"א שלא ישארו במעין איזה שהם מים וממילא יש עליו תורת מעין שכל שריבה עליו שאובים שרי.

דווקא "מקווה הנובע" - לאפוקי בור מי גשמים: האחרונים (ב"ח, ש"ך וט"ז) כתבו שטעמים אלו שייכים רק בבור מים של מים נובעים אבל לא בבור מים יבש שמתמלא רק ממי גשמים כי אז אין את הטעם שהוא מפרה מים מעצמו.

סעיף מח' 97 - פסול הוייתו שלא בטהרה:

שו"ע - "הבא להמשיך מים למקווה, צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה⁹⁸, כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקווה, לא יאחז בידו דף ויעבירם עליו, אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם בטרם יעברו המים עליו⁹⁹. וכן סילון של מתכת, אסור להמשיך בו מים למקווה, שמקבל טומאה; והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקווה, אבל אם נפלים על שפתו בחוץ, ונמשכין לתוס, או שמחבר לפי הסלון של אבר צנור קטן של עץ או של חרס שהמים מקלחין ממנו למקווה, כשר¹⁰⁰. ואם הסלון של מתכת מחובר לקרקע, אפילו מקלח, להדיא לתוך המקווה, כשר שהרי אינו מקבל טומאה, לפי שהוא בטל אגב קרקע. (ואין חילוק בין אם טמון תחת הקרקע או לא) (כתב הב"ש שכן משמע מתשובת הרא"ש ותשובת רמב"ן ורשב"א ומרדכי בשם הרא"מ ור"ש בר"ב)".

האם דין זה דווקא למ"ד שאין פסול ג"ל שאובין במעין: הב"ח כתב שהשו"ע פסק כאן לשיטתו בסעיף מ' - שמעין לעולם לא נפסל אפילו בג"ל שאובין שריבו עליו, שהרי כאן יש למעלה מג"ל שאובין שירדו למעין ובכל זאת התיר. לפי זה יוצא - שלרמ"א שהחמיר שם שגם במעין יש פסול של ג"ל שאובין - גם כאן יש פסול זה ולשיטתו יהיה בור זה פסול. אבל הט"ז והש"ך דחו דבריו שהרי הטעם הראשון של הרא"ש עדיין קיים - מכיוון שנתרבו מים מגידי המעין = התרבה מעצמו - ממילא המים השאובים שנשפכו אליו - כשרים הן ע"י רוב הכשרים והן ע"י ההמשכה. **סתימת הרמ"א מלמדת ומחזקת את שיטת הט"ז והש"ך** - שהוא מסכים לשו"ע ואינו חולק. ⁹⁷ **הקדמה וסיכום:** סעיף זה עוסק בפסול נוסף שעלול להיות למים המגיעים לבור הטבילה - פסול הוייתו שלא בטהרה" שפירשו - שמים (אפילו כשרים) שהגיעו למקווה ע"י דבר שמקבל טומאה, כגון שהמשיכו את המים ע"י חתיכת מתכת והיא כיונה והובילה את המים לבור (ולולא המתכת המים לא היו מגיעים לבור) - המים פסולים כי נתהוו ע"י דבר המקבל טומאה. **המקורות לפסול הוייתו ע"י טומאה:**

- **מסכת מקוואות פרק ה', משנה ה'** - "ונוטפים שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו".
- **משנה מסכת פרה פרק ו', משנה ד'** - "נתן ידו או רגלו או עלי יקות כדי שיעברו המים לחבית פסולים עלי קנים ועלי אגוז כשרים זה הכלל דבר שהוא מקבל טומאה פסול ודבר שאינו מקבל טומאה כשר".
- **זבחים כה:** - "מנא הני מילי? דא"ר יוחנן משום ר' יוסי בר אבא אמר קרא: אך מעין ובור מקווה מים יהיה טהור - הוייתו ע"י טהרה תהא".

הרא"ש למד ממקורות אלו שאין מזחילין מים (אפילו שאינם שאובים) למקווה אלא בדבר שאינו מקבל טומאה. **הרמב"ם למד ממשנה זו במקוואות** לדין אחר שהתבאר בסעיפים יג-יד' - שמעין הנוטף מן ההר טיפין טיפין אסור להחזירו לדין מעין ע"י חיבור הטיפות ע"י הזחלתן באמצעות דבר המקבל טומאה.

פסיקת ההלכה: **השו"ע פסק** לחומרא כשתי השיטות כל אחת במקומה - כאן הוא פסק כרא"ש שאין מזחילין מי גשמים וכד' למקווה ע"י דבר המקבל טומאה, ושם בסעיף יג' פסק כרמב"ם - שאין גורמים לטיפות שיחזרו לדין מעין ע"י שיחבר זחילתם בדבר המקבל טומאה - ע"ש.

⁹⁸ הפסול בסעיף זה הוא מצד "דבר המקבל טומאה" ולא פסול של כלי. כדי שיהיה פסול זה צריך שהמים שמגיעים עכשיו לבור ע"י אותו דבר המקבל טומאה - לא היו מגיעים בלעדיו, מכיוון שאם היו מגיעים בלעדיו הוא לא יפסול כי אין פה כלי שיפסול אותו ורק שימוש הכרחי בו - להוביל את המים למקווה יביא לפסול את המים. במילים אחרות - או שכלי פסול מים בדרכם לבור או שדבר המקבל טומאה כמו חתיכת מתכת חלקה אבל בתנאי שהיא משמשת ככלי היינו משמשתים בה - שלולא היא לא היו עוברים המים לבור. אחרת - אינה פוסלת. ע"י על כך בש"ך (קג'). **סעיף לה' עוסק גם הוא בנושא דומה.**

⁹⁹ **קושיה מסעיף יד': הקשה ה"מעדני מלך** - "הרי בסעיף יד' כתב שאפילו דבר המקבל טומאה מדרבנן - אין מזחילין בו? והרי דף של עץ מקבל טומאה לכה"פ מדרבנן - ואם כיצד כתב כאן שיכול להעביר ולהזחיל דרכו?

ותירץ - שם דיבר על טיפות שרוצה לתת להם דין שיכשירו בזוחלין ולכך כתב שלא מועיל ע"י דבר המקבל טומאה מדרבנן. אבל מ"מ מועיל גם שם לעניין שיחשבו נוטפים המטהרין - באשבורן - ואין הזחילה על דבר המקבל טומאה פוסלת לעניין זה.

¹⁰⁰ **פת"ש (לב') בשם החת"ס** - בתנאי שהצינור הקטן יכול לעמוד ולהזחיל בלא הסילון (המקבל טומאה), אחרת מה הועיל הסילון אם גם הוא צריך ונתמך בדבר המקבל טומאה, אמנם אין צורך שיהיה ארוך ג' טפחים.

סעיף מט' - השקה בדבר המקבל טומאה:

שו"ע - "במה דברים אמורים, בממשיך מי גשמים בעלמא, אבל אם ממשיך ממעין או ממקווה, אפילו על ידי דבר המקבל טומאה, כשר דחשבינן לזה המקום שממשיך המים לתוכו כאילו הוא מחובר למעין או למקווה שממשיך המים משם; ויש מי¹⁰¹ שאינו מחלק בכך".¹⁰²

סעיף נ' - פסול זחילה במקווה:

שו"ע - "מקווה של מי גשמים שנפרץ¹⁰³ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק, אם ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן שעד הסדק, כשר; ואם לאו, פסול משום דהוי ליה זוחלין ואין מקווה מטהר בזוחלין"¹⁰⁴.

¹⁰¹ זו שיטת הרשב"א שכתב שלא התירו אפילו לחבר מקווה כשר או מעין כשר לבור מלא שאובין אלא ע"י צינורות המחוברים בקרקע.

ס"ט כ"ט - דברים הפוסלים במקווה וחילוקי הדין ביניהם:

- א. פסול שאובין** - מים שנכנסו לכלי נפסלים.
 - ב. פסול אין הוייתו בטהרה (סע' מח')** - דבר המקבל טומאה שאינו כלי, ומסייע למים (כגון למי גשמים/ למי מעין וכד') להגיע לבור - פוסל את המים כל שבלעדיו לא היו נכנסים המים לבור.
 - ג. פסול הוייתו (נעשה) ע"י אדם (סע' לט')** - מים שבאו למקווה ע"י אדם, אפילו שלא בכלי, כגון שהתיז ברגליו מבריכה וכד' - למדו בתורת כהנים שהם פוסלים את המקווה - "מה מעין בידי שמים אף מקווה בידי שמים".
- פתרונות מעשיים לבעיות הנ"ל:** אם הכלי מנוקב כבר אין את בעיה א' + ב', מכיוון שכבר לא חשיב כלי בשל הנקב וכיוון שהוא לא כלי כבר אינו מקבל טומאה (א"כ זה פשוטי כל מתכת המקבלים טומאה וכד') והוייתו בטהרה. אולם עדיין נשאר הבעיה של הוייתו ע"י אדם כי האדם לוקח הכלי המנוקב ומביא בו המים. כדי לפתור את בעיה ג' לש"ך (מו') כשלא ניחא ליה בנפילה כגון כשמרוקן המקווה לנקותו - שרי ולפי הט"ז לא כל שלא נפסק הקילוח = החיבור בין המקווה למים שבכלי (כי ע"י הנקב יש חיבור כל הזמן) אין בעיה של הוייתו ע"י אדם.

❖ הבדלים שבין פסול הויתו ע"י טומאה לפסול הוייתו ע"י אדם (חזו"א, יו"ד, סי' קל"ט ס"ק יא):

1. הוייתו ע"י אדם מדרבנן בעוד הוייתו ע"י טהרה הוא דא'.¹⁰³
 2. הוייתו ע"י טהרה היינו בנופלים ממנו ישירות למים אבל בהפסק אויר לא פוסל, בעוד שהוייתו ע"י אדם אפילו זורק המים מרחוק פוסל.
 3. הוייתו ע"י אדם פוסל בג"ל בעוד שהוייתו ע"י טהרה פוסל רק ברוב מקווה.
- הבדלים נוספים תמצא בשו"ת "היכל שלמה", עמוד צג'.

¹⁰³ לאו דווקא שנהיה בו חור וכד' אלא אפילו לדוג' שנשבר חלק מהדופן שלו ונעשה נמוך ועכשיו המים יוצאים זוחלין ממנו החוצה.

¹⁰⁴ המקור לפסול זחילה: תורת כהנים - "אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקווה מטהר בזוחלין, ת"ל אך מעין".

המקור לפסול זחילה במקווה שנפרץ: שנינו במשנה במקוואות, פ"ה, מ"ה - "נוטפין שעשאן זוחלין - סומך אפילו מקל, אפילו קנה, אפילו זב וזבה ויורד וטובל - דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו".

וכבר התבאר לעיל שנפסקה הלכה כר' יוסי, וכן התבאר לעיל בסעיף יג' (ע"ש בהערות) שנחלקו הראשונים בהסברת הגמ' והר"ש פירש את משנה זו שמדובר במקווה שנפרץ והחלו לצאת ממנו מים שהוא פסול משום הזחילה שבו אא"כ סגר את הפירצה ושנפסקה הלכה כר' יוסי שיכול לסגור את הפירצה רק ע"י דבר שאינו מקבל טומאה.

בתוך הסבר של הר"ש שלמד שפירצה של המקווה מחשיבה את המים שבו לשאובין - נחלקו הראשונים:

- **רא"ש** - לפירוש ר"ש צריך לומר דמיירי במקרה שאם לא יסתום את הפירצה (לא יעצור את הזחילה) - לא ישארו במקווה 40 ס'. אבל אם יישארו במקווה 40 ס' גם בלי שיסתום - מותר לטבול בו ואין בו פסול של זוחלין, כיוון שעיקר המקווה אינו זוחל במקרה כזה יהיה אפשר לסתום את המקווה אף בדבר המקבל טומאה. (נציין כאן שהרא"ש לא הסכים להסברו של ר"ש למשנה אלא הסבירה בדרך אחרת שהתבאר בסעיף מח' מט', אולם אמר את דבריו לשיטת הר"ש).
- **מרדכי** - החמיר לומר שאפילו אם יישארו 40 ס' במקווה גם אם לא יסתום - המקווה יהיה פסול משום זוחלין, מכיוון שסו"ס המקווה זוחל החוצה ועוד שהטבילה היא גם במים העליונים שהם בודאי זוחלין.

רמ"א - "ויש מחמירין אפילו אם ישארו מ' סאה עד הסדק, ויש לחוש לדבריהם לכתחלה לסתום הסדק (טור בשי"א וב" בשם המרדכי). וכל זה דוקא במקווה שאינה באה ממעיין, אבל אם היא באה ממעיין, אין לחוש לחילתה (ב"י בשם מהר"ק שורש קנ"ו). ואין יציאת המים קרית זוחלין, אלא כשאין חוזרין למקווה אבל כשיוצאין מעט וחוזרין שם, לא מקרי זחילה¹⁰⁵. (ריב"ש סימן רצ"ב)".

שו"ע - "ואם בא לסתום הסדק כדי שישארו בו מ' סאה, לא יסתום אותו בידו ולא בכל דבר המקבל טומאה; ויש מי שמתיר לסתום בכל דבר שמקבל טומאה"¹⁰⁶.

פסיקת ההלכה: השו"ע היקל כרא"ש שמקווה שנפרץ - כל שיישארו בו 40 ס' - כשר. אבל הרמ"א כתב להחמיר לכתח' כמרדכי - שגם אם יישארו 40 ס' - פסול.

דווקא במקווה: כל הסעיף הוא כמובן דווקא בפסול של מקווה, אבל מקווה שמחובר למעין ותורת מעין עליו - אין לו פסול של זוחלין.

¹⁰⁵ **מקווה שמימיו מגיעים עד שפתו וכשנכנס הטובל - יוצאים מהם החוצה:**

באופן פשוט יש פה דין של מקווה שנפרץ ותלוי במחל" שהובאה לעיל בראשונים ודין השו"ע לרמ"א - אם יש במקווה 40 סאה גם אם תכנס האשה וייצא מים - לשו"ע אין פסול של זוחלין שהרי פסק כרא"ש. אבל לרמ"א שפסק כמרדכי שגם אם בבור הטבילה יישארו 40 סאה עדיין יש פסול של זוחלין מכיוון שהמים יוצאים החוצה - אז גם כאן, אם כשהאשה נכנסת לטבול זוחלין המים מעל גדות המקווה אל מחוץ למקווה - יש פסול של זוחלין ואסור.

הרחבה בעניין זה: השו"ע בסעיף א' כתב - "וצריך שיהיה החריץ (הבור) שבו המים גדול יותר משיעור זה (מ-40 סאה) כדי שכשתכנס הטובלת ויתפחו המים - יישארו שם מ' סאה" - והיינו, שאם לא יישארו 40 ס' - יש פה פסול של זוחלין, אבל אם יישארו 40 ס', כגון שזה מקווה ענק ויש בו אלף ס' אלא שע"י טבילה יוצאים המים לחוץ - שרי לשו"ע, כי פסק כרא"ש שכל שיישארו 40 ס' אין פסול של זוחלין, אבל לשיטת הרמ"א נראה שאפילו במקווה ענק - שבוודאי יישארו 40 ס' גם אחרי שתטבול, מ"מ כיוון שע"י כניסתה זוחלים מים החוצה מעל גדות הבור - יש פה לכתח' פסול של זוחלין.

מחל" אחרונים בדין זה - בפת"ש (ג') דן בכך - וכותב בשם ה"מעיל צדקה" כפי שכתבנו בשיטת הרמ"א. אבל חכם אחד דחה דבריו וכתב שאף לשיטת הרמ"א - לא נחשב זוחלין בכה"ג, שכן רק כשהמים זוחלין בעצמם, כגון ע"י סדק שמוליכם החוצה - אז יש לאסור משום זוחלין, אבל כאשר האדם הוא הגורם למים לצאת ולזחול מעל גדות הבור החוצה - אין זה פסול של זחילה, אלא צריך זחילה עצמית במים.

¹⁰⁶ **בעיות מעשיות בסתימת המקווה ע"י דבר המקבל טומאה:**

- **נקב ניקוז שסותמו ע"י פקק** - הדבר מצוי שכדי להקל על ניקוי המקווה עושים בתחתיתו חור ניקוז וסותמים אותו ע"י פקק ממתכת/ מגומי. יש לדון האם פקק בכה"ג כשר לסתום חור ניקוז זה, שכן הרי אם לא יהיה שם פקק המים ייצאו החוצה ויהיה שם פסול של זחילה והפקק הוא שמונע מהמים לזחול. אזי השו"ע פסק שאין לסתום בדבר המקבל טומאה, אולם הביא את שיטת הרא"ש שהתיר באומרו שרק הבאה ע"י טומאה, אסורה, אבל מניעת זחילה לא מצינו שאסרה התורה. לכן, **בפקק של מתכת** מעיקר הדין אסור. אולם בפקק של גומי נחלקו האחרונים האם יש בו בכלל גדר של דבר המקבל טומאה, ובכך הקלו החזו"א (יו"ד, סי' קכו', ס"ק ז') **ושבט הלוי (ח"ד, סימן קטו')** אולם **כיום נהגו לרוקן את המקווה ע"י משאבות** לצאת ידי כל השיטות.
 - **בניית מעקה בדפנות המקווה ע"י ברגים שקובע בקיר המקווה** - מצוי הדבר שעל יד המדרגות של המקווה קובעים מעקה למנוע החלקה. הבעיה היא שאם הקיר של המקווה דק והבורג עובר דרך כולו - נוצר עכשיו חור במקווה שהמים היו יוצאים ממנו לולא הבורג ממתכת היה תקוע שם ונמצא שהבורג מונע זחילת מים החוצה והוא דבר המקבל טומאה. בנוסף יש לחוש שמא הברגים יגרמו לזחילה סמויה בפועל שאינה ניכרת לעין ולא ניתן להבחין בה (ועל אף שהשו"ע התיר זחילה סמויה, מ"מ הגר"א אסר בכך, כפי שיתבאר להלן).
- האחרונים נחלקו בשאלה זו** ועיקר מחלוקתם היתה האם ברגים ומסמרים חשיבי לכלי ומקבלים טומאה ואז אכן ישנה בעיה או שמא אין להם דין כלי ועוד שהם בטלים לקרקע של המקווה:
1. **הנוב"י היקל** - סתם כך מסמרות וברגים אינם נחשבים לכלים, כיוון שבפני עצמם אינם ראויים לכלום, ועוד שקובעם בקרקע ובכך הם בטלים אליה. ולכן אין לחוש בכה"ג ושרי.
 2. **הצמח צדק ומנחת יצחק החמירו** - חששו בזה לקבלת טומאה ולכן אין לתקוע לשיטתם ברגים במקווה.

סעיף נא' - זחילה שאינה ניכרת:

שו"ע - "ניקב המקווה ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט, כשר לפי שאין זחילתן ניכרת¹⁰⁷".

סעיף נב' - הכשרת מקווה בהשקה:

שו"ע - "הבא לערב מקווה פסול או חסר עם מקווה כשר, להכשירו; או ששניהם חסרים ובא לערבם להכשירם, צריך שיהא נקב שביניהם רחב כשפופרת הנאד¹⁰⁸ (וקילוח המים יהיה כרחב הנקב¹⁰⁹) (ריב"ש סימן רצ"ב בשם א' מהמפרשים וכן כתב הבית יוסף), ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר, אפילו רגע, נשאר לעולם בהכשרו, אפילו נסתם הנקב אח"כ. כל שיעמוד כשפופרת הנאד ממעטו, אפילו דבר שהוא מבריית המים. ספק אם הנקב רחב כשפופרת הנאד אם לאו, פסול. אם יש נקבים דקים הרבה, מצטרפין לכשפופרת הנאד, אם המקווה האחד שלם והשני חסר".

רמ"א - "ומותר לחפור מקווה בצד הנהר ולטבול בה, אף על פי שאין בה מ' סאה, דהא ארעא חלחולי מתחלחלת והואיל והוא סמוך לנהר ואנו חאין החלחולים שביניהם, שהמים באין מן הנהר דרך החלחול, דהיינו מנקבים דקים שבקרקע, הו"ו חבור (מרדכי ה"נ בשם ראבי"ה)".

שו"ע - "אבל אם שניהם חסרים, אין הנקבים הדקים מצטרפין לכשפופרת הנאד¹¹⁰ (וה"ה אם חלק מקווה בסל או שק, אם אין שיעור מקווה בצד אחד, פסול)".

הלכה למעשה: בשערי מקוואות (ס"ק ריח') כתב - "נהגו להיזהר שלא לתחוב ברגים ומסמרים בכותל המקווה במקום

המים (אלא רק למעלה מהם). בדיעבד שכבר קבעו את הבורג וא"א להוציאו-יש להקל".

¹⁰⁷ **הלכה למעשה: הגר"א (צו')** השיג על השו"ע, ויש שהבינו שהוא חולק עליו לדינא ושיש לפסול גם בכה"ג שלא ניכר אם לבסוף לא יישארו מ' סאה. משום כך נהגו היום לבנות את כותלי המקוואות אטומים היטב, ע"מ לא יהיה שום חשש של זחילה.

¹⁰⁸ **מקור ופרטי דין השקה: משנה במקוואות, פרק ו', משנה ז'** -

"**ערוב מקוואות כשפופרת הנוד** כעוביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן ספק כשפופרת הנוד ספק שאינה כשפופרת הנוד פסולה מפני שהיא מן התורה... כל שיעמוד כשפופרת הנוד ממעטה רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שהוא מבריית המים טהור".

הטעם שהשקה מועילה: נחלקו הראשונים מדוע מועילה השקה לטהר המים הפסולים:

- רא"ש, רשב"א - ההשקה מועילה כי המים הפסולים "נזרעים" במקווה הכשר ונעשים בכך בעצמם לכשרים.
- ר' ירוחם - השקה מועילה מטעם **החיבור** שבין המקווה הכשר לטהור.

נפק"מ:

1. **נפסק החיבור** - לפי הרא"ש, ברגע שהיה חיבור אפילו לרגע - נזרעו הפסולים ונעשו לכשרים ומעתה הם כשרים בפני עצמם. לפי ר' ירוחם כיוון שאין חיבור - חוזר המקווה לפסולו.
2. **האם מותר לפתוח ההשקה בשבת** - לסייעת הרא"ש יש בהשקה משום תיקון המים הפסולים ויש שאסרו לעשות כן בשבת (למרות שלמעשה גם לשיטת הרא"ש מותר לפתוח בשבת כי הכשרת המים לא נחשבת לתיקון), אבל לפי ר' ירוחם אין בכך בכלל תיקון ושרי לכ"ע.

פסיקת ההלכה: השו"ע פסק כרא"ש לקולא שכל שנתערבו המקוואות - שרי, אבל הש"ך כתב להחמיר לכתח' כרי"ו.

¹⁰⁹ **האם שפה"נ צריכה להיות גם מלאה כמים: מהרמ"א עולה** שגם קילוח המים המחברים צריך להיות כשפה"נ, **כדעת ר"ש ור"י**.

אבל יש שחלקו כר"ת הסבור דשיעור הנקב כשפה"נ אבל שיעור המים הצפים סגי בטופח עמ"נ להטפוח בלבד.

¹¹⁰ **צירוף נקבים לשיעור שפופרת הנאד:** מה דין רשת/חתיכת בד וכד' שיש בה נקבים קטנים שסה"כ מצטרפים לשפופרת הנאד והיא המפרידה בין 2 המקוואות?

מסכת חגיגה, דף כב' עמוד א' -

"דאמר רבא: סל וגרונתי שמילאן כלים והטבילן - טהורין, ומקווה שחלקו בסל וגרונתי - הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא, ובעינן דאיכא ארבעים סאה במקום אחד" - מגמ' זו מבואר שמצד אחד סל וגרונתי אינם חוצצים לעניין כלים שבתוכם, ומצד שני מפרידים וחוצצים הם בין שני צידי המקווה.

סעיף נג' - הכשרת מקווה שאוב בהשקה:

שו"ע - "הבא להכשיר מקווה שאוב ממקווה שלם שאינו שאוב, אף על פי שאינו משיקו אלא כשערה, כשר ואפילו אין מי ההשקה חוץ פני האויר"¹¹¹.

רמ"א - "ודוקא בפסול שאיבה שהיא מדרבנן"¹¹², אבל בפסול דאורייתא בעינן כשפופרת הנאד (ת"ה ור"ש במקוואות) כמו שנתבאר; ואפילו בפסול שאובה יש חולקין (טור והרא"ש), וכן ראוי להורות"¹¹³.

סעיף נד' - כותל בין שני מקוואות שנסדק:

שו"ע - "כותל שבין ב' מקוואות שנסדק מצד זה לצד זה, אפילו כל שהוא לשתי, מצטרף לערב שני המקוואות להכשירם; ואם לערב, אינם מצטרפים עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנאד"¹¹⁴, ואם נפרץ הכותל למעלה זה לזה על חום כקליפת השום ועל חוב כשפופרת הנאד, כשר"¹¹⁵.

המרדכי ביאר בשם הראב"ה שיש לחלק - במקרה שיש מקווה שלם ורק רוצים לחבר אליו מים נוספים הם טפילים לו - סגי בחיבור של נקבים דקים המצטרפים יחד לשפה"נ. אבל במקרה שרוצים לחבר ב' מקוואות חסרים - בעינן חיבור שלם ומעולה של כשפה"נ. וכך פסק כן בשו"ע - שאם יש מקווה שלם אז מצטרפים הנקבים הקטנים לשפה"נ, אבל אם יש שני מקוואות חסרים - אין הם נכשרים אלא בחיבור של שפה"נ כפי שהיא. אמנם, הרבה מן האחרונים חלקו וכתבו שדין זה אינו מקובל לדעת רוב הראשונים וממילא יש לחוש לראשונים הסוברים שלעולם לא מועיל חיבור של הרבה נקבים קטנים לשפה"נ. וכך פסקו הלכה למעשה.

הנחת רשת סינון על חור ההשקה: דין זה הוא נפק"מ גדולה לשאלה זו כגון שרוצה להניח בו רשת למנוע כניסה של לכלוך - שאמנם לשיטת השו"ע יהיה מותר שכן באוצר ההשקה יש מקווה כשר והוא עכשיו מתחבר למקווה פסול ואז אפילו הרבה נקבים מצטרפים, אבל הלכה למעשה ע"פ האחרונים - שאנו חוששים שלעולם אין לחבר הרבה נקבים קטנים לשיעור שפה"נ ולכן רשת כזאת תפסול את החיבור בין המקוואות וממילא תהיה פסולה כל טבילה בה.

¹¹¹ מקורו במשנה במקוואות, פרק ו', משנה ח' -

"מטהרים את המקוואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב, כיצד מביא סלון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה דין...".

הראשונים ביארו הטעם שכאן היקל שמספיק אפילו חיבור כשערה בעוד שבסעיף קודם הצרכנו השקה של כשפה"נ - כי פה איירי בפסול של שאיבה שהוא רק מדרבנן אז הקלו בו להשקה בשערה בלבד.

פסיקת ההלכה: השו"ע היקל שאפילו השקה בכשערה מספיקה. אבל הרמ"א כתב שראוי להחמיר כשיטה האומרת שלא מועיל חיבור בכשערה ונחלקו הש"ך והט"ז בהסברתו האם החומרא היא גם בפסול דרבנן (ט"ז) שלא תועיל השקה בכשערה או שבפסול דרבנן מסכים למחבר שהיו חיבור בכערה ורק חולק כשיטתו בסעיף ג' - שפסול שאובים הוא מדאורייתא (ש"ך).

¹¹² דהיינו שרוב המים כשרים ומיעוטם שאוב כמבואר לעיל בסעיף ג'.

¹¹³ שתי הבנות אפשריות בדברי הרמ"א - "ואפילו בפסול שאובה יש חולקין" עם נפק"מ גדולה להלכה:

- ש"ך - החולקים הם אלו הסוברים שאם רוב המים שאובים יש פסול דאורייתא ולכן לא יועיל חיבור של כשערה. לפי הבנה זו אין חידוש בדברי הרמ"א אלא תלוי בשאלה האם יש כאן פסול דאורייתא או דרבנן.
- ט"ז (וכנלע"ד) - החולקים סוברים שאפילו בפסול שאיבה מדרבנן יש להחמיר שלא מועיל חיבור של כשערה.

¹¹⁴ מקוואות, פרק ו', משנה ט' - "כותל שבין שתי מקוואות שנסדק לשתי מצטרף ולערב אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד, ר' יהודה אומר חלוק הדברים. נפרצו זה בתוך זה על חום כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנוד". הסבר: המשנה מחלקת בין כותל שנסדק השתי שלו לכותל שנסדק ה"ערב" שלו. במקרה שנפסק ה"שתי" - מספיק סדק כל שהוא ובמקרה שנסדק ה"ערב" צריך חיבור של כשפה"נ.

הראשונים נחלקו מה נחשב "שתי" - האם לאורך המקווה או לרוחבו.

שו"ע פסק כמשנה אולם הש"ך והט"ז כתבו שכיוון שלא פירש השו"ע מה נחשב "שתי" - לכן יש להחמיר כשתי השיטות בראשונים.

רמ"א- "וה"ה אם היה גל של עפר בין ב' המקוואות, אם נטל מגובה הגל מעט עד שמקלחין זה לזה כרוחב שפופרת הנאד ברום קליפת השום, סגי דלא בעינן כמלא שפופרת הנאד אלא בנקב (מרדכי ה"נ)¹¹⁶."

סעיף נה'- שלשה מקוואות חסרים זה בצד זה:

שו"ע- "שלשה מקוואות שיש בשנים מהם בכל אחד עשרים סאה מים כשרים, ובאחד מהם עשרים סאה מים שאובין, ועומדין זה בצד זה, אם השאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בהם ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד, הוכשרו שלשתם¹¹⁷, כיון שפעם אחת היו מחוברים ביחד מ' סאה מים כשרים, ואותם שטבלו בהם, טהורים. ואם השאוב באמצע, שאין שני הכשרים יכולין להתערב אלא על ידו, לא הוכשרו אלא נשאר כמו שהיו תחלה¹¹⁸ ואותם שטבלו בהם לא נטהרו¹¹⁹."

סעיף נו'- שני מקוואות של כ' סאה הצמודים זה לזה:

שו"ע- "שני מקוואות של כ' סאה, אחד שאוב ואחד כשר, ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם, אפילו אדומים והלבינום או לבנים והאדימו, המקוואות כמות שהיו¹²⁰ והטובלים כמות שהיו."

סעיף נז'- המערב למקווה כמקווה ודין גל שנתלש ממקווה:

שו"ע- "כל המערב למקווה הרי הוא כמקווה ומטבילין בו. גומות הסמוכות לפי המקווה ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהם מים מעורבים עם מי המקווה כשפופרת הנאד, מטבילין בהם."

רמ"א- "ולכן כלי המונח בצד המקווה, מנענע בידו המקווה כדי שיעשה גל במים ויעבור על הכלי, ועולה לו הטבילה; ובלבד שלא יעקור הגל ממקומו, אלא יהא מחובר למקווה¹²¹. (כ משמע בפ"ז דמקוואות לדעת המפרשים)."

¹¹⁵ אע"פ שבד"כ כדי לחבר בין 2 מקוואות הצרכנו שיעור של שפה"נ, כאן נלמד שאם החיבור נעשה ע"י חיבור מלמעלה במקום החשוף לאוויר - בכה"ג מספיק שגובה החיבור יהיה רק כקליפת השום ורוחבו כשפופרת הנאד, ולא צריך שגם גובהו יהיה כזה.

סיכום שיעורים בחיבור המים:

- **שפה"נ(נב')**- מקווה חסר או פסול שמחברו לכשר צריך חיבור של כשפה"נ.
 - **שערה(נג')**- מקווה שאוב שאיסורו רק מדרבנן הקלו לחברו רק בשערה, והרמ"א כתב שטוב להחמיר בכך לכתח' להצריך גם שפה"נ.
 - **סדק(נד')**- כותל בין 2 מקוואות - אם הסדק הוא בשתי מספיק בכל שהוא.
 - **קליפת השום(נד')** - כותל שנפרץ בראשו ומתחבר למקווה אחר מספיק גובה של קליפת שום ורוחבו של שפה"נ.
- יש לשים לב-** שכל הדינים הללו זה בחיבור שבין 2 מקוואות, אבל בחיבור בין מעין לבור שאובים וכד' - סגי בחיבור כל שהוא כדי לטהר הבור, ואפילו רבו השאובים על הזוחלין(סעיף יא').
- ¹¹⁷ אין הכוונה כמובן שיכול עכשיו לטבול בכל אחד מהם בפני עצמו, שהרי כעת אינם מחוברים ויש בכל אחד מהם רק עשרים סאה, אלא הכוונה היא שיכול להוסיף על כל אחד מהם כמות של מים כשרים להשלימם ל-40 סאה וכשרים.
- החידוש הוא** שגם המקווה השאוב נעשו מימיו כשרים ואין צריך להחליף כולו כדי להכשירו אלא מרבה עליו מים כשרים לשיעור של 40 סאה ושרי גם המקווה הזה.
- ¹¹⁸ דהיינו שנשארו המקוואות הכשרים - בכשרותם וכל שיוסיף עליהם שיעור של מים כשרים שיגיעו ל-40 סאה - כשר. הסיבה בגללה לא נפסלו הכשרים (שהרי נגעו בהם השאובים ולא היה בהם שיעור של 40 סאה) היא כי השאובים הגיעו דרך המשכה ועוד שאומרים שכל מים חזרו למקום שהיו בו וכל אחד דוחה את חברו מלעבור ולהכנס לבור שלו וממילא אין חשש תערובת אלא במקום שנוגעים זה בזה ושם בטל השאוב ברוב.

¹¹⁹ השו"ע פסק כמשנה במקוואות פ"ו, מ"ג.

¹²⁰ דהיינו שהכשר כשר להוסיף עליו מים כשרים שיגיע ל-40 סאה. ואע"פ שנתערבו בו שאובים - לא פסלו אותו כפי שהתבאר הטעם בסעיף הקודם - שהשאובים באורק דרך המשכה, ועוד שהחשש הוא רק במקום נגיעתם ושם בטלים הפסולים ברוב הכשרים.

סעיף נח' - טבילה בחורי המערה ובסדקיה:

שו"ע- "חורי המערה וסדקי המערה, מטבילין בהם אף על פי שאין המים שבהם מעורבים עם מי המקווה (אלא) בכל שהוא"¹²².

סעיף נט' - עוקה שבתוך המקווה:

שו"ע- "עוקה (פי' חפירה) שבתוך המקווה, אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה ובין המקווה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה, אין מטבילין במים שבועוקה עד שיהיו מעורבין עם המקווה כשפופרת הנאד; ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה, אפילו אינם מעורבים אלא בכל שהוא, מטבילין בהם"¹²³.

¹²¹ **מקוואות פרק ז', משנה ז'** - "מחט שהיא נתונה על מעלות המערה היה מוליך ומביא במים כיון שעבר עליה הגל טהורה". **העמיד** הרא"ש **משנה זו בתנאי** - "ובלבד שלא יתלש הגל דאז לא היה מטהר אם אין בו 40 סאה, אלא מצד אחד מחובר למקווה". מפשט דברי הרא"ש עולה שאם הגל נתלש לגמרי אינו מטהר אלא כ"ש בו 40 סאה, אבל אם הוא מחובר למקווה אפילו בפחות מכך מהני. והסברא היא שכל עוד הוא מחובר חשיב כמעין המטהר בכלשהו.

באיזה מקרה גל שנעקר ממקווה מטהר - מחל"א אחרונים:

- **ט"ז(עד')** - אם הגל נעקר ממקווה צריך 40 סאה(כפשט דברי הרא"ש), ואם נתלש ממעין - כשר הגל אפילו בכל שהוא.
 - **ש"ך(קכג')** - חולק על הט"ז וסובר שגל שנעקר ממקווה אינו מטהר בכל גווי כי יש בו פסול של זוחלין אלא מה שהתירה המשנה זה בגל שבא ממעין, ואע"פ שהוא בא ממעין אינו מטהר בכל שהוא - שכיוון שנתלש צריך שיהיה בו 40 סאה.
- סיכום:** לש"ך כדי שהגל יכשיר צריך שגם יבוא ממעין וגם יהיו בו ארבעים סאה **בעוד שלט"ז** מספיק אחד מהם כדי להכשיר - או שיבוא ממעין בכל שהוא או ממקווה וארבעים סאה.
- ❖ **מדוע אין פסול של הוייתו ע"י טומאה כאשר האדם גורם לגל?** כיוון שהאדם לא נגע במים המטהרים אלא רק באו מכוחו ע"י שנענע ידיו במקווה. ויש חולקים שיש פסול הוייתו ע"י טומאה(תוס' יו"ט, מ"ז, פ"ז).

נפק"מ למעשה - אשה היושבת על מדרגות המקווה ועלה עליה גל וכיסה את כולה:

לפי הט"ז, אם היה בגל שנעקר מן המקווה 40 סאה - עלתה לה הטבילה, אבל לש"ך בכל גווי לא כשר גל ממקווה משום שנחשב לזוחלין.

אבל אם זה אירע בים - לש"ך מהני אם יש בגל 40 סאה, ואילו לט"ז מהני כל שכיסה את כולה, אפילו אין בו מ' סאה.

¹²² **מקוואות פרק ו', משנה א'** - "כל המעורב למקווה כמקווה חורי המערה וסדקי המערה מטביל בהם כמה שהם (= אפילו אינם מחוברים למקווה אלא בכל שהוא)..."

¹²³ **שם, בהמשך המשנה** - "עוקת המערה אין מטבילין בה אלא אם כן היתה נקובה כשפופרת הנוד, אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהיא מעמדת עצמה אבל אם אינה מעמדת עצמה מטבילין בה כמה שהיא".

מהי "עוקת המערה": נחלקו הראשונים מהי עוקת המערה שצריך בה חיבור של שפה"נ וכן מתי לדברי ר' יהודה לא צריך בה אלא חיבור כל שהוא:

- **ר"ש, רא"ש** - מדובר במעין שוקת/ שקע קטן שאינו כלי, הצמוד בצד הבור - וצריך חיבור של כשפה"נ להכשירה. ר' יהודה מחדש שאם יש חיבור משמעותי בין העוקה למקווה כגון שכשמיגעים מ' סאה למקווה תמיד מתמלאת גם העוקה - כשרה בחיבור של כל שהוא.
- **רמב"ם** - עוקת המערה היא גומא תחת המקווה - כעין מחבוא. רבי יהודה מחדש שאם גג העוקה (שהוא בעצם רצפת המקווה) חזק ויציב - אז הם שתי ישויות נפרדות וצריך כשפה"נ, אבל אם הקרקע רעועה - סגי בחיבור כל שהוא.

נפק"מ בין השיטות: גומות שבצד המקווה והכתלים של המקווה אינם חזקים ועובר שם תמיד מים לגומות - לר"ש ורא"ש מספיק חיבור בכלשהו ולרמב"ם צריך כשפה"נ כי לא חשיב עוקה אלא מה שתחת המקווה.

פסיקת ההלכה: השו"ע פסק כרמב"ם.

סעיף ס' - מים זוחלין אינם מערבין (מחברין) מקוואות:

שו"ע - ג' גומות שבנחל, התחתונה ועליונה של כ' סאה, והאמצעית של מ', ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל, אף על פי שהוא נכנס לתוך ויוצא מתוכו, אין זה עירוב ואין מטבילין אלא באמצעית, שאין הנזחלין מערבים אא"כ עמדו¹²⁴.

סעיף סא' - הכופת ידיו ורגליו:

שו"ע - הכופת ידיו ורגליו וישב לו באמת המים, אם נכנסו מים דרך כולו¹²⁵, טהור.

סעיף סב' - טבילה במקווה שיש בו מ' סאה מצומצמת:

שו"ע - מקווה שיש בו מ' סאה מצומצמת, האדם הטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו, שלא יחסרו המים בקפיצתו בתוכו; ולא יטבל בו פעמים זה אחר זה; טבלו בו שנים זה אחר זה, אף על פי שרגליו של ראשון נוגעות במים, השני בטומאתו¹²⁶, שהרי חסרו המים מארבעים סאה.

¹²⁴ מקורו בתוספתא (פ"ג, ה"ג) - שם נחלקו התנאים - ר' יהודה, ר' מאיר וחכמים, ופסק הרמב"ם כחכמים - שאין מטבילין אלא באמצעית, שאין המים הנזחלין מערבין אא"כ עמדו.

מכאן ראה שפסול זוחלין הוא במים עצמם ולא רק בטבילה שבהם.

מעין הש"ך (קכט') כתב שמעין מערב אף בזוחלין.

¹²⁵ היינו שצריך לבדוק שאע"פ שכפת ידיו - המים עברו בכלולו ורק אז טהור.

¹²⁶ מה דינו של האדם השני שטבל בזמן שרגליו הראשון היו בפנים:

תנן במקוואות, פרק ז', משנה ו' - "מקווה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, ירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור והשני טמא, רבי יהודה אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור"

בגמ' בחגיגה, דף יט, א', הובאו 2 לישנות ביחס למשנה זו - במה מדובר שהם חולקים (חכמים ור' יהודה):

1. **לישנא קמא** - כל המחלוקת ביניהם היא בדיני דרבנן אבל מטומאה לטהרה דברי הכל - השני טמא.

2. **לישנא בתרא** - מחלוקתם היא מטומאה לטהרה שהיא חמורה, אבל בשאר דברי דרבנן - דברי הכל השני טהור.

מחלוקת הראשונים: הראשונים נחלקו בדין אדם שני שטבל בעוד רגליו הראשון בפנים ויש שתלו מחלוקתם בלישנות הנ"ל שבמסכת חגיגה:

- **רי"ו, טור** - פסקו כר' יהודה, שאם היו רגליו של ראשון נוגעות במים - אף השני טהור. **הב"י ביאר טעמים** - שיתכן שפסקו כלישנא בתרא במסכת חגיגה - שכל מחל" חכמים - ר' יהודה היא רק מטומאה לטהרה שזה חמור, אבל בשאר דברים כולם מודים שכשר.

- **רמב"ם, ראב"ד** - פסקו כחכמים - שהשני שטבל לא עלתה לו טבילה, וככל הנראה פסקו כלישנא קמא שבמילי דרבנן נחלקו חכמים ור' יהודה והלכה כחכמים. **טעמים של חכמים הוא ככל הנראה כי המים שעל האדם הם עליו בגדר של "טופח עמ"נ** להטפח, שלשיטתם לא היו חיבור.

פסיקת ההלכה: השו"ע פסק כרמב"ם וסיעתו - שלא עלתה הטבילה לשני.

ההבדל בין אדם (סע' סב') לבגד (סע' סג'): הקשו האחרונים - לפי פסיקת השו"ע שהאדם השני שטבל לא עלתה לו טבילה אפילו שרגליו הראשון היו בתוך המקווה - מדוע בסעיף הבא כן כשרה הטבילה במקרה של בגד עבה שיש בתוכו מים מהמקווה והוא כן נחשב למחובר? **תירץ ריב"ש** - הבגד הוא עבה ובלוע מים לתוכו ולכן כל שחלק ממנו במים - כולו מחובר ונחשבים המים שבו למי מקווה, אבל באדם שאין המים בלועים בעצמותיו ובתוכו אלא רק נמצאים על פניו, על שטח גופו - זה שרגליו בתוך המקווה לא אומר שכל המים שעליו נחשבים לתוך המקווה כיוון שהחיבור הוא של טופח עמ"נ להטפח שאינו חיבור לענין זה.

הט"ז כותב (עז') שיתכן ששאלה זו היא שהביאה את הטור לפסוק שדין מים שעל האדם כדין מים שבתוך הבגד - ששניהם נחשבים לחיבור.

סעיף סג' - הטבלת בגד וכלי במקווה מצומצם:

שו"ע - "הטביל בו בגד עבה שהמים נבלעים בתוכו, כל זמן שהבגד נוגע במקווה, הוא כשר אף על פי שזבו ממנו שלשה לוגין למקווה¹²⁷; העלהו ממנו, פסול, שנעשה שאוב מהמים שירדו מהבגד לתוכו¹²⁸; ואם מטביל בו יורה או שאר כלים, מורידן לתוכו דרך פיהן, שלא ינתזו המים כשמכניסן לתוכו ונמצא שהוא חסר, ומעלהו דרך שוליו כדי שלא ישאר בו מהמים ויחסר מהמקווה¹²⁹".

רמ"א - "כל המים שבכלי, וגם שהמים שבכלי יהיו שאובים, ואם יפלו אח"כ למקווה יפסלו אותה מאחר שלא נשאר בה כשיעור מקווה¹³⁰ (מלשון הרמב"ם)".

סעיף סד' - המטביל כר וכסת:

שו"ע - "המטביל כר או כסת במקווה שיש בו מ' סאה מכוונת, כיון שהגביה שפתותיה מהמים נמצאות המים שבתוכן שאובין; כיצד יעשה, מטבילן ומעלן דרך שוליהן¹³¹. אבל הקופה והשק, מטבילן ומעלן כדרך ואינו חושש¹³²".

¹²⁷ שנינו **במקוואות, פרק ז', משנה ו'** - "הטביל בו את הסגוס והעלהו מקצתו נוגע במים טהור הכר והכסת של עור כיון שהגביה

שפתותיהם מן המים המים שבתוכן שאובין, כיצד יעשה מטבילן ומעלה אותם דרך שוליהם"

¹²⁸ **היחס בין סגוס לכלי מנוקב(סע' מ')**: נשאלת השאלה מדוע בסגוס אם הרימו ונותק מן המקווה המים שבו נחשבים לשאובים ופוסלים

המקווה בעוד שכלי מנוקב שהרימו ונפלו ממנו מים - אין בעיה או פסול של שאובים?

תירוצ' ע"פ שיטת הט"ז - לעיל בסעיף מ' חידש הט"ז שבכלי מנוקב אין בעיה של פסול "הוייתו בידי אדם" וכד' מכיוון שהמים תמיד נשפכים דרך החור למקווה ותמיד נחשבים למחוברים משא"כ הכא בסגוס - שאין המים יוצאים ממנו מעצמם אלא ע"י האדם שסוחטו וכד' - פוסלים מימיו.

¹²⁹ **תוספתא, פ"ה, ה"י** - "הטביל בו(במקווה מצומצם) יורה גדולה הרי זו טמאה מפני שהמים מקלחין".

נחלקו הראשונים מדוע היורה טמאה:

- **ר"ש** - המים שבכלי נעשים שאובים ופוסלים המקווה, כי יש בו בדיוק 40 ס' ועכשיו נעשו חלק מהם שאובים.

- **רמב"ם** - מפני שהמים ניתזים ויוצאים חוץ למקווה ונמצא חסר מ- מ' סאה.

נפק"מ - האם מותר להכניס את היורה דרך צידה? לפי הר"ש יהיה אסור כי גם על דרך הצד נכנסים מים לכלי ונחשבים לשאובים. ואילו לפי הרמב"ם נראה שמותר כי ס"ס ע"י זה לא ייצאו מים לחוץ.

פסיקת ההלכה: משהו"ע נשמע שפסק כרמב"ם שכן כתב "שלא ינתזו המים..." , **אבל הש"ך החמיר** לחוש לשיטת הר"ש וממילא יש להכניסה רק דרך פיה ולא על הצד.

¹³⁰ הרמ"א מאריך כאן להסביר מה מועיל שמכניס הפוך, הרי אם חושש למים שייצאו - גם מים שעל גוף היורה מבחוץ יש לחוש ליציאתם.

והסביר הרמ"א שבוודאי בכל דרך שמכניס את הכלי יש בעיה של חיסרון מים מהמקווה ולא תועיל טבילה,

אלא שהשאלה היא האם ע"י שיתווספו אחרי כן מים ע"י גשמים וכד' יוכל לטבול: אם הכניס את הכלי הפוך, אע"פ שיצאו מים - כל שיכנסו אחרי כן מי גשמים וכד' וישלימו לשיעור של מ' סאה - שרי. אבל אם מכניס את הכלי כדרכו - נכנסים לתוכו מים ונעשים שאובים וממילא אם פחתו מהמקווה ג"ל והם יושלמו עם הג"ל שנשאבו לכלי - נמצא כל המקווה פסול, ואף אם יתווספו לו אחרי כן מי גשמים זה לא יועיל מכיוון שכולו נפסל ויש להוציא את כולו ועוד משהו(כמבואר בסעיף כב').

לפי הסבר זה יש לחוש ג"כ שלא יטבילו על הצד שכן גם אז יש לחוש למים שאובים.

¹³¹ לעיל **בסעיף מ'** נפסק שכלי מנוקב שהעלה מן המקווה - אין המים היוצאים ממנו פוסלים, ואילו כאן אנו רואים שכשמרים את הכר -

המים שיוצאים ממנו פוסלים?

יש לתרץ ע"פ הט"ז(מז') - ששם איירי שהמים יוצאים מעצמם לכן אינו פסול, אבל כאן המים יוצאים מהכר והכסת ע"י סחיטת האדם ואינם מחוברים כל הזמן למקווה לכן נחשב להייתו ע"י אדם שאסור, משא"כ בכלי מנוקב שכתב הט"ז שם שכיוון שהוא כל הזמן מחובר למקווה לא היו פסול של היותו ע"י אדם.

¹³² **דין קטפרס:** אגב הדיון במים היוצאים מבגדים וכד', דנים הפוסקים בדיון קטפרס.

סעיף סה'-מקווה שמימיו מתמעטים:

שו"ע- "מקווה שהוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה (וטבלה ב), צריכה לחזור ולטבול כל זמן שלא ידענו בודאי שבשעה שטבלה היה בו מ' סאה¹³³; אבל אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטין כל כך שיעמדו על פחות מארבעים סאה, אף על פי שפעמים שמימיו עולין ופעמים מתמעטין, אינה צריכה לחזור ולטבול¹³⁴; ומכל מקום כשר הדבר לעיין¹³⁵ קודם טבילה אם יש בו ארבעים סאה (ועיין לקמן סעיף ע"א)".

סעיף סו'- מקווה שמימיו מרודדין:

שו"ע- "מקווה שמימיו מתפשטין ואינם יכול להתכסות בו, נתן בו מצד אחד אבנים או חבילי עצים, כדי שיקבצו מימיו אל מקום אחד ועלו בענין שיוכל להתכסות בו, ובלבד שלא יחלקו כל המקווה; אבל בכלים, פסול".

רמ"א- "ואפילו אם יכולה להתכסות במים, אם אין המים עמוקים עד טבורה ולמעלה ממנו זרת, לא תטבול בה לכתחלה שמא לא תטבול יפה (ב"י בסימן קצ"ח בשם תשובת הרשב"א וכ"כ רשב"ץ). מיהו אם אין מקווה אחרת וא"א לתקן, אפילו צריכה להשתטח על פניה מחמת שאין המים עמוקים, אם מתכסה גופה בדרך זה בפעם אחת, טובלת שם (תשובת הרשב"א סימן תתי"ח) וע"ל סימן קצ"ח¹³⁶".

קטפרס פירושו מים המחברים בין מקוואות ע"י ירידה במדרון או במקום משופע מאוד. ישנה מחלק' מאוד גדולה האם קטפרס הוא חיבור או לא, דהיינו האם חיבור של 2 מקוורות/ בריכות מים ע"י מים היורדים במדרון נחשב לחיבור או לא. **הגמ' בגיטין טז' אומרת**- "הניצוק והקטפרס ומשקה טופח- אינו חיבור", ופירושו- שיש כאן ג' סוגים של חיבורים בין בריכות מים שכל אחד מהם לא חשיב חיבור לענין צירוף המקוואות והכשרתם לשיעור של 40 סאה. הניצוק פירושו מים שיורדים באויר כמו ממפל, הקטפרס הוא ירידה של מים במדרון משופע כאשר בראש ההר יש למשל בריכה של מים שרוצה לחברה לבריכה שיש בתחתית ההר, והטופח פירושו מים שאינם מספיק לחים בשביל להרטיב דבר שנוגע בהם. על כל אלו אומרת הגמ'- שאינם נחשבים לחיבור בין 2 המקוואות.

מצד שני, ישנם 2 מקורות אחרים בהם רואים שקטפרס הוא כן חיבור- 1. משנה במקוואות- "מטהרין את המקוואות העליון מן התחתון"- והיינו אע"פ שהחיבור הוא במים משופעים- הרי שע"פ המשנה חשיב חיבור! 2. מהגמ' בחגיגה גם משמע שקטפרס הוא חיבור.

נחלקו הראשונים הלכה למעשה בתירוץ סתירה זו:

1. **ר"ת**- בחיבור בין 2 מקוואות חסרים- קטפרס אינו חיבור, אבל בחיבור בין מקווה שלם וכשר למקווה חסר- הוא חיבור.
2. **ר"י**- מה שאמרו שקטפרס לא הוא חיבור היינו דווקא לענין טומאה וטהרה החמור, אבל לענין סתם מקוואות- הוא חיבור, כעולה מהמשנה המפורשת במקוואות שמטהרים העליון מן התחתון.

למעשה, הבינו ה"ט"ז והגר"א **המשו"ע** שקטפרס לא הוא חיבור. אבל במילי דרבנן אפשר לסמוך שהיו חיבור.

דין קטפרס בנהרות- הקשו הראשונים- אם קטפרס לא הוא חיבור- כיצד ניתן לטבול בנהרות- הלא נהר הוא משופע וא"כ הוא קטפרס שאינו חיבור ואיך טובלים בו?

- **המרדכי תירץ**- בנהר זה דין מיוחד שאין בו כלל דין קטפרס שאינו חיבור מכיוון שאין לחשוש שמי הנהר יופסקו. ולכן בנהר אין דין קטפרס כלל.
- **הראב"ה תירץ**- שרק לענין טבילה למעלה ממנו (כשאינו למעלה מהקטפרס מ' סאה) הוא שאמרו קטפרס לא הוא חיבור, אבל לענין טבילה למטה מהקטפרס- שרי מכיוון שבזה נאמר "גוד אחית".

¹³³ מצד אחד יש פה חזקה דמעיקרא שהמקווה שלם ואפילו עכשיו יש בו 40 סאה- כיוון שדרכו להתמעט הרי שזו חזקה העשויה להשתנות ועוד שיש כאן חזקת טומאה של הטובלת ולכן לא עלתה הטבילה.

במקרה שכשעלתה מן הטבילה לא היו 40 סאה- יתבאר לקמן בסעיף ע"א- שאין להקל בנמצא חסר אחר טבילה.

¹³⁴ שהעמד את המקווה על חזקתו.

¹³⁵ שלא סומכים על החזקה במקום שיכול לברר.

¹³⁶ **מקוואות, פרק ז', משנה ז'**- "מקווה שמימיו מרודדין- כובש אפילו חבילי עצים אפילו חבילי קנים כדי שיתפחו המים, ויורד וטובל".

וכ"פ השו"ע **אלא שהוסיף**- א. שיזרה שמה שמניח לא יגרום לחציצה בתוך המקווה. ב. שלא יגביה את מי המקווה ע"י כלים.

טעם הפסול בחלוקת המקווה ע"י כלים: נחלקו האחרונים מדוע אסר השו"ע להגביה את המקווה ע"י כלים:

סעיף סז'¹³⁷ - ספק במים שאובים:

שו"ע - "ספק מים שאובים, טהור. כיצד, מקווה שנסתפק אם נפלו לו מים שאובים או לא נפלו; ואפילו ידע בודאי שנפלו, ספק יש בהם ג' לוגין ספק אין בהם; ואפילו ידע בודאי שיש בהם ג' לוגין, ספק שהיה במקווה שנפלו בו מ' סאה ספק לא היה, ה"ז כשר".

סעיף סח' - ספק נוסף במים שאובין:

שו"ע - "ב' מקוואות, אחד יש בו מ' סאה, ואחד אין בו; נפלו ג' לוגין מים שאובין לאחד מהם ואינו יודע לאיזו מהם נפלו, ספקו טהור מפני שיש לו במה יתלה; היו שניהם פחותים ממ' סאה ונפלו לאחד מהם ואין יודע לאיזה מהם, כל אחד משניהם פסול שאין לו במה יתלה"¹³⁸.

סעיף סט' - מקווה שהניחו ריקן ומצאו מלא:

שו"ע - "מקווה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא, כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקווה"¹³⁹ (ועיין לעיל ריש סימן זה מה שכתבתי בזה).

סעיף ע' - ספק בצינור המקלח למקווה:

שו"ע - "צנור שמקלח למקווה והמכתשת נתונה בצדו, ספק מהצנור למקווה ספק מהמכתשת למקווה, הרי זה פסול מפני שהפסול מוכיח; ואם יש במקווה רובו מים כשרים, הרי זה כשר שזה ספק מים שאובים, שהרי יש שם מקווה כשר קבוע"¹⁴⁰.

-
- **ט"ז** - אם יגביה ע"י כלי הרי שהיית המקווה ע"י טומאה ואסור.
 - **ש"ך** - דוחה את הט"ז שכן המקווה עצמו טהור ואין בו בעיה של הוייתו ע"י טומאה, אלא הבעיה היא שכיוון שאין הכלים נקב כשפה"נ זה נראה כמחלק את המקווה.
 - **נפק"מ** - לט"ז משמע שעצם המקווה לא כשר בעוד שלש"ך משמע שהמקווה כשר אלא שיש בעיה בטבילה עצמה.
 - **הקדמה**:¹³⁷ לעיל בסעיף ג' הובאה מחל" ראשונים האם מקווה שרובו שאוב פסול מדאו' או מדרבנן:
 - **לשיטת רש"י, ר"ת ועוד** - אם רובו שאוב אסור מדאו'. כן פסק הרמ"א במפורש, בסעיף ג'.
 - **אבל לשיטת הרמב"ם, ר"י ועוד** - אפילו כולו שאוב כשר מהתורה. כן נראה שפסק השו"ע (נלמד מסעיף ג').
- הסעיפים הבאים יעסקו בספק של שאובין שבו יש להקל כיוון שהוא מדרבנן (כל אחד לפי שיטתו).
המקור לדיון בספק שאובים הוא **במשנה במקוואות, פ"ב, מ"ג** - "ספק מים שאובין שטהרו חכמים - ספק נפלו ספק לא נפלו, אפילו נפלו - ספק יש בהם מ' סאה ספק אין בהם".

האם שאובין פסולים מהתורה או מדרבנן - נפק"מ:

1. מקווה של נכרים (סע' ד') - האם מה שהתירו להשתמש בו הוא משום שזה ספק דרבנן שמא מילא המקווה בידיו או שפסול שאובים מדאו' והטעם שהקלו הוא מסיבה אחרת של מים הנמשכים.
2. שיעור הנקב המבטל מתורת כלי - בסעיף ז' לעניין טבילה בכלי שאסורה מדאו' החמיר המחבר ופסק כרמב"ם שצריך שיעור נקב המטהרו אבל בסעיף מ' לעניין הבאת מים בכלי מנוקב הקל שמספיק נקב כל שהוא - כיוון שהיו פסול שאובין שהוא רק מדרבנן.
3. השקת מקווה פסול לכשר - צריך שפה"נ, א"כ הפסול הוא מדרבנן כגון שבאחד המקוואות יש מים שאובין - שבכה"ג מספיק חיבור של כשערה ביניהם.
4. דינים שונים בספק שאוב - סע' טז - ע'.

¹³⁸ סעיף זה מקביל לסימן קי"א ביורה דעה.

¹³⁹ מכאן ראייה חזקה שהשו"ע פסק כראשונים הסוברים שאפילו כולו שאוב הוי דרבנן - ולכן בספק כזה גם הקלו. הט"ז כתב כאן טעם נוסף והוא כנראה יתאים לשיטת הרמ"א - שאע"פ שהיו כולו שאוב מ"מ מקילים מכיוון שיש למקווה חזקת כשרות.

סעיף ע"א - הטמא בטומאתו עד שידוע שטבל כראוי:

שו"ע - "טמא שירד לטבול, ספק טבל ספק לא טבל; ואפילו טבל, ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו, שני מקוואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, טבל באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם - טמא, לפי שהטמא בחזקתו¹⁴¹ עד שידוע שטבל כראוי. וכן מקווה שנמדד ונמצא חסר¹⁴², בין שהיה המקווה ברשות הרבים בין שהיה ברשות היחיד, כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות, עד שידוע זמן שנמדד בו שהיה שלם (ועיין לעיל סעיף ס"ה)¹⁴³."

סעיף ע"ב - ספק לאן נפלו ג"ל שאובין:

שו"ע - "ב' מקוואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהם וידוע לאיזה מהם נפלו, ואח"כ נפלו שניים ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, הריני יכול לתלות ולומר: למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים; אבל אם בראשונים לא נודע לאיזה מהם נפלו, ובשניים נודע לאיזה מהם נפלו, אין יכול לתלות ולומר: למקום שנפלו שניים נפלו הראשונים. אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, הריני אומר: לתוך של ארבעים נפלו. אחד שאוב ואחד שאינו שאוב, הריני אומר: לתוך של שאוב נפלו"¹⁴⁴.

סעיף ע"ג - ספק לאן נפלו ג"ל שאובין:

שו"ע - "שני מקוואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהן ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, ואחר כך ירדו גשמים ונתמלאו, לא יטבול בשום אחד מהם לכתחלה"¹⁴⁵.

סעיף ע"ד - מקווה הנמצא:

שו"ע - "כל המקוואות הנמצאים, פסולין, שחזקתם שאובין"¹⁴⁶.

¹⁴⁰ כאן הצריך המחבר רובו כשר כדי להקל, לא מפני שסובר שכולו שאוב אסור מדאורייתא אלא מכיוון שיש כאן מקרה מיוחד שהפסול מוכיח - כי המכתשת קרובה למקווה יותר מהצינור.

¹⁴¹ **הקשה הט"ז(פו)** - מדוע צריך כאן לטעם שהטמא עומד בחזקתו הרי יש כאן ספק דאורייתא שמ"מ הולכים בו לחומרא, אפילו אין חזקת טומאה?

ומתיר - שהה"נ למידי דרבנן, שאע"פ שספיקו לקולא, כיוון שיש חזקת טומאה - פסול.

אבל הגר"א(קכ"ב) והפ"ט(מד') בשם **משנה למלך חולקים** - שגם דעת השו"ע שיש להקל בטומאה דרבנן

¹⁴² **הט"ז(פה')** דדקדק מכאן שאם נמצא מקווה שלם אחרי טבילה - אע"פ שאין חזקה מעיקרא שהיו בו 40 סאה - לא חיישין ועלתה הטבילה. (אא"כ מימיו מתמעטים כבסעיף סה').

¹⁴³ **משנה במסכת מקוואות פרק ב', מ"א** - "הטמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל אפילו טבל ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו שני מקוואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד שאין בו טבל באחד מהם ואינו ידוע באי זה מהן טבל ספיקו טמא". מקווה שנמדד ונמצא חסר - כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים טמאות, במה דברים אמורים בטומאה חמורה אבל בטומאה קלה(מדרבנן)...ספיקו טהור. רבי יוסי מטמא שר' יוסי אומר כל דבר שהוא בחזקת טומאה לעולם הוא בפסול עד שידוע שטהר אבל ספיקו ליטמא ולטמא טהור". וכ"פ **הרמב"ם והשו"ע**.

¹⁴⁴ העקרון העולה מסעיף זה וגם מהבאים לפניו מבואר ג"כ בס' **מין קיא'** - שבמילי דרבנן אפשר לתלות ולומר - "שאני אומר" לשל פסול נפל. לכן, אם יש 2 מקוואות חסרים וידועים לאיזה נפל בראשונה - הוא כבר נפסל וממילא אני יכול להקל ולומר שגם השני נפל לשם, כי המקווה הזה כבר נפסל בוודאות בפעם הראשונה. אבל אם לא ידוע להיכן נפל בראשונה - א"א לומר למפרע "שאני אומר לפסול נפל" ולכן שניהם פסולים.

¹⁴⁵ בדיעבד עלתה לו טבילה (**ש"ך, קמח**).

¹⁴⁶ **שנינו במקוואות פרק ח', משנה א'** - "ארץ ישראל טהורה ומקוואותיה טהורים, מקוואות העמים שבחוצה לארץ כשרים לבעלי קריין אפילו נתמלאו בקילון. שבארץ ישראל שחוץ למפתח(חוץ לשער העיר) כשרים אף לנדות מלפנים מן המפתח כשרים לבעלי קריין ופסולים לכל הטמאים. ר' אליעזר אומר הקרובים לעיר ולדרך טמאים מפני הכביסה והרחוקים טהורים".

סעיף עה' - חימום מקוואות:

שו"ע - "יש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקווה לחממו, וכן למלאת מקווה מים חמין ולחברו לנהר בשפופרת הנוד"¹⁴⁷.

על פי זה פסק הרמב"ם בהלכות מקוואות פרק י', הלכה ה' - "כל המקוואות הנמצאים בארץ העמים פסולין שחזקתן שאובין, וכל המקוואות הנמצאים בארץ ישראל במדינות לפניו מן המפתח בחזקת פסולין שאנשי המדינה מכבסים בהן ומטילין לתוכן מים שאובים תמיד, וכל המקוואות הנמצאים בארץ ישראל חוץ למפתח בחזקת טהרה שחזקתן מן הגשמים".

הב"י כתב שמשמע שהחילוק בין א"י לארץ העמים הוא רק בזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתם, אבל האידנא דין א"י שוה לארץ העמים.

{חידוש רחני בדבר לשון המשנה - "ארץ ישראל טהרה":}

יש לשים לב ללשון המיוחדת של המשנה - "ארץ ישראל טהרה ומקוואותיה טהורים" - למה לי א"י טהורה? לעניין מה? ומה זה קשור לעניין מקוואות? מספיק לו לתנא לשנות שהמקוואות שבא"י טהורים כמו שכתב על המקוואות של ארץ העמים??

וי"ל - שיש כאן יסוד רחני שכל המציאות של ארץ ישראל היא שהיא טהורה ומתוך כך נגזר שמקוואותיה טהורים. וכמו שאמר ר' עקיבא - "אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמים. מה מקווה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל" - היינו שכשיש מציאות של כלל ישראל שזה רק בארץ ישראל אז יש את הטהרה שמטהר ה' את ישראל, אבל לעומת א"י הרי שארצות העמים הם עם אויר טמא וכמו שגזרו חז"ל על טומאת ארץ העמים.

ואל יטעה הטועה לומר שחז"ל גזרו על טומאת ארץ העמים כי הכל שם קברים ועצמות מפוזרות - מכיון שזה טעם שהוא נכון בנגלה אבל הוא רק סימן ליסוד החשוב שארצות העמים טמאות מעיקרם שכן אין בהם את החיוניות המצויה בארץ ישראל - היא ארץ החיים. וכן לגבי א"י - אין לומר שהמצד החיצוני הסיבה שא"י טהורה היא כי היו קוברים המתים בצורה מסודרת ואין פה חשש לטומאת מת ולשדה פרס - הרי שזה גם כן רק גילוי ליסוד הרחני של ארץ החיים שה' נותן עיניו בה מראשית ועד סוף השנה, ובה האומה הישראלית שהיא האומה החיה (כלשון הכוזרי) מקבלת את חייה באמת.

ואם כן ישאל השואל - אז איך יתכן (וכפי שפסק השו"ע) שכעת א"י שווה לארצות האחרות וגם בה יש חזקת טומאה וכבר אין בה חזקת טהרה של "ארץ ישראל טהרה" - על כך יש לומר שאדרבה זה מלמדנו יותר על היסוד הרחני עליו דיברנו והוא שכמו שעמ"י בלי א"י אינו עם ואין האומה חיה ללא ארצה, כך ארץ ישראל אינה חיה ואינה טהורה כשאין האומה עליה. לכן, כשעמ"י בגלות א"י "מאבדת את טהרתה" והיינו שמאבדת את מקור חיותה וצריכה גם היא להתנקות ולשוב למקורה (על ההקבלה בין טומאה למוות עיין כוזרי מאמר ב').

לחזק דבר זה שאל חברי ר' ברק פורמנסקי - שהרי זה נושא מאוד טכני וגם בארצות הגויים צריכה להיות ההלכה מצד הסברה שבמקומות הרחוקים שאין האנשים משתמשים במים - יהיו המקוואות בחזקת טהורים? אלא שכפי שהסברנו שזה לא עניין טכני גרידא אלא עניין מהותי האומר שמקוואות שבארצות העמים אינם כשרים שכן ארצות אלו הם ארצות המיתה ואילו סתם מקוואות שבארץ ישראל כשעמ"י - בה - טהורים שאז היא ארץ החיים.

וזה מתיישב עם לשונו המיוחדת של הב"י - שכל הדין שסתם מקוואות טהורים בא"י היינו "שישראל שרויים על אדמתם". וכן פסק בשו"ע - "כל המקוואות הנמצאות פסולין, שחזקתם שאובין".

דווקא מקוואות הנמצאות הש"ך (קמט') כתב שכל הדין שפסק השו"ע שחזקתם שאובין היינו במקום שלא ידוע אם נעשו לשם מקווה. אבל מקווה ידוע - חזקתו כשר כדלעיל בסעיף סט'.

דין גומות וחפירות הש"ך (כתב קנ') שדווקא כשנראה שנעשה ע"י אדם, אבל אם נראה שנעשה בידי שמים כגון בגומות וחפירות בשדה וכיו"ב - כשר.

¹⁴⁷ דין חימום מקווה:

נחלקו הראשונים האם מותר לחמם מקווה בימות החול כדי שהאשה הטובלת תטבול במים חמים ונעימים:

- **ר' שמשון** - אסר לחמם מקווה ולמד כן מגזירת מרחצאות שהובאה **במסכת נדה דף סו'** - שם גזרו שלא תעמוד אשה ע"ג כלי חרס ותטבול שמא תבוא לטעות ולטבול גם במרחץ (כי דרך המרחצאות היה לישב ע"ג אצטבאות העשויים מאדמה). מתוך כך למד ר' שמשון - שאין לחמם את מי המקווה שמא גם שם תבוא לטעות ולטבול רק במרחץ כי דרך העולם היה לחמם את המרחצאות.

רמ"א - "יש מקילין ומתירין להטיל חמין למקווא כדי לחממו (הגהות מרדכי דהל" נדה בשם ראבי"ה וריב"א). ומכל מקום יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל, אז אין למחות בידן (בנימין זאב); ובחמי טבריא מותר לכולי עלמא (מרדכי בסוף שבעות). ולאחר הטבילה במי מקווא כשרים, מותרת ליכנס למרחץ כדי שתחמם עצמה (מרדכי); אבל לחזור ולרחוץ אח"כ, יש אוסרים¹⁴⁸ (מרדכי בשם ר' שבט), וכן נהגו".

-
- **ראבי"ה, ריב"א** - מותר לחמם המקווא, שלא מצינו גזירה זו אלא בטבילה על כלי חרס ותו לא. והביאו רביה **מגמ' אחרת** **בנדה דף סח, א'** - שם שאל ר' נחמן את אשתו של ריש גלותא - "דודי חסרת" ופירושו (לפי חלק מהראשונים) - האם לקחת מים חמים מהדוד שלי כדי לחמם את המקווא?
 - פסיקת ההלכה: השו"ע החמיר וכתב** - "יש מי שאוסר...". **הרמ"א הביא את השיטה המקילה וכתב** - "יש מקילין ומתירין... ומ"מ יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל אז אין למחות בידן".
 - הלכה למעשה בימינו** - בדורות האחרונים נהגו בכל המקומות להחם מקוואות וכן פסקו רוב האחרונים. **החת"ס (סי' ריד') כתב טעם לדבר** - שירדה חולשה לעולם ועוד הוסיפו אחרים - שכיוון שנתפרסם בעולם שישנם מקוואות חמים - ממילא נתבטל טעם הגזירה. וכן שהיום מחממים ע"י רדיאטור ובזה כלל לא גזרו כיוון שאין מוסיף מים (מהרש"ם, ח"ג, סימן קמ').
 - טבילה בחמין בשבת** - סוגיה רחיצה בחמין בשבת היא ארוכה (ועיין בסיכום נפרד על כך) ונכתוב כאן את הדברים בקצרה - גזרו חכמים שלא לרחוץ רוב גופו בחמין בשבת משום הבלנים שהיו מחממים המים בשבת ואומרים שחיממו בערב שבת. גזירה זו לאשכנזים היא גם בטובל כל גופו בקרים. אמנם יש פוסקים שהתירו להקל לרחוץ כל גופו בחמין בשבת במיוחד למי שמצטער ובמיוחד בטבילת מצווה וכן פסק **בש"כ** שלמצטער מותר במים שהוחמו מע"ש (עיין בריש פרק יד'). **לאור כך נראה הלכה למעשה** שניתן לאשה לטבול במקווא שהוחם מבעוד יום כל שמצטערת ואינה רגילה לרחוץ בקרים.
 - ¹⁴⁸ **רחיצה אחר טבילה: הגמ' בשבת דף יג' - ד' אומרת** שאחת הגזירות שגזרו בעליית בית חנניה היא שאסור לטבול מטומאתו לבוא ראשו ורובו במים שאובים, דהיינו - שלא לרחוץ אחרי טבילה.
 - שואלת הגמ' - "מאי טעמא גזרו ביה רבנן טומאה? ועונה: אמר רב ביבי אמר רב אסי שבתחילה היו טובלין במי מערות מכונסין וסרוחין והיו נותנין עליהם מים שאובים, התחילו ועשאו קבע - גזרו עליהם טומאה. מאי קבע?... שהיו אומרים אלו (מי המקווא הסרוחים) לא מטהרין אלא אלו (המים השאובים שהיו רוחצים בהם אחרי הטבילה) מטהרין".
 - הראשונים נחלקו - האם דין זה נאמר דווקא בטובל לטהרות או בכל טבילה גם של אשה לבעלה:**
 - **המקילים** - ראבי"ה, אגור, רי"ד, שערי דורא.
 - **המחמירים** - מרדכי, רבנו שב"ט.
 - פסיקת ההלכה: השו"ע לא הזכיר חומרא זו** ונראה שלא חושש לה, **אולם הרמ"א כתבה** - "אבל לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו".
 - למעשה הקלו הרבה מאחרוני זמנינו וביניהם - הצי"א (חי"א, א, סי' סד'), אג"מ (חיו"ד, ח"ב, סימן צו') והגרע"י ב"ביביע** **אומר** ("יו"ד, ח"ח, יט').

נספחים:

אוצר זריעה ואוצר השקה:

אוצר השקה- חיבור בין 2 מקוואות, האחד כשר והשני פסול¹⁴⁹. בסתם השקה החיבור צריך להיות כשפופרת המד¹⁵⁰.

אוצר זריעה- מקווה כשר(אוצר) שממלא אותו במים שאובים עד שהמים מהמקווה עוברים לבור הטבילה השני. כגון אוצר של 40 סאה מי גשמים שיש בחלקו העליון צינור המחובר לבור טבילה שנמצא בקומה למטה- וכשממלא את האוצר(שכבר יש בו 40 סאה כשרים) הוא עולה על גדותיו וממילא מתחילים לרדת מים ממנו לבור הטבילה. המים השאובים שמילא איתם את המקווה נזרעים במים הטהורים שבאוצר וכך נעשים טהורים בעצמם. **מקורו במשנה במקוואות, פ"ו, מ"ח מובא המקור לדין זה**- "היה בעליון 40 סאה ובתחתון אין כלום- ממלא בכתף ונתן לעליון עד שירדו לתחתון 40 סאה".

נהגו העולם לעשות בכל מקווה(ובמיוחד במקווה טהרה לנשים) את שתי האוצרות כדי לצאת י"ח כל הדעות והשיטות בדין חמור זה שאיסורו בכרת(נדה). יש שעושים באותו אוצר גם השקה וגם זריעה ויש שעושים שני אוצרות נפרדים אחד להשקה ואחד לזריעה.

קעת נסביר בע"ה אלו יתרונות וחסרונות יש בכל אחד מהם שהביא לעשות את שניהם ולא לסמוך על אחד מהם בפני עצמו.

• **אוצר זריעה:** בסעיף כד' הובא **שדעת רוב הראשונים** היא שאם נתן סאה מים שאובין למקווה כשר ונטל סאה מהמקווה- אפילו עשה כן עד עולם- כשר. **וכ"פ בשו"ע.**

אמנם לדעת הרמב"ם והראב"ד יכול לעשות כן רק כל עוד ישארו חב כשרים במקווה, אבל יותר מכך- כבר פוסל את כל המים. **הש"ך(סג')** כתב שאין ראוי להכניס את הראש בין המחלוקת ולכן יש לחוש לשיטת המחמירים. **בב"י ביאר טעם המחמירים**- שיש כאן בעיה של מראית עין שנראה שמוציא את הכשרים ומכניס פסולים.

¹⁴⁹ סעיפים נב'-נד'.

¹⁵⁰ בחיבור בין מקווה כשר לבור של שאובין מספיק חיבור של כשערה והרמ"א החמיר להצריך גם בכה"ג כשפה"נ.

לפיכך יוצא- שראוי להחמיר ולחוש לשיטת הרמב"ם והראב"ד ולא לסמוך על כך שנתן 40 סאה שאובין באוצר הזריעה ושע"י כך יעבד לבור הטבילה מכיוון שלשיטתם צריך תמיד שישארו חב כשרים.

אמנם, החזו"א כתב על אוצר הזריעה- "אין בזה שום פיקפוק..." והביא ראיה מהמשנה הנ"ל- "היה בעליון 40 סאה וכו'", וגם את דברי הרמב"ם והראב"ד שהחמירו הבין שמה שאסרו זה בנתן סאה ונטל סאה- בידיו, שאז יש מראית עין אבל לא בירדו המים מאליהם ע"י שהרבה(כגון ע"י צינור מברז) עליהם שאובין. **גם מדעת הגר"א(נט')** נראה ק.

בעיה נוספת שעלולה להתעורר בזריעה: אם חור היציאה מן האוצר לבור הטבילה נמוך מחור הכניסה של המים השאובים לאוצר הזריעה- אזי יוצא שהמקום אליו נכנסים השאובים זוחל, כי כל הזמן יוצאים מים מאוצר הזריעה לבור הטבילה והמים השאובים נכנסים במקום בו המים שבאוצר זוחלים החוצה ומתעוררת בעיה האם מים זוחלים מטהרים מים שאובים- ויש להחמיר בכך. לכן כתב החזו"א לעשות את פתח היציאה מן האוצר לבור הטבילה גבוה מפתח הכניסה של המים השאובים מן הברז לאוצר וכך ייצא שאיפה שנכנסים המים השאובין(למטה) אין זחילה של מי האוצר כי הם יוצאים רק בחלק העליון יותר של המים וממילא במקום כניסתם נזרעים המים השאובים ונעשים כשרים.

עוד יש להיזהר באוצר זריעה שכאשר מנקה את בור הטבילה ומוציא ממנו מימיו ידאג לייבשו היטב- שלא יהיו בו ג"ל שאובין שיפסלו את מי הזריעה החדשים שיכנסו אליו אחרי הניקיון, שכן אם ישאר בו ג"ל שאובין לא יועיל מה שיתן עליו אפילו 40 סאה כשרים שהרי כל מה שנתן על ג"ל שאובין נפסל. לעומת זאת, בהשקה אין מה לחוש לכך שכן כל המים שמכניסים לבור הטבילה הם שאובים אלא שע"י ההשקה נעשים לכשרים.

אוצר השקה: החוששים לשיטת הראב"ד שהובאה לעיל עושים אוצר השקה. בסעיף נב' ישנה מחל' ראשונים האם מספיקה השקה חד"פ(רא"ש) וממילא נעשו המים לכשרים או שצריך השקה תמידית(רי"ו). השו"ע פסק בכך לקולא אמנם הש"ך כתב להחמיר בכך וטוב לחוש לשיטתו ולשמור שנקב ההשקה יהיה פתוח תדיר בזמן הטבילה.

החזו"א פקפק מאוד באוצר ההשקה, גם מהסיבה שהמים שבו נעשים מסריחים ואינם מתחלפים ומסיבות נוספות.

עוד יש להיזהר באוצר השקה שלא תהיה בו נזילה הניכרת ויפסל משום זוחלים ויפסול עמו את המקווה השני. משא"כ באוצר הזריעה- שמרגע שעבדו מים לבור המקווה הוא כשר בפני עצמו בלי להיות קשור לאוצר הזריעה ממנו בא.

כמו כן, באוצר השקה יש יותר מדי תלותיות בין האוצר למקווה, כך שאם בטעות יש משהו שממעט את חור ההשה בכל חלק בצינור שהוא קטן משפה נ-נ-כבר אין השקה מועילה, אא"כ יש שם כבר 40 סאה שאובים ואז מספיק כשערה לשיטת השו"ע(סע' נג').

סיכום המעלות והחסרונות באוצר זריעה:

• יתרונות:

1. המים תמיד נקיים.
2. אין לחשוש בשעת הטבילה לזחילה באוצר, כי המקווה עצמו כבר כשר ללא קשר לדין האוצר.

• חסרונות:

1. לשיטת הראב"ד והרמב"ם א"א לעשות ככה מקווה.
2. יש לחוש שכשמנקה את בור הטבילה לייבשו היטב שלא ישאר בו ג"ל שאובין שיפסלוהו כשיכנסו לתוכו מים חדשים מאוצר הזריעה.

סיכום המעלות והחסרונות באוצר ההשקה:**• יתרונות:**

1. כשר גם לדעת הראב"ד.
2. אין צורך להקפיד לייבש את בור הטבילה, שהרי כולו מתמלא ממים שאובים שפשוט משיקים אותם לאוצר הכשר.

• חסרונות:

1. המים אינם נקיים.
2. חשש שנקב ההשקה יסתם.

מקווה חב"ד:

בספר "מבנה מקוואות והכשרם" (עמ' מז') הביא הצעה מהאדמו"ר הרשב"ב מילובאביטש כיצד לבנות את המקווה: יעשו מקווה ע"ג מקווה. בתחתונה יהיו מי גשמים ובעליונה מים רגילים שבהם יטבלו (בכך יצא מחשש שיטת הראב"ד שבנתן סאה ונטל סאה אם החליף את חב המים הכשרים - פסול, מכיון שהמים הכשרים שלמטה לא יתערבו עם המים החמים שיתנו במקווה העליון ותמיד ישארו למטה מכיון שהמים השאובים שמכניס לעליון בו טובלים הם חמים והם ישארו למעלה תמיד) חום עולה, קור יורד). לצד הבור העליון יבנו אוצר נוסף בו יהיו מים כשרים וממנו יעברו מים ע"י זריעה לבור הטבילה¹⁵¹.

עוד הוסיף שנקב ההשקה יהיה מחזיק טפח על טפח ויהיו שני נקבים כאלה מחשש שאחד יסתם. נקב כניסת המים יהיה במקווה העליון וממנו יכנס לתחתון וכך העליון יוכשר במים שיבואו אליו חזרה מהתחתון ע"י השקה וגם ע"י זריעה.

החלקים על שיטה זו:

בשו"ת "דברי חיים" (ח"ב, סימן פח') נשאל על מקווה נמצא בעומק האדמה ובנו מעליו בור טבילה של שאובים וחיבר ביניהם ע"י סילון עץ שיש בו כשפה"נ. וענה שיש לפסול כיוון שחיבורם בדרך של קטפרס. אולם הרבה מהאחרונים חלקו והכשירו "מקווה חב"ד".

נקודות מרכזיות בבניית מקווה:

- הבניה תהיה מחוברת לקרקע ולא יציקה של בטון/ חבית וכד' שיחברו לקרקע, משום פסול כלי(סע' ו).

¹⁵¹ ע"י שיטה זו הרווחנו שיש כאן גם השקה למהדרין וגם זריעה למהדרין: השקה מהמקווה התחתון לבור הטבילה וזריעה מהמקווה הצדדי לבור הטבילה. החידוש הוא לעומת כל מקווה אחר שיש לחוש שמי האוצר יתערבו עם המים השאובין - כאן אין לחוש לכך כי מי האוצר שלמטה הם קרים והם למטה והמים השאובין החמים שנכנסים בזריעה מהמקווה הצדדי העליון לא יתערבו עם התחתונים כי מים חמים לא יורדים למטה.

- יש להיזהר שקירות המקווה יהיו גבוהים למעלה מן המים כדי שלא יעלו המים על גדות המקווה וייצאו החוצה, מפני שנזילת מים זו נחשבת לזחילה במקווה ופוסלת(סע' נ'-נא').
- שיהיה המקווה מקום נוח שלא תפחד להחליק וכד' (סימן קצח', סעיף לא').
- לאטום היטב את המקווה שלא תהיה זחילה.
- יש להמנע מהרקת מי המקווה ע"י נקב בקרקע התא שכן צריך להזהר שלפקק זה לא תהיה תורת כלי שכן אסור להעמיד את מי המקווה ע"י דבר המקבל טומאה, ועוד שזה יהיה אטום היטב למנוע זחילה.
- לדאוג שמי הגשמים ירדו ויגיעו למקווה מהגג שלא בדרך כלי ושלא ע"י דבר שהייתו בטומאה ולכן יזהר שלא יהיה בצינור המוריד את המים מהמקווה בתי קיבול ושיהיה בטל כדן לקרקע- כדי שלא יקבל טומאה.
- שיהיה בבור הטבילה כמות של לפחות 1000 ליטר לצאת כל השיטות.

❖ הבדלים בין דין מקווה למעין:

1. סע' א'- מעין מטהר בכל שהוא(לפחות רביעית), מקווה מטהר ב- מ' סאה.
2. סע' ב'- מעין מטהר בזוחלין ואילו מקווה רק באשבורן.
3. סע' ה'- מעין מועיל מדין מים חיים לטבילת זב וזבה.
4. סע' טו', מ'- מעין אינו נפסל בשאיבה(מלבד לרמ"א שמחמיר בזה לכתח').
5. סע' כח'- מעין אינו נפסל בשינוי מראה.